

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»

НЕЗЛАМНЕ ПРАГНЕННЯ ДО ВОЛІ

**Інформаційно-методичні матеріали
для проведення Дня знань та Першого уроку
в 2022/2023 навчальному році**

*Друкується за рішенням науково-методичної ради
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(від 14 червня 2022 року, протокол № 3)*

КРОПИВНИЦЬКИЙ
2022

Незламне прагнення до волі. Інформаційно-методичні матеріали для проведення Дня знань та Першого уроку в 2022/2023 навчальному році / укладачі: Юлія ФЕДОРОВА, Сергій ПЛЯКА. – Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2022. – 184 с.

Розроблені інформаційно-методичні матеріали допоможуть педагогам ефективно організувати підготовку до проведення Дня знань і Першого уроку у 2022/2023 н.р. та сприятимуть формуванню в учнівської молоді патріотизму та гуманізму, поваги до історико-культурного надбання і традицій українського народу, свободи та готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України.

Запропоновані інформаційно-методичні матеріали доповнено значною кількістю інтернет-ресурсів, що сприяє подальшому їх використанню у системі виховної роботи закладів освіти.

Рецензенти:

Наталія ТАРПАКА – завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», кандидат педагогічних наук;

Олександр ЧОРНИЙ – доцент кафедри історії України та всесвітньої історії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат історичних наук.

Відповідальний за випуск – Віталій ДМИТРУК

Для оформлення обкладинки використано малюнок «З вірою в щасливе майбутнє» Романа Булгакова, призера XXVII відкритого фестивалю дитячої та юнацької творчості, присвяченого Всесвітньому Дню Землі, вихованця КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості Бобринецької міської ради Кіровоградської області».

ЗМІСТ

Передмова.....	5
----------------	---

НЕЗЛАМНІСТЬ ДУХУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Надія Феденко

Український вибір: європейські цінності.....	7
--	---

*Оксана Стрюкова, Тетяна Горбунова,
Людмила Сімокоп, Костянтин Скляніченко*

Міста-герої України

✓ Волноваха.....	13
✓ Гостомель.....	15
✓ Маріуполь.....	17
✓ Харків.....	22
✓ Херсон.....	25
✓ Чернігів.....	27
✓ Буча.....	31
✓ Ірпінь.....	34
✓ Миколаїв.....	37
✓ Охтирка.....	40

Надія Дяченко

Війна безжальна до пам'яті: прицільне руйнування наших духовних та національних святинь.....	43
---	----

Олександра Бикова

Дослідження геноцидів на території України: аналітичний огляд джерел.....	65
--	----

РАЗОМ МИ – СИЛА!

Світлана Баранова, Олена Калашник

Крізь виклики війни: синопсис дитячої підтримки в Україні.....	79
--	----

*Олена Чернецька, Оксана Лисенко, Олена Онисенко,
Оксана Пойченко, Світлана Моргун*

Невигадані історії маленьких громадян України

✓ Людина без мрії – немов птах без крил.....	87
✓ Щастя... Воно є!.....	90
✓ Професія – військовий.....	92
✓ Підтримка юними маловищанами воїнів-захисників.....	94
✓ Сучасне образотворче мистецтво в дії.....	95
✓ Знайомтесь – мій чудовий 4-А клас!.....	97
✓ Навіть у війну розкриваються квіти.....	99
✓ Невигадані історії.....	102

ТВОРЧИСТЬ ТОРУЄ ШЛЯХ ДО ПЕРЕМОГИ

*Олена Чернецька, Ірина Лихошерстова,
Оксана Лисенко, Юлія Шумейко, Ірина Мацко*

Літературний фронт: патріотичні казки у дії

- ✓ Із вірою у Перемогу та майбутнє України!.....104
- ✓ Пташка зі сталі.....109
- ✓ Кожен повинен мати коріння111
- ✓ Квітка Світла.....115

Світлана Ніколаєнко

Сила музики під час війни.....120

Вікторія Касьяненко

Гімн незламності нашої нації.....125

Тетяна Ружанська

Пізнавай Україну інтерактивно!.....129

Творчі роботи учасників XXVII Всеукраїнського відкритого фестивалю
дитячої та юнацької творчості, присвяченого Всесвітньому Дню землі.....141

Віртуальна виставка дитячих творчих робіт «Незламна Україна».....147

ЩО ПОТРІБНО ЗНАТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Світлана Єфіменко, Олександр Колтунов

Інформаційна безпека дітей під час війни.....149

Валентина Чебоненко, Ольга Заболотня

Зниження інтенсивності стресових реакцій на конфліктні та
критичні ситуації у дітей за допомогою майндфулнес-медитації.....165

Микола Коробов

Домедична допомога та основи мінної безпеки.....174

ПЕРЕДМОВА

Стійкість та незламність українців на шляху до Перемоги сьогодні захоплюють весь світ. Як сталося так, що у глобалізованому світі ХХІ століття, коли пам'ять про дві криваві світові війни ще жива, коли на міжнародному рівні цінності гуманізму і визнання життя людини проголошуються найвищою цінністю, стала можливою агресія небачених масштабів?

24 лютого 2022 року рф напала на Україну по всій довжині спільного кордону і з території білорусі. Широкомасштабне російське вторгнення в Україну, відкритий воєнний напад – частина російсько-української війни, розв'язаної рф 2014 року, участь у якій вона постійно заперечувала. Армія ворога обстріляла прикордонні застави, завдала удари з повітря по понад 40 об'єктах військової інфраструктури майже усіх регіонів України. Одночасно розпочався рух танкових колон і живої сили ворога.

Російський масштабний напад на Україну став найбільшим випробуванням для нашої країни за весь час її незалежності. Йдеться про саме існування не тільки незалежної української держави, а й самої української нації. Для українців боротьба проти російської навали – це боротьба за майбутнє самого українського народу.

Окупанти, посягнувши на українські землі, сподівались захопити Вільний Народ за декілька днів, забувши про те, що століттями чужинці дивувалися неповторній Звитязі Українського воїна. Так і сьогодні, коли за короткий термін, за підтримки потужного всеохоплюючого волонтерського руху, Збройні Сили України перетворилися на одну з найбільш боєздатних та дієвих армій, а український народ не припиняє дивувати світову спільноту своєю злагоженістю та звитягою.

Українці – сильна нація. Духовність, Віра, дух Свободи та гостре відчуття потреби боротьби за Справедливість – ось вони – фундаментальні складові нездоланності Українського духу.

Українські захисники зупинили просування окупантів, звільнили низку населених пунктів та цілі області. Упродовж березня 10 українських міст нагороджені відзнакою «Місто-герой України» з метою відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії російської федерації проти України.

Це обласні центри Харків, Херсон, Чернігів і Миколаїв, міста Донеччини Волноваха й Маріуполь, Охтирка на Сумщині та передмістя Києва, що взяли на себе головний удар атаки ворога на столицю – Гостомель, Буча й Ірпінь.

На підтримку України і проти путінської агресії була створена потужна міжнародна коаліція, яка стала діяти набагато більш ефективно і послідовно, ніж після агресивних дій Росії у 2014 році (захоплення Криму і початку війни на Донбасі).

Війна російського агресора з Україною вкотре нагадує нам, наскільки актуальною та важливою є взаємопідтримка у світі. Сьогодні весь цивілізований світ стоїть пліч-о-пліч з Україною. Сполучені Штати Америки, Великобританія, Канада, Австралія та країни Європейського Союзу продовжують надавати всебічну підтримку Україні та українцям: від військової до гуманітарної. Лідери

країн-членів Європейського Союзу підтримали надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС. Разом ми є потужною силою для оборони цінностей вільного демократичного світу, таких як верховенство права, свобода, демократія, рівність та повага до прав людини і людської гідності.

Плани окупантів вже знищені вщент, бо Збройні Сили України – це міцна броня, яка захищає нашу рідну землю. А український народ всьому світу демонструє свою силу та незламне прагнення до волі. Кожен з нас наближає нашу спільну Перемогу – готує обіди, шукає амуніцію, допомагає, тим хто постраждав від війни, чинить інформаційний спротив.

Незважаючи на усі жахіття війни, свій внесок у майбутнє держави роблять діти. Це справжні патріоти, які мріють жити в мирній Україні. Надзвичайною гордістю сповнюються наші серця, коли дізнаємося про мужність і відвагу юних громадян нашої держави. Вони демонструють безпрецедентні приклади героїзму та відданості своїй державі.

Війна назавжди змінила наше життя. Щодня підступний ворог руйнує об'єкти інфраструктури, гинуть люди. Але сильний дух української нації, хоробрість та патріотизм наших співвітчизників допоможуть здолати всі негаразди. Зараз уся Україна працює на Перемогу, для досягнення якої потрібні також і знання. Нам слід пам'ятати, що освітній процес, не дивлячись на всі можливі перешкоди, має тривати, бо навчання – це успішне майбутнє нашої держави, а знання – це шлях до успіху і зброя для Перемоги.

Перші зустрічі та Перші уроки з дітьми у новому навчальному році за змістом та формами його організації мають стати уроками розвитку патріотичних почуттів, мають розкривати трагічні сторінки жакливої війни, силу духу, стійкість та незламність українських військових та українського народу, які боронять незалежність нашої держави та наближають омріяну Перемогу над ворогом.

Для ефективної організації Першого уроку пропонуємо скористатися підготовленими інформаційно-методичними матеріалами «Незламне прагнення до волі», а також розробленим електронним ресурсом – режим доступу: <https://sites.google.com/view/urok2022/>.

Орієнтовні теми для проведення Першого уроку у 2022/2023 навчальному році

- «Ми українці: честь і слава незламним!».
- «Незламне прагнення до волі».
- «Наші воїни – сильні, мужні та незламні!».
- «Форпости незламного духу: нові Міста-герої України».
- «Наш дух незламний, а український народ – нескорений!».
- «Моя країна – сильна, смілива та вільна Україна!».
- «У єдності Суперсила України!».
- «Моя Україна – незламна! Єдина!».
- «Ми єдині в прагненні жити у вільній та незалежній державі».
- «Під синьо-жовтими прапорами України та Євросоюзу».
- «Поважаю європейські цінності – будує сучасну Україну!».
- «І хто б там що кому не говорив,
А згине зло і правда переможе!» (Л. Костенко).

НЕЗЛАМНІСТЬ ДУХУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКИЙ ВИБІР: ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ

Надія ФЕДЕНКО,

*учитель історії спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 14
Кіровоградської міської ради Кіровоградської області*

Упродовж багатовікового історичного процесу Україна неодноразово демонструвала свою європейськість та прагнення посісти відповідне місце у європейській співдружності. Повага до прав і свобод людини, демократії та втілення базових цінностей ЄС, прагнення до високих стандартів освіти і соціальних гарантій, – це той наратив, що ідентифікує нас як європейське суспільство.

Європейський Союз (ЄС) – European Union (EU) – це об'єднання країн Європи, які через створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також шляхом реалізації спільної політики й діяльності мають на меті забезпечити безперервне економічне зростання, соціальний розвиток і згуртованість держав-членів. ЄС в ХХІ ст. поступово почав формувати нове розуміння своєї спільності як спільноти цінностей, а не тільки об'єднання, заснованого на певних принципах і цілях.

Держави ЄС створили спільні інституції, яким делегували частину своїх національних повноважень для того, щоб рішення в певних сферах загальних інтересів могли ухвалюватись демократичним шляхом на загальноєвропейському рівні. ЄС не спирається на жодну з моделей національної держави: не є ані федерацією, ані конфедерацією, а винятковим зразком об'єднання, у якому держави-члени виступають як незалежні та суверенні суб'єкти, які об'єднують свої можливості у багатьох сферах, де мають спільні інтереси.

Поняття «Європейський Союз» запроваджено із дня вступу в дію Маастрихтського договору про Європейський Союз (01.11.1993 р.) як поєднання наднаціональної (Європейська Спільнота) і міжурядових складових. Європейський Союз, на відміну від Європейських Спільнот, не є юридичною особою [3].

Отже, Європейський Союз треба сприймати як єдиний організм у поєднанні усіх його інтеграційних складових – економічних, соціальних, політичних, правових. Національні держави, що входять до його складу, залишаються незалежними та суверенними.

Об'єднання суверенності держав-членів означає, що вони делегують частку власних повноважень у прийнятті рішень європейським інституціям, які

створені для того, щоб рішення з конкретних питань, котрі мають спільний інтерес, затверджувались демократичним шляхом на європейському рівні.

Ці завдання вирішує політична (інституційна) система ЄС, яка демонструє високий ефект функціонування. Вона містить у собі основні політичні інституції, які мають досить складний характер і унікальну специфіку, а саме: сполучення наднаціональних, національних і субнаціональних інституцій і організацій. Основними інституціями серед них є: Європейська Рада, Європейський Парламент, Рада Європейського Союзу, Європейська Комісія.

Європейський Союз є політичним, економічним і культурним об'єднанням з ознаками конфедерації [1], до якого входять 27 європейських держав з населенням понад 507 млн. осіб.

Країни-члени Європейського Союзу – країни, що приєдналися до Європейської економічної спільноти, починаючи з 1958 року. Спершу Європейський Союз був заснований шістьма країнами (Франція, Італія, Німеччина, Бельгія, Нідерланди, Люксембург), але після цього відбулось сім етапів послідовного розширення ЄС.

Хронологія вступу країн до ЄС

1958 рік: Бельгія, Німеччина, Італія, Люксембург, Нідерланди, Франція;

1973 рік: Великобританія, Данія, Ірландія;

1981 рік: Греція;

1986 рік: Португалія, Іспанія;

1995 рік: Австрія, Фінляндія, Швеція;

2004 рік: Латвія, Литва, Естонія, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Чехія, Угорщина, Кіпр;

2007 рік: Болгарія, Румунія;

2013 рік: Хорватія.

Після виходу у 2020 році Великої Британії ЄС нараховує 27 країн-учасників.

У роки незалежності Україна офіційно стала на євроінтеграційний шлях 14 червня 1994 року внаслідок підписання угоди про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною. Цей документ започаткував співробітництво з широкого кола політичних, торгівельно-економічних та гуманітарних питань. Крім того, укладено низку галузевих угод та документів міжнародно-правового характеру, згідно з якими здійснюється співробітництво між Україною та ЄС.

Представництво Європейської Комісії в Україні було відкрито в центрі Києва у вересні 1993 року. З 1 грудня 2009 року (після набуття чинності Лісабонського договору) Представництво Європейської Комісії перетворилося на Представництво Європейського Союзу в Україні.

Унаслідок політики розширення ЄС отримав спільні кордони з Україною 1 травня 2004 року, коли до союзу приєдналися десять країн, у тому числі Польща, Угорщина, Словаччина. Наразі спільна протяжність кордонів України та ЄС становить 1390,742 км.

7 травня 2009 у Празі Україна стала учасницею ініціативи ЄС «Східне партнерство». Політика Європейського Союзу (ЄС) має на меті зміцнення стосунків зі східними сусідами ЄС і є продовженням східного напрямку існуючої європейської політики сусідства.

Відповідно до Маастрихтського договору кожна поточна держава-член, а також Європарламент повинні прийти до згоди з приводу будь-якого розширення. Вступ до ЄС відбувається передбачає декілька етапів:

1. Підписання угоди про асоціацію.
2. Включення в офіційну програму розширення ЄС.
3. Подання заявки на вступ.
4. Отримання статусу кандидата в члени ЄС.
5. Вступ до ЄС.

У листопаді 2013 року на саміті у Вільнюсі очікувалось підписання угоди про асоціацію між Україною та ЄС, але тодішній президент Віктор Янукович відмовився укласти вже підготовлену угоду про асоціацію з Євросоюзом. Натомість він вирішив, що кращою ідеєю для Києва буде митний союз з Росією. Унаслідок цього по всій Україні розпочались масові акції протесту – Євромайдан, який переріс в Революцію Гідності.

Євроінтеграція – цивілізаційний вибір України, одна з ключових вимог Революції гідності. У системі зовнішньополітичних пріоритетів України вона посідає особливе місце. Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС.

27 червня 2014 року – Президент України Петро Порошенко підписав Угоду про асоціацію з ЄС. Президент Єврокомісії Жозе Мануель Баррозу заявив, що Угода про асоціацію є початком вступу України в ЄС.

ЄС відкрив кордони для України. Документ про безвізовий режим України з ЄС було підписано **17 травня 2017 року**, а **11 червня 2017 року** набрало чинності рішення Європейського Союзу про безвізові поїздки для громадян України до держав-учасниць Шенгенської угоди, почала діяти зона вільної торгівлі.

Безвіз для українців підтримала більшість депутатів Європарламенту. Уже починаючи з літа 2017 року, без візи можна було відвідати практично будь-яку країну ЄС.

Поступово Україна проводила реформи, які необхідні для того, щоб відповідати вимогам ЄС. У 2019 році в Конституції України вперше офіційно закріпили курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Повномасштабна війна, яку розгорнула РФ 24 лютого 2022 року, тільки пришвидшила шлях України до ЄС: уже на п'ятий день після вторгнення російських військ у лютому Україна подала заявку на вступ до Євросоюзу.

Україні вдалося подолати частину шляху до ЄС значно швидше, ніж це було б можливим для інших претендентів. Європейські прагнення українців вже «сплачено» подіями на Євромайдані і жертвами та героїзмом під час

нинішньої війни з РФ за право самостійно визначати свій зовнішньополітичний вибір.

Голова Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн у своїй доповіді зазначила: «Українці належать до європейської родини, вони одні з нас і ми хочемо, щоби вони були з нами».

23 червня 2022 року глави держав та урядів Європейського Союзу ухвалили рішення про надання Україні статусу країни-кандидата на вступ до ЄС. **Україна отримала статус кандидата в члени ЄС.**

Це історичне рішення лідери країн Євросоюзу ухвалили на саміті в Брюсселі. За це проголосували представники всіх 27 країн ЄС. Таке рішення послало потужний сигнал українцям і всьому світу щодо солідарності європейської спільноти з Україною в її запеклій боротьбі з агресором за європейські цінності, незалежність і територіальну цілісність власної держави. Одночасно із затвердженням статусу кандидата на вступ до ЄС для України Брюссель висунув на адресу Києва вимоги щодо проведення реформ, надавши список із семи пунктів.

Президент Володимир Зеленський запевнив, що попри розв'язану Росією війну Україна продовжить утілювати законодавство, норми та правила Євросоюзу, а Кабінет Міністрів розробить відповідну дорожню карту для виконання вимог вступу до ЄС.

Надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС стане сигналом Кремлю, що Україну не залишили на роздоріжжі, а відтак сприятиме її перемозі у війні проти Росії.

«Це вирішальний момент для Європейського Союзу. Це геополітичний вибір, який ми робимо сьогодні», – заявив голова Європейської Ради Шарль Мішель.

«Україна переможе. Європа переможе, – написав у твіттері очільник європейської дипломатії Жозеп Боррель. – Сьогодні розпочинається довгий шлях, який ми долатимемо разом. Народ України належить до європейської родини. А майбутнє України – у ЄС. Ми разом стоїмо на захисті миру».

Світогляд Європейського Союзу ґрунтується на шести основних цінностях, які є близькими та зрозумілими кожному українцю. Саме вони об'єднують нас з європейцями більше, ніж навіть закони чи міждержавні угоди.

Шість базових цінностей Європейського Союзу – це світоглядні принципи, а саме: повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, включно з правами меншин.

Ці цінності є спільними для держав-членів у рамках суспільства, що характеризується плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю і рівністю жінок і чоловіків. Утілення базових цінностей ЄС є одним із критеріїв вступу до Євросоюзу.

Повага до людської гідності є джерелом усіх прав і свобод людини. Українці розуміють це дуже добре, тому Євромайдан 2014 року також носив назву Революції Гідності. Повага до людської гідності має багато вимірів. І

електронні державні послуги, щоб не доводилося стояти в чергах. І гідні умови праці й соціальний захист незахищених верств населення.

Свобода – це можливість людини самостійно робити вибір та приймати рішення, які впливають на її життя чи життя суспільства. Невід’ємною складовою свободи є право на безпеку. Отже, свобода це не лише вільне висловлювання своїх думок або захист від необґрунтованого затримання, а це ще й захист персональних даних, якісні дороги та комфортний транспорт (право на безпеку під час дорожнього руху), закордонні освітні програми (право на навчання), свобода пересування.

Демократія передбачає вплив громадян на управління державою. Відтак це – відповідальність і прозорість дій влади, закони, що відображають інтереси суспільства, урахування думки громадян під час ухвалення владою важливих рішень. На практиці це реалізується через електронне врядування (наприклад, додаток «Дія», який дає зручний доступ до державних сервісів), децентралізацію, яка збільшує можливості громад або здатність впливати на органи влади через діяльність громадських організацій, петиції, акції.

Рівність забороняє будь-яку дискримінацію за будь-якою ознакою. Особлива увага приділяється рівності між чоловіками та жінками, у тому числі в трудових правах. У щоденному житті рівність – це нетерпимість до корупції (адже корупція виникає тоді, коли посадовець використовує службове становище для власної вигоди, що протирічить ідеї рівності всіх громадян), енергоефективність житла (незалежно від статку люди мають жити в теплих оселях), можливості для людей з інвалідністю бути повноцінними членами суспільства, а для жінок – мати такі самі права, як і чоловіки.

Верховенство права означає, що рішення в державі ухвалюються у відповідності до встановлених правил і процедур. Це також вимагає неупередженої системи правосуддя, яка розв’язує суперечки справедливо, не озираючись на майновий, соціальний чи інший статус особи. Утілення верховенства права – це реформа судів і правоохоронної системи, рівні можливості різних людей для захисту в суді. А головне – це єдині правила та закони для всіх без винятку.

Повага до прав людини (включно з правами меншин) – визнання того, що всі люди народжуються вільними та рівними у своїх правах. Ці права охоплюють різні сфери. Право мати гідні умови праці – незалежно від статі, кольору шкіри чи віросповідання. Право отримати якісні медичні послуги. Право вільно розпоряджатися своєю власністю. А також це право на чисте довкілля та на захист себе як споживача різних товарів і послуг.

На основі цих принципів проводяться реформи – не для ЄС як інституції, а для нас самих. Адже всі ми хочемо жити в комфортній і безпечній країні; вільно подорожувати та навчатися; бути впевненими, що в державі діють єдині для всіх правила гри і для успіху потрібна лише власна наполегливість. Поки що це картинка ідеальної України. Але в міру того, як ми будемо рухатися до членства в Європейському Союзі, вона буде ставати все більш і більш реальною.

На теперішній час створені умови для ознайомлення європейської спільноти з Україною. Європейська інтеграція України - це шлях глибинних реформ у всіх основних сферах суспільного, політичного та економічного розвитку нашої країни. Усі зазначені вище реформи повинні сприяти тому, що Україна перетвориться в економічно і соціально розвинену країну з європейськими цінностями.

Питання для обговорення:

1. Із чого починалася історія утворення Європейського Союзу?
2. Охарактеризуйте базові принципи розбудови Європейського Союзу.
3. Що означає європейська інтеграція для України?
4. Як ви розумієте поняття «європейські цінності»?
5. Статус кандидата до ЄС: що це змінить для України та чи допоможе закінчити війну?
6. Чи може Україна швидко подолати шлях до вступу в ЄС?

Список використаних джерел

1. Україна і Європейський союз [Електронний ресурс].– Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Україна_і_Європейський_Союз.
2. Безвізовий режим: як це працюватиме [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://glavcom.ua/publications/bezvizoviy-rezhim-rano-raditi-koli-chekati-ta-yak-bude-pracyuvati-374775.html>
3. Мудрий Я.М. Словник-довідник термінів з Європейської інтеграції / За загальною ред. М.Н. Бойцуна, Я.М. Мудрого, О.М. Рудіка. – К.: Мілленіум, 2009. – 588 с.
4. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції / Пер. з англ. – К.: «К.І.С.», 2006. – 696 с. – С. 123-124.

МІСТА-ГЕРОЇ УКРАЇНИ

Оксана СТРЮКОВА,

директор комунальної установи «Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників Кропивницької міської ради»;

Тетяна ГОРБУНОВА, Людмила СІМОКОП, Костянтин СКЛЯНІЧЕНКО,

консультанти комунальної установи «Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників Кропивницької міської ради»

ВОЛНОВАХА

«Форест Парк», місто Волноваха

<https://cutt.ly/jJ2Ub3N>

Заснування

Волноваха – місто, яке розташоване на півдні Донецької області. Це адміністративний центр Волноваської міської громади Волноваського району Донецької області.

Волноваха є залізничним вузлом на лінії Маріуполь-Донецьк та Маріуполь-Запоріжжя. Через місто проходить автошлях Н20 (Слов'янськ-Маріуполь).

місто Волноваха до війни

Відремонтована школа № 5 у Волновасі

Поселення засноване як залізнична станція в 1881 році під час будівництва Єкатерининської залізниці. На початку ХХ ст. у Волновасі було 45 дворів і близько 250 мешканців; до 1915 року нараховувалося 108 дворів і 634 мешканці.

Статус міста Волноваха отримала в 1938 році. У 2021 році населення міста становило близько 21,5 тис. осіб.

У місті працювали підприємства залізничного транспорту, а також

заводи будівельних матеріалів, комбінат хлібопродуктів. У Волновасі функціонували дві поліклініки, дві лікарні, три бібліотеки, мережа аптек та магазинів; сім загальноосвітніх шкіл, краєзнавчий музей, станція юних техніків, районний центр культури та дозвілля, школа мистецтв, палац дитячої та юнацької творчості, професійно-технічне училище.

Російське вторгнення

Бої за Волноваху розпочалися після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну – 24 лютого 2022 року.

27 лютого ворожі війська спершу захопили місто, але незабаром були вибиті українською армією. Протягом двох діб російські окупанти наступали, обстрілювали з «Градів» і артилерії.

Волноваху було майже знищено, але воно залишилося під контролем України. Місто стало на шляху росіян до Маріуполя – великого морського порту та омріяною «руськими» частиною сухопутного коридору до анексованого Криму.

З 11 березня 2022 року місто окуповано рашистськими військами. Волноваху оточено блокпостами бойовиків, на кожному з яких своя специфіка перетину та тарифи за пропуск.

*Храм Святого Миколая Чудотворця,
місто Волноваха*

Міська лікарня, місто Волноваха

Попри те, що жити в місті складно, після зменшення активності бойових дій, люди повертаються до нього приватними перевізниками.

Указом Президента України від 6 березня 2022 року № 111/2022, з метою відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України, місту присвоєно почесну відзнаку «Місто-герой України».

Список використаних джерел

1. Волноваха [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85%D0%B0>
2. Евакуація з Волновахи: поліцейські допомогли врятувати близько 100 людей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=rN9p8E6pppE>
3. Міста-герої [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=1pTyGCDnazc>
4. Обстріл Волновахи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=71CYeu7DMCg>
5. Який вигляд має Волноваха після російських обстрілів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=SvgaQ_xgmGk
6. Указ Президента України від 06.03.2022 р. № 111/2022 «Про встановлення почесної відзнаки «Місто-герой України».

ГОСТОМЕЛЬ

<https://cutt.ly/3J2UJOI>

Заснування

Гостомель – селище міського типу в Бучанському районі Київської області України. Центр Гостомельської селищної громади.

За легендою, Гостомель як місто-фортеця існувало з давніх-давен, хоча перша згадка про поселення датується 1494 роком.

Гостомель – одне із перших українських містечок Київщини, яке одержало у 1614 році Магдебурзьке право. Воно знаходилося у власності польського шляхтича Станіслава Харленського, який мав тут власний замок.

Церква на честь Покрови Пресвятої Богородиці, місто Гостомель

Головною святинєю населеного пункту вважається церква на честь Покрови Пресвятої Богородиці, заснована у 1770 році.

У Гостомелі розташований третій аеропорт Києва «Антонов», на якому базувався найбільший у світі літак АН-225 «Мрія». Аеропорт збудували у 1960 році як секретну базу для повітряних випробувань.

Російське вторгнення

24 лютого 2022 року Гостомель став однією з перших цілей російських окупантів.

Близько 7:00 російська ракета розірвалася біля цивільного житлового будинку в Гостомелі. Під час боїв за Гостомельський аеродром ЗСУ збили 3 гелікоптери, проте окупанти встигли висадити тисячний десант, зав'язався бій. Гостомель дійсно було і є воротами до столиці.

Найбільший у світі літак АН-225 "Мрія"

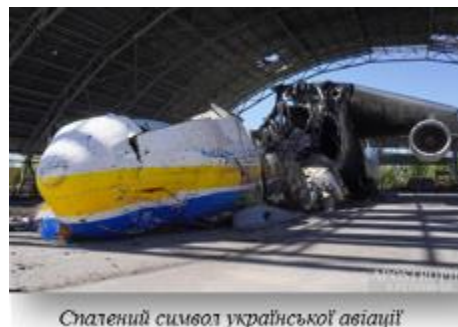
27 лютого внаслідок повітряної атаки російських військ на аеропорт було спалено один із найбільших та найпотужніших літаків у світі українського

виробництва АН-225 «Мрія». На ньому було встановлено 240 непобитих світових рекордів.

За аеропорт і селище точилися важкі бої, але Гостомель все одно окупували.

Окупація

Загарбники почували себе більш вільними в Гостомелі, тут не велися відкриті бої. ЗСУ максимально берегли цивільне населення, не завдаючи ударів. Окупанти ж маскували свою техніку в городах людей, у будинках; зафіксовано, як вони ховалися за мирним населенням.

Спалений символ української авіації

Наслідки

2 квітня населений пункт звільнили разом з іншою частиною Київської області. За попередніми даними, за 35 днів окупації в Гостомелі пропали безвісти приблизно чотирьох сотень людей, деяких зі зниклих вже немає серед живих.

Аеропорт: до і після, Гостомель

Переважна більшість вулиць Гостомеля, а особливо ті, які йдуть до аеродрому «Антонова», та район складового, що є найбільшим виробником скляної тари для харчових продуктів, напоїв і виробів в Україні, сплюндровано рашистами.

Наразі триває робота над подоланням наслідків дій російських окупантів. Окрім того, планується заснувати Міжнародний фонд відродження незабутнього символу української авіації – найбільшого у світі літака АН-225 «Мрія», який у перші дні російської агресії зазнав істотних пошкоджень.

Указом Президента України Володимира Зеленського від 6 березня 2022 року № 111/2022, з метою відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України, Гостомелю присвоєно почесну відзнаку «Місто-герой України».

Список використаних джерел

1. Гостомель [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C>
2. Гостомель сьогодні. Без коментарів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=D2Nok7tOuiQ>
3. Звернення Президента України Володимира Зеленського 06.03.2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=rUtpHBlkdWg>
4. Повітряні бої біля Києва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=drNQj05YQj4>
5. Указ Президента України від 06.03.2022 р. № 111/2022 «Про встановлення почесної відзнаки «Місто-герой України».

МАРІУПОЛЬ

<https://cutt.ly/jJ2IkaI>

Заснування

Маріуполь – місто, яке розташоване на півдні Донецької області на березі Азовського моря, у гирлі річки Кальміус.

Маріуполь – центр металургії України, найважливіший для економіки регіону, джерело валютних надходжень до бюджету країни, найбільший морський торговельний порт Азовського моря.

Промисловий комплекс міста включав більш ніж 50 підприємств, серед них, зокрема, металургійні комбінати (Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча та «Азовсталь»), продукція яких складала значну частину експорту України. У промисловості Донецької області частка Маріуполя – 37,5%, в Україні – близько 7%.

Маріуполь без перебільшення став сакральним містом у сучасній російській міфології, що й спричинило його стратегічну важливість для росіян.

Від середини квітня до середини травня 2014 року населений пункт контролювали терористи «ДНР», потім його звільнили ЗСУ та добровольчі підрозділи. За вісім років Маріуполь фактично перетворився на культурний та економічний центр Донецької області, який підтримували численними міжнародними грантами та проєктами.

Водночас Маріуполь був зручною ціллю, адже від міста до «лінії розмежування» лише 10-15 км. До того ж це форпост, який не дає змоги організувати «сухопутний коридор» від окупованих територій Донецької та Луганської областей до Криму.

Саме тому його піддали нищівним атакам у перші години

повномасштабного вторгнення вночі 24 лютого. Атаку було завчасно сплановано: у Маріуполі діяли раніше «сплячі» диверсійні групи.

Російське вторгнення

Бої за Маріуполь розпочалися після вторгнення загарбницьких військ в Україну і тривали з 24 лютого до 20 травня 2022 року.

24 лютого з 02:00 в місті лунали вибухи. Російська артилерія обстріляла місто. Унаслідок обстрілу 26 людей отримали поранення.

26 лютого ворожі війська зайняли Бердянськ, що створило плацдарм для оточення Маріуполя. Війська окупантів розпочали рішучий наступ на Маріуполь з північного напрямку – з боку Волновахи. Тим часом батальйон «Азов» знешкодив у місті кілька диверсійних груп, які мали підбурювати місцеве населення, а також спричиняти безлад і хаос.

*Місто Маріуполь
з висоти пташиного польоту*

27 лютого між Бердянськом і Маріуполем висадився російський морський десант, який планував оточити місто з заходу. Росіяни збирали ударне угруповання в Бердянську; на схід від Маріуполя перекидали важку артилерію та системи залпового вогню для посилення обстрілів міста.

Окупація

З перших днів навали окупанти прицільним вогнем знищували об'єкти життєзабезпечення міста.

Саме з 1 березня почався відлік оточення та блокади населеного пункту. Під режимом військової окупації були комунальні підприємства та техніка, склади з продовольством і медикаментами, вежі мобільних операторів й лінії електропередач, помпові станції та магістральний водопровід з резервного водосховища. Спалено всі міські автобуси, які підготовлені для евакуації населення. Місце зборів надзвичайного штабу міських служб досить швидко дискредитувалося і також зазнавало обстрілів. Цивільні мешканці опинилися в оточенні і без змоги вибратися з міста.

Від 2 березня в місті повністю зник мобільний зв'язок та інтернет. Лікарні перейшли на автономне забезпечення, а комунальники почали доставляти в цистернах питну воду в різні райони.

12 березня, розуміючи, що їхні плани «взяти» місто руйнуються, окупанти почали перекидати до Маріуполя ще більше військ.

У будівлі обласного драмтеатру знайшла укриття майже одна тисяча цивільних мешканців міста, зокрема родини з дітьми й породіллі з малюками. 16 березня ворожа армія

Драмтеатр, місто Маріуполь

скинула на будівлю театру авіабомбу. Пізніше стало відомо, що під завалами загинуло понад 300 осіб.

19 березня росіяни розбомбили ще одну будівлю з великим сховищем у Маріуполі — школу мистецтв, де перебувало близько 400 мирних мешканців. Рятувальники не могли туди потрапити через постійні авіаудари й артилерійські обстріли.

Протягом п'яти днів, від 23 до 28 березня, у Маріуполі точилися кровопролитні бої за окремі будівлі і цілі квартали.

Попри розгром російської 810-ї бригади морської піхоти в центрі Маріуполя та загибель її командира, 20 і 21 березня чеченці й російська гвардія потужно атакували центр міста з півдня.

Штурм "Азовсталі"

10 квітня за підтримки 810-ї бригади морської піхоти (58-ма армія) та 177-го полку морської піхоти російські війська «ДНР» захопили частину Приморського району, Рибний порт і південний берег у районі заводу «Азовсталь». Тепер український гарнізон захищав не один

суцільний периметр оборони, а три окремі дуги.

З 25 на 26 квітня захисники «Азовсталі» нарахували 35 повітряних ударів. Частину цивільних, які переховувались у підземеллях заводу, завалило уламками. Інша критична проблема — становище сотень (кажуть, понад 500) поранених: вони вимушено розміщені у великих групах і перебувають в антисанітарних умовах. Навіть доступ до чистої води є великою проблемою (її взагалі немає). Зазначимо, що «Азовсталь» — це багатоповерхове підземне місто, яке будували в радянський час на випадок ядерної війни.

Обстріл пологового будинку, місто Маріуполь

У ніч з 27 на 28 квітня комплекс зазнав до 50 повітряних ударів (разом із запалювальними снарядами). Батальйон «Азов» у російській дезінформації є квінтесенцією «фашизму», тому фізичне знищення захисників Маріуполя — «ідея фікс» для ворога. Окупанти фізично знищують завод — бомбардують його з літаків та артилерією, повністю заблокували небо над заводом. Особливу небезпеку становлять дрони, які дають змогу відстежувати окремих захисників.

Керівництво країни-агресора знищувало свідчення злочинів своєї армії в Маріуполі. На початку березня, згідно з обережними оцінками, йшлося про 5 тисяч загиблих цивільних. Українська розвідка зафіксувала в місті 13 мобільних крематоріїв, призначених для спалення тіл цивільних і військових.

До того ж усіх потенційних свідків своїх звірств окупанти ідентифікували через фільтраційні табори та знищували.

Маріуполь став тою твердиною, об яку розбилася агресія нашого східного сусіда. Ніколи не будуть забуті імена героїв, які до останнього чинили опір та не здавалися в полон. Їхня жертвність не лише символічна. Прирікаючи себе на загибель, вони допомогли тисячам побратимам на інших ділянках фронту, відтягуючи ворожі сили на себе...

Евакуація

6 березня мала відбутися друга спроба евакуації з міста. Керівництву Маріуполя вдалося організувати 30 автобусів, щоб евакуювати 5 тисяч цивільних і поранених. Однак росіяни почали обстріл і пошкодили 21 автобус, евакуацію було зірвано. За три дні до 18 березня з облоги вирвалося близько 40 тисяч маріупольців.

У Докучаєвську Донецької області окупанти створили «фільтраційний табір» для перевірки цивільних, які намагалися виїхати з Маріуполя.

2 квітня близько 500 людей самотужки змогли виїхати через російські блокпости в бік Запоріжжя, а 469 мешканців виїхали цим шляхом на день раніше.

Водночас окупанти обстрілювали евакуаційні колони, які намагалися виїхати з Маріуполя в напрямку Запоріжжя на підконтрольну територію України.

1 травня за сприяння ООН і Червоного Хреста з комплексу «Азовсталь» було евакуйовано близько 100 мирних жителів. Після завершення евакуації російська армія відновила обстріли.

2 травня евакуаційні автобуси вирушили з Маріуполя, підібравши людей у Мангуші, а потім у Бердянську. До цієї колони дозволили долучатися власними автівками. Армія ворога обстрілювала завод «Азовсталь» майже до моменту відкриття евакуації.

Депортація до Росії

Окупованими районами міста пересувалися агітаційні бригади й оголошували, що Запоріжжя вже не приймає біженців, а Одесу захопила Росія. В особливій небезпеці опинилися 15 тисяч мешканців Лівобережного району Маріуполя, яких окупанти змушували виїжджати на російську територію, забираючи в них документи та мобільні телефони.

З міста силоміць вивезли лікарів, пацієнтів лікарень та містян, які ховалися від обстрілів у підвалах медзакладів.

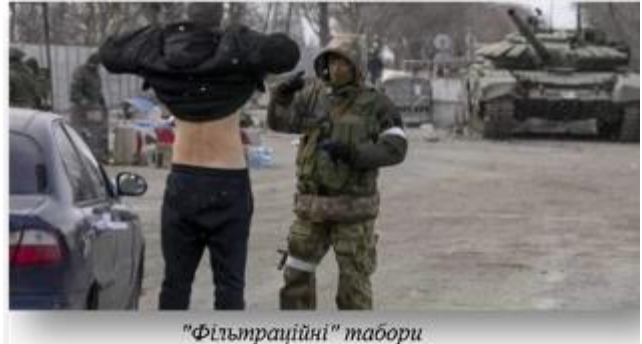
Російські війська вивозили цивільне населення до фільтраційних таборів, де перевіряли й агітували їхати на Сахалін та до інших депресивних регіонів країни-агресора. Люди відмовлялися виїжджати із Таганрога на Далекий Схід і масово уникали посадки на «евакуаційні» потяги. Незважаючи на це, відомо про понад 20 тисяч депортованих мариупольців.

Наслідки

Події в Маріуполі вже ввійшли не лише в українську, а й у світову історію. Захисники міста стали героями, хоча поки ми не знаємо їх усіх поіменно.

Зараз у місті тривають важкі бої й невідомо, як складеться його подальша доля.

Указом Президента України від 06 березня 2022 року № 111/2022, з метою відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України, місту присвоєно почесну відзнаку «Місто-герой України».

«Фільтраційні» табори

Список використаних джерел

1. «Азовсталь»: как живут в подвалах скрывающиеся от войны мирные жители | Мариуполь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=Pf4HLM_HUYg
2. Звернення Президента України Володимира Зеленського 06.03.2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=rUtpHBlkdWg>
3. Зеленський про евакуацію з «Азовсталі»: українські герої потрібні Україні живими [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=WziyOZlcGeA>
4. Маріуполь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%83%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C>
5. Маріуполь. Прямий удар російських військ по пологовому будинку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=njkkbpvjpsI>
6. «Украинская Хиросима». Что происходит в Мариуполе? Новости Приазовья [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://texty.org.ua/articles/106643/vohon-i-stal-hronolohiya-vijny-u-mariupoli/>, <https://www.youtube.com/watch?v=rAIRjqnmoZM>
7. Указ Президента України від 06.03.2022 р. № 111/2022 «Про встановлення почесної відзнаки «Місто-герой України».

ХАРКІВ

<https://cutt.ly/aJ2I84c>

Заснування

Харків – місто, яке розташоване на північному сході України на Слобожанщині. Харків був першою столицею Радянської України. Нині це науковий центр України й адміністративний центр Харківської області. У 2010 році Харків був визнаний як найкраще місто для життя в Україні й отримав премію Європи.

Найбільша Площа в Україні – це Майдан Свободи в Харкові. Міський промислово-речовий ринок «Барабашово» – найбільший у Східній Європі, його площа 75 гектарів. Перший хмарочос України – це Держпром у Харкові, побудований у 1928 році, його висота 63 метри. Найстаріший зоопарк України знаходиться в Харкові. 21 житель цього міста літав у космос.

Будівнок Державної промисловості, місто Харків

Російське вторгнення

24 лютого 2022 року о 05:00 російські окупанти розпочали обстріл Харкова. Уночі проти 26 лютого були випадки прориву оборони: кілька ворожих танків зайшли у місто, але були знищені. Було відновлено контроль українськими військами.

Харків став справжнім символом опору. Попри заяви московської пропаганди про взяття міста в перший день війни, воно так і не стало здобиччю ворога, знаходячись на лінії вогню.

Окупація

Надвечір 25 лютого росіянами було завдано удар по обласній дитячій лікарні та Центру служби крові реактивним снарядом з касетною бойовою частиною. Унаслідок обстрілів зруйновано харківський газогін.

Для окупантів було створено ілюзію, що місто майже кинуте напризволяще та стане легкою здобиччю. Після цього вони дозволили собі зайти вглиб міста, де їх почали активно ліквідовувати.

1 березня росіяни завдали ракетного удару по Майдану Свободи. Була частково зруйнована будівля Харківської облдержадміністрації. З-під завалів якої врятували 6 осіб, поранення отримали близько 20, загинули 29. Зазнали руйнувань сусідні будівлі, зокрема консульство Словенії та Державний інститут з проектування підприємств коксохімічної промисловості.

Одна з крилатих ракет влучила у будівлю міської ради, ударом частково зруйновано сусідній Палац праці та пошкоджено наукову

бібліотеку університету імені Каразіна.

Російські окупанти здійснили масовану атаку на житлові масиви Харкова. Найбільше постраждав мікрорайон «Північна Салтівка». Загалом тут горіло біля 40 багатоквартирних будинків, нанесено сильний удар по «Салтівському депо».

Щодня загарбники продовжували нанесення ракетно-бомбових ударів, знищуючи об'єкти військової та цивільної інфраструктури Харкова, серед них дитячі майданчики, культові споруди тощо. Так, російський снаряд влучив в Успенський собор, де переховувалися від ворога люди; пошкоджені обстрілами Антоніївська церква та церква Жінок-Мироносиць.

Окрім того, російські війська обстріляли із реактивних систем залпового вогню «Град» ринок «Барабашово» – один із найбільших ринків у Східній Європі, що спричинило пожежі в різних його місцях. Під час гасіння вогню нападники обстріляли ринок удруге. Вогонь охопив майже всю територію і перекинувся на сусідні приватні будинки.

20 березня 2022 року війська ворога захопили в полон гуманітарну колону, яка рухалась у напрямку до Вовчанська Харківської області. У складі колони були карети швидкої допомоги, автобуси для евакуації та дві фури з гуманітарним вантажем.

Унаслідок підриву на Харківщині російськими військовими одного із затворів дамби Оскільського водосховища село Оскол в Ізюмському районі було підтоплено, а за ним і підтопило Святогірську лавру на Донеччині.

Наслідки

За час повномасштабної війни РФ проти України окупанти знищили 1531 об'єкт у Харкові. Про це повідомив міський голова. Так, за його даними, станом на 30 березня російські окупанти зруйнували 1292 житлові будинки, 70 шкіл, 54 дитячі садочки, 16 лікарень. Крім цього, у руїнах перебувають 239 адміністративних будівель.

Указом Президента України від 6 березня 2022 року № 111/2022, з метою

відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України, місту присвоєно почесну відзнаку «Місто-герой України».

Список використаних джерел

1. Звернення Президента України Володимира Зеленського 06.03.2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=rUtpNBldWg>
2. «Обличчя війни» - Харків. Зруйноване місто. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=CU4IxdvVA9w>
3. Речник ДСНС УКРАЇНИ у Харківській області Євген Василенко про ситуацію в Харкові [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=sxbKkxvQE4U>
4. Харків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%96%D0%B2>
5. Яка ситуація в Харкові [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=5C-L3stZ22c>
6. Указ Президента України від 06.03.2022 р. № 111/2022 «Про встановлення почесної відзнаки «Місто-герой України».

ХЕРСОН

Місто Херсон

<https://cutt.ly/pJ2OyYW>

Заснування

Херсон — адміністративний, індустріальний, культурний центр Херсонської області. Єдиний морський порт на Дніпрі. Місто розташоване на правому березі річки. Воно відрізняється надзвичайними мальовничими краєвидами та привабливими місцями для відпочинку. Херсон знаходиться на перехресті автошляхів, водних магістралей. Залізничне, водне та автосполучення дає можливість доступу до будь-якого куточка нашої та інших країн.

Катерининська церква, місто Херсон

Місто було засноване у 1778 році як фортеця та морський порт. Названа фортеця на честь давньогрецької колонії Херсонес, де у 988 році хрестився князь Володимир.

Завдяки своєму географічному розташуванню місто має розвинену мережу транспортної інфраструктури — це морський та річковий порти, залізничний вузол, аеропорт.

Російське вторгнення

Антонівський міст, Херсон

Херсонський напрямок є одним із найгарячіших у широкомасштабній російсько-українській війні. Тут російські війська використовували та використовують гелікоптери Мі-28, Ка-52, бронетранспортери БТР-80, БТР-82, танки Т-72 та їхні модифікації, також САУ МСТА-С, РСЗВ БМ-21 «Град» й іншу техніку.

Бої за населений пункт розпочалися після повномасштабного вторгнення країни-агресора до України 24 лютого 2022 року. Наступ російських сил на Херсон відбувався з півдня, зі сторони Кримського півострова.

24 лютого близько 05:00 російські окупанти почали обстріл Чорнобаївського аеропорту. Завдяки тому, що розвідка ЗСУ знала наперед про такі дії ворога, під час обстрілу ракетами «Калібр» українські літаки були в повітрі.

25 лютого загарбницьким військам вдалося взяти під контроль Антонівський міст, що дозволило їм вийти на кордон Херсон-Нова Каховка-Каховка.

Окупація

28 лютого 2022 року російські війська ввійшли в селище Зимівник зі сторони Чорнобаївського аеропорту, перед цим взявши Херсон у кільце.

1 березня росіяни прорвалися в Херсон за допомогою бронетранспортерів та окупували місто. Удень снаряди російських окупантів потрапили в житлові будинки.

2 березня 2022 року місто майже повністю перейшло під контроль ворога. Зранку кілька вибухів пролунали в районі аеропорту Херсона. Місто було повністю оточене ворогом, горіла будівля СБУ, окупанти займалися мародерством в аптеках та магазинах.

Увечері 3 березня 2022 року окупанти захопили Херсонську телевежу, у населеному пункті не працювало кабельне телебачення. Російські загарбники автобусами завезли до міста людей із рф, аби ті на мітингу проголосували за приєднання до окупованого Криму.

4 березня ворог розпочав трансляцію 24 російських телеканалів. У місті працював лише один телеканал, що транслював всеукраїнський марафон, – UA:Херсон. Інші регіональні канали в області не працювали.

6 березня оператор мобільного зв'язку «Vodafone Україна» відновив зв'язок у Херсоні.

25 березня Росія втратила контроль над частиною Херсона.

Попри плани загарбників ініціювати проросійські мітинги, херсонці, ігноруючи збройну небезпеку, виходять на мітинги протесту, відмовляються від ворожої «гуманітарки». Не зважаючи на перекриття коридорів допомоги з України та шляхів евакуації, містяни демонструють незламний дух.

5 квітня ввечері мер міста Ігор Колихаєв заявив, що російські військові захопили Херсонську міську раду. Із будівлі було знято прапор України. Меру та співробітникам міськради дали можливість поїхати додому.

26 квітня у захопленій міській раді Херсона окупанти та колаборанти провели нараду, на якій призначили так званого «голову» Херсонської ОДА

Володимира Сальдо та «голову» Херсонської міської адміністрації Олександра Кобця.

Феномен села Чорнобаївка, де ЗСУ, за повідомленнями української влади, понад двадцять два рази розбивала російські війська, полягає у його розташуванні. Чорнобаївка – це село за 10 км на північ від Херсона, де знаходиться військовий аеродром, а неподалік – херсонський аеропорт. Чорнобаївка вважається «воротами» до Херсона, і його контроль дає стратегічну та тактичну перевагу в разі нападу на Миколаїв – «Херсонсько-Миколаївський операційний напрямок». В основному це пов'язано з

Бої під Чорнобаївкою

розташованим там аеродромом, який збройні сили країни-агресора мали намір використовувати як посадковий майданчик під час вторгнення в Україну у 2022 році.

Евакуація

Станом на 9 травня 2022 року з Херсона виїхало 45% жителів і 20% – з області.

Наслідки

На тимчасово захопленій частині Херсонської області російські загарбники посилюють тиск на педагогів та лікарів, примушуючи їх до співпраці. Триває викрадення активістів, політиків, журналістів, громадських діячів. В області не працює жодне українське ЗМІ.

У тимчасово окупованому місті представники окупаційної влади викрали з Державного архіву Херсонської області виборчу документацію зі списками виборців за 2019 рік. За попередньою версією, персональні дані виборців міста Херсона можуть бути використані окупантами для організації псевдореферендуму для зміни територіальних меж України. Колаборанти з початку повномасштабного вторгнення роблять гучні заяви про входження Херсонщини до складу Росії, проте місцеві жителі чекають на звільнення від російської окупації.

Указом Президента України від 6 березня 2022 року № 111/2022, з метою відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України, місту присвоєно почесну відзнаку «Місто-герой України».

Список використаних джерел

1. Война на Юге. Николаев, Херсон, Энергодар | Новости Приазовья [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=HF1f7HfutVA>
2. Звернення Президента України Володимира Зеленського 06.03.2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=rUtpHBlkdWg>
3. Після тривалого бою за Антонівський міст росіяни прорвали оборону [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=aBQI4Ek8Jw4>
4. Херсон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%BD>
5. Указ Президента України від 06.03.2022 р. № 111/2022 «Про встановлення почесної відзнаки «Місто-герой України».

ЧЕРНІГІВ

<https://cutt.ly/YJ2Ob3J>

Заснування

Чернігів – одне з найдавніших міст України, яке розташоване при впадінні річки Стрижень у Десну. Це обласний центр Чернігівської області.

Уперше Чернігів згадується в літописі під 907 роком у «трактаті князя Олега з греками». У ранньому середньовіччі це було укріплене городище. З IX століття воно ввійшло до складу Київської Русі та, випередивши Любеч, стало найважливішим і найбагатшим містом держави поряд з Києвом і Новгородом.

За переказами, Чернігів отримав назву на честь першого місцевого князя – Чорного.

Російське вторгнення

Чернігівська область єдина в Україні, яка межує одразу з двома ворожими державами: країною-агресором Росією та посібником країни-агресора Білоруссю.

А сам Чернігів, розташований за 100 кілометрів від білоруського Гомеля, потрапив під обстріл російських військ у перші дні війни.

24 лютого під Черніговом у полон здався розвідувальний взвод 74-ї мотострілецької бригади загарбника. Один із полонених – старшина 74-ї ОМСБР Костянтин Буйнічев – повідомив, що його військовий підрозділ вдерся в Україну з Білорусі.

25 лютого два ворожі снаряди влучили в будівлю обласного управління СБУ. Натомість українські військові знищили близько 20 одиниць танків загарбників у Менському напрямку на Чернігівщині, колону ворожої техніки, яка рухалася з гомельського напрямку на місто, захопили трофеї: військову техніку та документи з особистими даними російських окупантів.

Понад місяць тяжкої оборони містяни витримали шалені атаки ворожої артилерії та авіації. Не зламали їх і шалені руйнування не лише інфраструктури, але й житлових масивів міста.

Окупація

Чернігів став містом-фортецею на шляху російських військ до Києва. Він не потрапив під окупацію, але сильно постраждав від обстрілів.

Стадіон ім. Гагаріна, місто Чернігів

Майже місяць місто було оточене з усіх боків. Наприкінці березня росіяни підірвали всі мости, відтоді привезти щось до обласного центру, у якому вже зникло світло, опалення, вода і зв'язок, було майже неможливо. Агресор використовував усе, що в нього було, і бомбардував мирних мешканців. Під час спроб прориву російських

окупантів у Чернігів ворог здійснював авіанальоти та застосував «Град».

Околиці міста загарбники знищили майже доценту. Понад 350 цивільних осіб загинули від обстрілів, але значно більше померли від нестачі ліків, їжі, тепла.

На вулицях і досі видно сліди від бомбардувань, в одному з парків з'явився новий цвинтар, де ховали жертв російської агресії. Сьогодні Чернігів поступово повертається до мирного життя, а його жителі вірять, що незабаром на центральній алеї їхнього міста знову можна буде танцювати та радіти життю.

Оборонці Чернігова не тільки перешкодили росіянам зайти до міста, а й не пропустили їх далі – до Києва.

Евакуація

У перші дні місцеві жителі не були налаштовані виїжджати, адже все одно довелось би їхати через столицю, де 24 лютого розпочались активні бомбардування.

Проте сумнівів не було, що місто потерпатиме, тому в перші дні містяни почали облаштовувати сховища. Ними стали підвали, льохи, коридори, де немає вікон. Російські війська підступили до міста, але, не маючи змоги його захопити, почали масований обстріл його цивільної інфраструктури авіацією та артилерією.

Багатоповерхівка в Чернігові

Евакуювати людей не було можливості.

Наразі мешканців у місті залишилося понад сто тисяч – утричі менше ніж до війни.

Наслідки

У Чернігівській області російські солдати пошкодили або зруйнували близько 3,5 тисяч будівель, серед них 80% – це житло. Станом на 19 травня 2022 року Міністерство культури та інформаційної політики зафіксувало 37 воєнних злочинів росіян проти культурної спадщини Чернігівщини.

У Чернівті російські військові завдали руйнувань 27 (з 34) школам та 37 (з 52) дитячим садкам, 3 (з 4) лікарням. На 29 квітня 2022 року відомо про 68 дітей, які постраждали в Чернігівській області від дій російських військ з 24 лютого 2022.

Деякий час місто знаходилося в кільці, російські війська намагалися пробитися до нього, але всі спроби було успішно зупинені зусиллями сміливих українських захисників. Наразі проти регулярних обстрілів і бомбардувань нічого вдіяти не вдавалось. Страждали як об'єкти інфраструктури, так і житлові будинки.

Указом Президента України від 6 березня 2022 року № 111/2022, з метою відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії рф проти України, місту присвоєно почесну відзнаку «Місто-герой України».

Список використаних джерел

1. Бомби вагою 500 кг: яку зброю ніс збитий над Черніговом Су-34 та які пошкодження завдав при падінні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=t5sHGMziyvw>

2. Голова Чернігівської ОДА В'ячеслав Чаус про початок другого дня війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=79B0mrVyZqg>

3. Звернення Президента України Володимира Зеленського 06.03.2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=rUtpHBlkdWg>

4. Чернівті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B3%D1%96%D0%B2>

5. Чернівті та частина області перебувають під ворожим вогнем – чи є змога завезти гуманітарну допомогу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=UGd5V8KCG7E>

6. Указ Президента України від 06.03.2022 р. № 111/2022 «Про встановлення почесної відзнаки «Місто-герой України».

БУЧА

Андріївський храм, м. Буча

<https://cutt.ly/nJ2UqLI>

Заснування

Буча – місто між невеликими річками Бучею та Рокачем, адміністративний центр Бучанської міської територіальної громади і Бучанського району Київської області.

Зі сходу на захід центром міста пролягає автошлях міжнародного значення Київ-Ковель. Через південну частину населеного пункту проходить залізниця Київ-Коростень. У місті розташована залізнична станція Буча.

За поясненнями краєзнавця Анатолія Зборовського, назва міста походить від назви однойменної річки.

У письмових джерелах топонім «Буча» згадується у 1630 році. Місцевість належала польському шляхтичеві Ю. Лясоті, який отримав ці землі від графа М. Потоцького за героїзм на військовій службі. Наприкінці XIX століття землі перейшли у володіння поміщиків Красовського, Пеховського та Сагатовського.

Селище Буча виникло навколо полустанку Буча під час будівництва Києво-Ковельської залізниці в 1898 році і швидко розбудовувалось, завдячуючи мальовничій місцевості навколо.

День міста у Бучі відзначається 13 вересня.

Російське вторгнення

Саме трагічна історія в Бучі, яка нагадує боснійську Сребреницу, стала справжнім мотиваційним прапором для наших захисників. Під час російського вторгнення в Україну 2022 року частина загарбницьких військ перетнула південні кордони Білорусі. Одним із перших кроків був марш-кидок до Києва, столиці країни, що інтерпретовано багатьма як удар для обезголовлення. Водночас величезна колона військової техніки окупантів просунулася в Україну на північ від Києва.

27 лютого близько 9 години в Бучу заїхала російська техніка, розпочалися вуличні бої.

вул.Героїв Майдану, м.Буча

Бучанська трагедія, або геноцид у Бучі, — масове вбивство українського цивільного населення, що супроводжувалося викраденнями, тортурами, зґвалтуваннями, у тому числі дітей, та мародерством. Збройні сили агресора під час російського вторгнення грабували мирних жителів і вбивали всіх, хто мав татуювання, що свідчать про їхню участь у війні на Сході України.

Російська влада заперечувала будь-які правопорушення, називаючи докази вбивств провокацією чи постановкою. Ці заяви було спростовано міжнародними ЗМІ, зокрема Bellingcat, Deutsche Welle, The Economist, BBC, та The New York Times.

м.Буча: до та після

Під час загального відступу російських військ на північ від Києва, унаслідок атак українських військових у районі Бучі, росіяни передислокувалися на північ.

Наприкінці березня, перед відступом росіян від Києва, генеральний прокурор України Ірина Венедіктова заявила, що українські прокурори зібрали докази про 2,5 тисячі підозрюваних у скоєнні воєнних злочинів під час російського вторгнення 2022 року та встановили «кілька сотень підозрюваних».

За словами радника голови Офісу Президента України Олексія Арестовича, у масових вбивствах

мирного населення міста Бучі брали участь російські військові, а саме: 64-ї окремої мотострілецької бригади 35-ї армії Східного військового округу; 5-ї окремої танкової бригади 36-ї армії Східного військового округу; 331-го парашутно-десантного полку 98-ї повітряно-десантної дивізії; 137-го парашутно-десантного полку 106-ї повітряно-десантної дивізії; 104-го та 234-го десантно-штурмового полку 76-ї десантно-штурмової дивізії; 14-ї та 45-ї окремих бригад спеціального призначення; 63-го відділу поліції особливого призначення росгвардії; 155-ї окремої бригади морської піхоти Тихоокеанського флоту.

31 березня Бучу було звільнено від російських окупантів. Українські війська увійшли до міста 1 квітня.

Битва за Бучу

Наслідки

Газета «Гардіан» написала, що після того, як українські військові звільнили Київську область, вони стали свідками шокуючого розорення території: тіла на дорогах, свідчення страт мирних жителів, масові поховання, убиті діти.

Цивільні свідчили, що багато з тих, хто вижив, переховувалися від росіян у підвалах. Деякі місцеві жителі тижнями не мали світла та електрики, використовували свічки для нагрівання води та приготування їжі. Лише коли стало зрозуміло, що окупанти покинули місто, вони вийшли зі своїх схованок.

Аналіз супутникових знімків «The New York Times» спростовує твердження ворога про те, що вбивство мирних жителів у Бучі, передмісті Києва, сталося після того, як окупанти покинули місто. Журналісти-розслідувачі «Bellingcat» розвінчали спроби країни-агресора перевернути трагічні події в Бучі на Київщині.

Загарбники цілеспрямовано вбивали людей за підготовленими списками, які допомагали складати окупантам місцеві колаборанти.

Міжнародна реакція

Президент Молдови Мая Санду назвала зазначену вище подію «злочинами проти людяності» та оголосила 4 квітня 2022 року днем національної жалоби в пам'ять усіх українців, загиблих у російсько-українській війні.

Російські війська здійснили в Бучі масове вбивство цивільного населення. У відповідь на різанину європейські країни вислали близько 200 російських дипломатів (до цього з початку війни було вислано 150 дипломатів). Серед них, зокрема, Данія, Естонія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Німеччина, Португалія, Румунія, Словенія, Франція, Швеція та керівництво ЄС.

Указом Президента України від 24 березня 2022 року № 164/2022, з метою відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України, місту присвоєно почесну відзнаку «Місто-герой України».

Список використаних джерел

1. Буча [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%83%D1%87%D0%B0>
2. Бучі, Ірпеню, Охтирці та Миколаєву присвоєно звання міста-героя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=LzWCVMeswZw&t=4s>
3. Місто Буча після звільнення від російських окупантів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://youtu.be/sWWYnMtt8VM>
4. Президент України Володимир Зеленський спілкується з пресою в Бучі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=cC1jzLMs2n0>
5. Спалена техніка під Бучею [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://youtu.be/diWymjeIG5E>
6. Який вигляд мають Буча, Гостомель, Ірпін з висоти пташиного польоту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=-6qUNp6sT9Q&t=43s>
7. Указ Президента України від 24.03.2022 р. № 164/2022 «Про присвоєння почесної відзнаки «Місто-герой України».

ІРПІНЬ

Центральна площа міста Ірпінь

<https://cutt.ly/vJ2U832>

Заснування

Ірпінь – місто України, яке розташоване в передмісті Києва та є центром Ірпінської міської громади Бучанського району Київської області. Виникло поселення – станція Ірпінь – у період будівництва залізничної станції Київ-Ковель. Населений пункт отримав назву від однойменної річки Ірпінь, біля якої він розміщений.

2016 року Ірпінь потрапив до Національного реєстру рекордів України за найбільшу кількість реконструйованих та збудованих за два роки парків і скверів. Місто стало справжніми воротами до столиці України.

Парк "Письменників", місто Ірпінь

Російське вторгнення

На північ від Ірпеня, у м. Гостомелі, російські війська захопили аеропорт, закріпилися в місті і просуваються на південь, щоб захопити Ірпінь та сусіднє місто Буча.

25 лютого 2022 року українські війська знищили російську колону, що прямувала до Ірпеня.

27 лютого російські сухопутні війська просунулися в Бучу, а потім прорвалися в бік Ірпеня, розпочавши бій за місто. Ворог отримав відсіч від українських сухопутних військ, територіальної оборони та танкового підкріплення з Бучі.

28 лютого 2022 року українські війська атакували «рашистів» на трасі Ірпінь-Житомир та пошкодили понад 200 одиниць різної техніки.

2 березня 2022 року російські Су-25 завдали авіаудару в Ірпені. Дві ракети влучили в житловий будинок. Згодом з'ясувалося, що Су-25 належав 18-му гвардійському десантно-штурмовому авіаційному полку рф.

Українські війська використували ракетні і артилерійські обстріли, авіаудари, щоб зупинити просування російських військ. Ними було зруйновано міст, що з'єднує Бучу та Ірпінь, щоб не допустити входження більшої кількості російських сухопутних військ у місто.

8 березня військові експерти зафіксували останню успішну спробу наступу ворожих військ на правому березі у напрямку Києва.

Перші повідомлення про контрнаступ українських військ з'явилися 19-20 березня. Через підлив дамби біля села Демидів річка Ірпінь розлилася та заблокувала дорогу для техніки ворога.

*Житловий комплекс в Ірпені,
29 березня 2022 року
(Фото: REUTERS/Serhii Mykhalchuk)*

Розлив в районі Ірпеня

26 лютого 2022 року

21 березня 2022 року

23 березня з'явилися перші повідомлення про «оточення» російського угруповання в Бучі та Ірпені. Російські війська втрачали ініціативу в наступі, зазнаючи втрат та зупиняючись на «несприятливих рубежах».

28 березня з'явилося офіційне повідомлення про звільнення Ірпеня.

Окупація

Місто окупували «елітні» підрозділи російської армії: солдати 106-ї та 98-ї повітряно-десантних дивізій, 76-ї та 31-ї десантно-штурмових дивізій, а також морської піхоти Чорноморського флоту. Це найкраще навчені та оснащені підрозділи російської армії. Вони мали стрімко захопити київські передмістя та взяти штурмом столицю, але українці їх відтіснили.

Евакуація

3 березня 2022 року гуманітарна допомога вирушила в напрямку Бучі та Ірпеня, а також почалася евакуація в обох містах. Понад 1500 жінок і дітей були евакуйовані потягом і ще 250 – автобусами. Однак евакуація ускладнювалася через руйнування залізничних колій на деяких маршрутах та тривалих сутичок між українськими та російськими силами.

5 березня 2022 року Сухопутні війська України почали пішу евакуацію мирного населення з Ірпеня до Києва. Ускладнював зусилля обвалений міст, який зруйнували ворожі літаки.

Під час евакуації щонайменше вісім мирних жителів, двоє з яких були діти, загинули внаслідок обстрілу перехрестя на евакуаційній дорозі.

Наслідки

8651 міський об'єкт в Ірпені пошкоджено частково, 2738 будинків зруйновано частково, а 885 повністю знищено та відновленню не підлягають.

Указом Президента України від 24 березня 2022 року № 164/2022, з метою відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України, місту присвоєно почесну відзнаку «Місто-герой України».

Список використаних джерел

1. Битва на річці Ірпін: як українці повертали своє [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=MqWKlGWk_L4
2. Бучі, Ірпеню, Охтирці та Миколаєву присвоєно звання міста-героя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=LzWCVMeswZw>
3. Евакуація людей з Ірпеня | Репортаж | 5 березня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=VqiBP5U4rYw>
4. Ірпінь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%80%D0%BF%D1%96%D0%BD%D1%8C>
5. Поліція працює на місці авіаудару в Ірпені [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=ozj0nLqo-E4>
6. Евакуація из города Ирпень | ВОЙНА ГЛАЗАМИ ДОКУМЕНТАЛИСТОВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=xWGsFGI6ilE>
7. Указ Президента України від 24.03.2022 р. № 164/2022 «Про присвоєння почесної відзнаки «Місто-герой України».

МИКОЛАЇВ

Інгульський міст, Миколаїв

<https://cutt.ly/TJ2Hwc>

Заснування

Миколаїв – місто, яке розташоване в гирлі річки Інгул, що впадає до Південного Бугу, за 65 кілометрів від Чорного моря. Це обласний центр Миколаївської області та адміністративний центр Миколаївського району.

На початку 2022 року за чисельністю населення серед міст України Миколаїв, з населенням 470011 осіб, посідає 9 місце. Це культурно-просвітницький осередок Південної України та транспортний вузол, через який проходить низка автошляхів: національного, європейського та міжнародного значення.

Російське вторгнення

Миколаїв став містом, яке зупинило прорив ворога до Одеси. Бої за нього тривають з 24 лютого 2022 року, тобто від початку російського вторгнення в Україну.

О 04:58 російська артилерія та авіація розпочали обстрілювати Кульбакінський аеропорт і порт «Очаків». Завдяки перехопленій інформації ГУР МО щодо бомбардування аеродрому 299-та бригада встигла підняти всю авіацію в повітря до початку авіанальоту, унаслідок чого не зазнала жодних втрат.

Окупація

Розвалений міст на Миколаївщині

З 1 березня окупанти колонами почали оточувати міста Миколаїв та Херсон. Миколаївський глиноземний завод тимчасово припинив свою роботу через неможливість відвантаження готової продукції. Російські війська на Миколаївщині масово кидали свою техніку. Зафіксовані випадки її спалення особовим складом.

З початку боїв за Миколаїв містяни почали знімати дорожні знаки, завдяки цьому російські спецпризначенці часто губились і потрапляли в полон.

29 березня близько 08:45 крилата ракета ворога влучила в будівлю Миколаївської облдержадміністрації і зруйнувала центральну секцію з першого по дев'ятий поверхи без подальшого загоряння.

Наслідки обстрілу, місто Миколаїв

За словами голови Миколаївської ОДА Віталія Кіма, урятуватися змогли до 100 осіб. Було опубліковано список загиблих, який містить 37 осіб.

Майже кожного дня в Миколаєві та області лунають вибухи, Росія атакує місто і регіон, але Миколаївщина проявляє дивовижну стійкість.

Генеральний штаб Збройних сил України повідомляє, що у зв'язку зі значними втратами особовий склад окремих підрозділів окупаційних військ має дуже низький рівень морально-психологічного стану і шукає можливість уникнути подальшої участі у бойових діях. Особливо це стосується підрозділів, які вивели з районів Миколаївщини та Херсонщини.

Евакуація

Серед населення проводиться добровільна евакуація. Станом на 26 травня у закладах тимчасового розміщення Миколаєва перебуває 388 внутрішньо переміщених осіб.

Загалом із області евакуйовано 21840 людей, а саме: Миколаїв-Паланка – 7649 осіб, Миколаїв-Одеса – 7119 осіб та інші населені пункти – 1461 особа.

З Вознесенського району евакуйовано 1240 людей, з Баштанського – 4053 людини, з Миколаївського – 318 людей.

Флагман українського флоту «Гетьман Сагайдачний»

Наслідки

Значних збитків зазнала пошкоджена ракетними обстрілами інфраструктура міста. Централізоване водопостачання тут припинилося у квітні, коли російські військові перебили водогін, що постачав воду з Херсонської області.

За попередніми підрахунками, сума збитків, які завдали російські війська комунальному підприємству «Миколаївводоканал» під час обстрілів, станом на 20 червня вже перевищила 20 млн грн.

Флагман українських Військово-морських сил фрегат «Гетьман Сагайдачний» був спеціально виведений з ладу українськими корабелями та

покладений на ґрунт, щоб не дістатись загарбникам. Після перемоги відсіки корабля просушать, фрегат знову набуде плавучості, а ремонтні роботи будуть продовжені.

Від початку повномасштабного вторгнення Росії станом на 10 червня у Миколаєві загинуло 108 людей, поранені 467 людей.

Указом Президента України від 24 березня 2022 року № 164/2022, з метою відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України, місту присвоєно почесну відзнаку «Місто-герой України».

Список використаних джерел

1. «Боги війни», які захищають Миколаїв [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=A4-6fBQ_TaU
2. Бучі, Ірпеню, Охтирці та Миколаєву присвоєно звання міста-героя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=LzWCVMeswZw>
3. Війна на Півдні. Миколаїв... [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=HF1f7HfutVA>
4. Миколаїв [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D1%97%D0%B2>
5. У Миколаєві розбирають завали будівлі ОВА - вже відомо про 12-х загиблих [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=pZ6si47sfKI>
6. У Миколаєві російські окупанти зруйнували аеропорт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=rsEnXXxGaeA>
7. Указ Президента України від 24.03.2022 р. № 164/2022 «Про присвоєння почесної відзнаки «Місто-герой України».

ОХТИРКА

Парк-отель Слава, місто Охтирка

<https://cutt.ly/hJ2ILlm>

Заснування

Охтирка – місто України, яке розташоване на лівому березі річки Ворскли у Сумській області на Слобожанщині. Це адміністративний центр Охтирського району й Охтирської міської ради, у складі якої, окрім нього, перебувають села Велике Озеро, Залужани, Козятин та Пристань.

Місто є промисловим, духовним, культурним та історичним осередком.

Географічною особливістю міста є його розміщення в центрі своєрідного трикутника обласних центрів – Сум, Харкова та Полтави.

Місто Охтирка

Російське вторгнення

З 24 лютого 2022 року місто страждає від російського вторгнення.

Військова кампанія почалася після тривалого нарощування російських військ з листопада 2021 року вздовж кордону України з Росією і Білоруссю та визнання Росією 21 лютого 2022 року терористичних утворень на території України (так званих «ДНР» і «ЛНР») як самостійних держав.

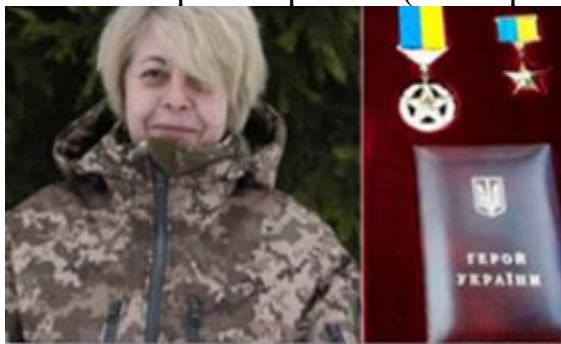
Уранці 24 лютого 2022 року о 04:35 ворожі війська перетнули державний кордон України в районі пункту пропуску «Велика Писарівка». Близько 07:00 на околицях селища сталися вибухи, а десь о 08:00 дві колони російської бронетехніки зайшли у Велику Писарівку: одна з боку Грайворона, а друга з боку села Попівка. У місті почалися бойові зіткнення.

З метою перешкоджання пересування російських військ трасою Суми-Полтава українськими військовими в селі Климентове, між Охтиркою і Тростянцем, було підірвано міст через річку Ворсклу, який було реконструйовано тільки у 2020 році.

26 лютого о 13:00 окупанти здійснили авіаудар по території 91-го інженерного полку. У чотириповерхову будівлю казарми влучила перша вакуумна бомба, а в санчастину друга.

Українська артилерія у відповідь нанесла удари по російським військам. У результаті обстрілів загарбники були вимушені кидати техніку і втікати. Під час втечі рашисти відбирали автомобільний транспорт у місцевого населення.

26 лютого в боях за Охтирку загинула Інна Дерусова – сержант 58-ї окремої мотопіхотної бригади імені Івана Виговського Збройних сил України. З 24 лютого 2022 року вона врятувала понад 10 військовослужбовців, ризикуючи власним життям. Інна Дерусова стала першою жінкою, якій було присвоєно звання «Герой України» (помертно).

*Інна Дерусова,
перша жінка — Герой України
(помертно)*

У ніч на 1 березня в Охтирці на Сумщині був потужний обстріл ворожими «Градами» військової частини. У результаті обстрілу частину повністю зруйновано, загинули понад 70 військових, є жертви серед цивільних.

21 березня в ході активізації бойових дій в Охтирському районі близько 300 російських окупантів відмовилися виконувати наказ щодо ведення бойових дій і на 70 одиницях техніки відступили.

26 березня після тривалих боїв силами 93-ї окремої механізованої бригади «Холодний яр», територіальної оборони і місцевих партизанів звільнено місто Тростянець.

Того ж дня було відновлено контроль української влади у селі Боромля.

У ніч з 26 на 27 березня в Охтирці і на всій Сумщині вперше було тихо від початку повномасштабного вторгнення рф в Україну.

*Пошкодження внаслідок удару вакуумної
бомби, місто Охтирка*

Евакуація

Згідно зі списком, який оприлюднено 4 березня в Офісі Президента України, до напрямків, які потребують гуманітарних коридорів, потрапила і Охтирка. Це стало результатом другого раунду перемовин між Україною та рф, де досягли порозуміння щодо гуманітарних коридорів.

12 березня на Сумщині мали працювати «зелені коридори», але в Охтирці цього дня евакуація не проводилася, там тривав артобстріл.

Наслідки

Охтирка не була в окупації, місто понад місяць тримало оборону. За це росіяни щодня масово її обстрілювали, бомбардували переважно з літаків. Близько третини багатоповерхівок зруйновано. Найстрашніші пошкодження від вакуумних бомб. Такі снаряди залишають по собі значні ураження - у радіусі

двохсот метрів пошкоджені будинки. Сама ж вирва має глибину близько 6 метрів і довжину приблизно 20 метрів.

Пошкодження зазнали не лише житлові будинки, під бомбардування потрапила й Охтирська ТЕЦ. Російські війська обстрілювали її чотири рази, щоразу спричиняючи нові руйнування.

Указом Президента України від 24 березня 2022 року № 164/2022, з метою відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України, місту присвоєно почесну відзнаку «Місто-герой України».

Список використаних джерел

1. Бучі, Ірпеню, Охтирці та Миколаєву присвоєно звання міста-героя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=LzWCVMeswZw>
2. Окупанти розбили військову частину в Охтирці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=QEOMl1UQ-0k>
3. Охтирка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%85%D1%82%D0%B8%D1%80%D0%BA%D0%B0>
4. У Сумській області в Охтирці під обстріл потрапив житловий масив, влучили у бомбосховище [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=3iHZlNNtjiQ>
5. Як Охтирка протистоїть російським окупантам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=eSQStm9ORyM>
6. Указ Президента України від 24.03.2022 р. № 164/2022 «Про присвоєння почесної відзнаки «Місто-герой України».

ВІЙНА БЕЗЖАЛЬНА ДО ПАМ'ЯТІ: ПРИЦІЛЬНЕ РУЙНУВАННЯ НАШИХ ДУХОВНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ СВЯТИНЬ

Надія ДЯЧЕНКО,

методист науково-методичної лабораторії виховної роботи і формування культури здоров'я КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського»

Україна – країна з багатовіковою історією розвитку суспільства, різноманітною історико-культурною спадщиною, що формувалася впродовж віків і є втіленням досвіду, норм та цінностей різних поколінь. На території нашої держави протягом тривалого історичного часу в результаті взаємовпливу різних культур утворилося неповторне історико-культурне середовище.

Наша українська земля володіє унікальними об'єктами культурної спадщини, які мають тисячолітню історію. Те, що нас оточує, є надбанням нашого минулого – місцева церква, міський парк чи міст, замок, монастир чи громадська будівля, споруди фортифікаційного мистецтва чи пам'ятні знаки тощо, і все це – *об'єкти культурної спадщини*. Вони захоплюють, дивують, надихають і несуть генетичну пам'ять української нації.

Повномасштабне російське вторгнення на Україну 24 лютого 2022 року змінило наше життя. Загарбницькі війська цілеспрямовано завдають авіаційних і ракетних ударів по ключових об'єктах військової та цивільної інфраструктури, руйнуючи аеродроми, військові частини, нафтобази, заправки; здійснюють обстріли наших міст і сіл із артилерійських систем. Від бомбардувань постраждали школи та університети, дитсадки і дитячі будинки (детальніше на сайті [«Освіта під загрозою»](#)).

Значні втрати й культурної спадщини України – пам'яток культури та закладів культури. Як наголосив міністр культури та інформаційної політики Олександр Ткаченко: «Росіяни на нашій землі нищать все, що українці створювали століттями. Вороги вбивають наших дітей, дорослих, літніх людей – як військових, так і цивільних. Злочинці намагаються стерти з лиця землі ідентичність та культуру цілого народу. Ми продовжуємо фіксувати злочини росіян та привертати до цього увагу світової спільноти, щоб ця країна була покарана та відсторонена від участі у культурному та інформаційному житті».

Станом на 1 липня 2022 року Міністерство культури та інформаційної політики верифіковано 407 епізодів воєнних злочинів російських військ лише проти української культурної спадщини на території 13 областей України та в м. Києві. І це орієнтовні цифри, адже складно отримувати точні дані з окупованих територій та місць бойових дій (джерело: <https://denzadnem.com.ua/ato/118083>).

Найбільше злочинів зафіксовано на Харківщині, це 97 епізодів по області, 80 з них – у самому місті та його околицях.

На Донеччині задокументовано – 93 злочини, зокрема 62 – у м. Маріуполі.

У Київській області зафіксовано 76 епізодів, найбільше – 50 – у Бучанському районі.

У Чернігівській області задокументовано 38 епізодів, у Луганській – 32, найбільше – 27 – у Сєвєродонецькому районі; у Сумській – 28, найбільше – 18 – в Охтирському районі.

У Запорізькій області зафіксовано 16 епізодів, у Житомирській – 6, у м. Києві, Херсонській та Миколаївській областях – по 5 епізодів, у Дніпропетровській області – 3, в Одеській – 2, у Львівській – 1.

Зазнали руйнування та пошкоджень 125 об'єктів культурної спадщини. Постійні обстріли, ракетні та бомбові удари призвели до руйнувань 21 пам'ятки національного значення, 97 – місцевого значення та 7 – щойно виявлених об'єктів культурної спадщини. Загалом пошкоджено 100 об'єктів цінної історичної забудови. Повністю зруйновано 10 об'єктів культурної спадщини на Донеччині, Київщині, Сумщині та Чернігівщині, а стан ще 25 залишається невідомим.

Ворог знищив в Україні:

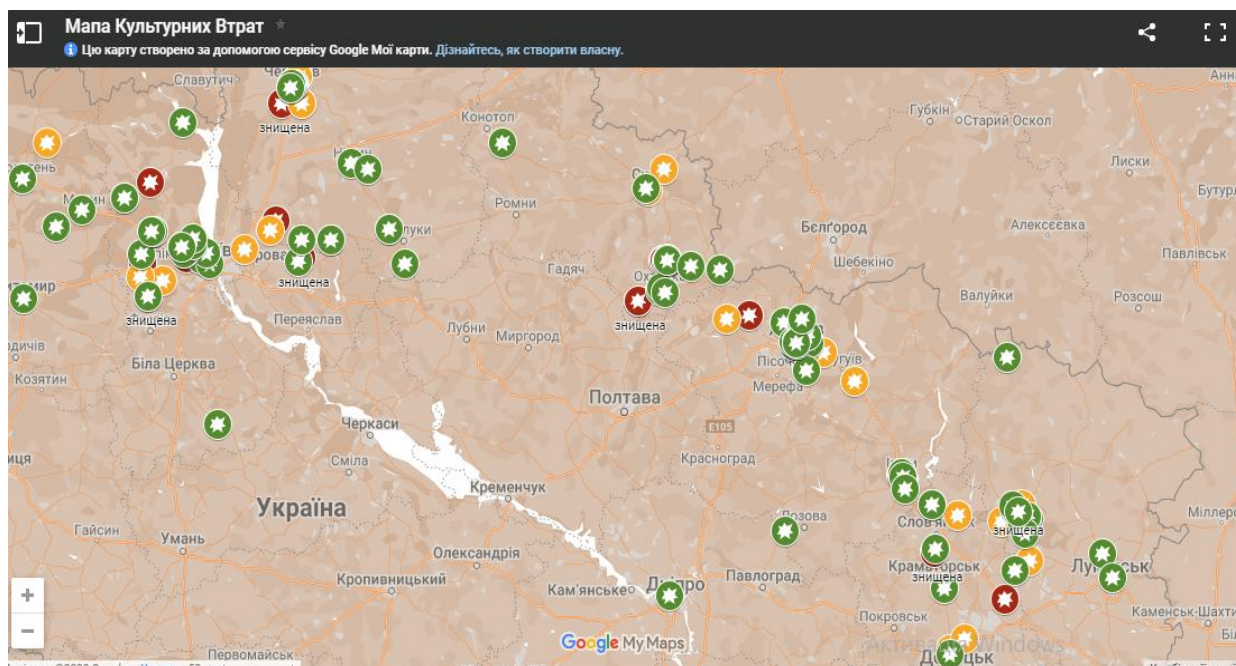
- 45 меморіальних пам'ятників на честь історичних особистостей та подій ХІХ-початку ХХІ ст.;
- 31 будівлю та комплекси музеїв і заповідників;
- 87 споруд будинків культури, театрів та бібліотек, а також деякі інші об'єкти цінної історичної забудови.

Найбільше постраждали релігійні споруди, з них 144 – знищені чи пошкоджені, 51 з яких перебуває на обліку як пам'ятка історії, архітектури та містобудування або цінна історична забудова.

Зауважимо, що до 2014 року жоден з об'єктів, що входили до культурної спадщини України, не був під загрозою. До повномасштабного воєнного нападу російських військ 24 лютого 2022 року Україна не лише забезпечувала збереження всіх історичних та інших пам'яток, що становлять культурну цінність, а й здійснювала заходи щодо повернення розташованих за її межами, зокрема на тимчасово окупованих територіях, культурних цінностей народу.

Наразі дані руйнувань і пошкоджень, зокрема і культурної спадщини України, системно фіксуються відповідними службами. Матеріали у подальшому можуть бути використані в якості доказів у Міжнародному кримінальному суді в Гаазі щодо кримінального переслідування причетних до злочинів відповідно до українського законодавства.

Для наочної демонстрації масштабів руйнації на території нашої держави Український культурний фонд запустив інтерактивну [«Мапу культурних втрат»](#). Візуалізація таких воєнних злочинів також спростовує заяви російського керівництва, що армія рф начебто наносить «точкові удари тільки по об'єктах військової інфраструктури».

Фрагмент мапи культурних втрат.

Позначки: червоний колір – знищений об’єкт; жовтий – зруйнований; зелений – пошкоджений.

Важливо, що до фіксування та оприлюднення пошкоджених культурних об’єктів в Україні долучається і Організація Об’єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). Станом на 22 червня 2022 року, за даними ЮНЕСКО, з початку повномасштабної війни в Україні було пошкоджено або зруйновано 152 культурних об’єкти. Наразі жоден об’єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО не постраждав.

Головною ціллю російських окупантів був **Київ** – столиця та найбільше місто України, одне з найбільших і найстаріших міст Європи. Розташований у середній течії Дніпра, у північній Наддніпрянщині. Київ – політичний, соціально-економічний, транспортний, освітньо-науковий, історичний, культурний та духовний центр України. На його захист стали Збройні Сили України, захисники територіальної оборони, волонтери. Жоден російський окупант не ступив на священну для кожного українця землю. Але вороги безжально знищували міста, території, які лежали на їх шляху до столиці. Усім відомі злочини окупантів у Бучі, Гостомелі, Ірпені та інших містах і селищах Київської області: людські і культурні втрати, знищенні житлові будинки та інфраструктура. Київ та його околиці повною мірою відчули обстріли та бомбардування окупантами.

На щастя, головні святині Києва – Собор Святої Софії та ансамбль Києво-Печерської лаври, що входять до Списку культурних об’єктів ЮНЕСКО, залишились неушкодженими.

Наводимо пошкоджені або втрачені культурні цінності **Києва і Київської області**, які відображають дійсні наміри окупантів щодо нашої національної спадщини, серед яких:

**140-річний храм Вознесіння
Господнього**

Храм Вознесіння Господнього побудований у 1879 році в селі Лук'янівці Броварського району Київської області. Культова споруда належала до пам'яток дерев'яної архітектури. За більшовицької влади у 1930 році церкву закрили.

25 березня 2022 року російський танк чотирма пострілами вщент зруйнував церкву з унікальними іконами. Храм вистояв у Другій світовій війні, за часів німецької окупації, але згорів вщент, коли до Київської області прийшов «руський мир».

Храм Різдва Пресвятої Богородиці – чинна церква, пам'ятка української дерев'яної архітектури XIX століття, розташована в селі Перемога Броварського району Київської області.

Георгіївська церква

Однокупольний дерев'яний храм у селі Заворичі Київської області збудували у 1873 році. У 1935 році радянська влада його закрила та перетворила на зерносковище. Утім до останнього часу на стелі та у нефах будівлі зберігались оригінальні розписи Богородиці та спасіння Петра. Церква Святого Георгія пережила радянську окупацію та існувала до російської окупації. Але 7 березня 2022 року внаслідок артилерійського обстрілу російськими окупантами пам'ятка архітектури згоріла. Очевидці повідомили, що окупанти навмисно спрямували один зі снарядів у купол храму.

На третій день воєнних дій російських військ унаслідок артилерійського обстрілу пошкоджено фасади, двері, вікна та інтер'єр пам'ятки архітектури, збудованої у 1892 році.

Петро-Павлівський храм у м. Бучі Київської області збудований у 1993-2016 рр. Унаслідок обстрілу 9 березня 2022 року пошкоджено вікна та частково зруйновано покриття будівлі.

Іванківський історико-краєзнавчий музей

Ця споруда, розташована в смт Іванків Київської області, не була пам'яткою архітектури, але мала довгу історію. Зведена у XIX ст. та істотно перебудована за радянських часів, вона містила колекцію робіт художниці Марії Приймаченко та вишивальниці Ганни Верес, а також місцеві артефакти різних часів (кістки мамонта, монети Бронзового віку, посуд Черняхівської культури, козацьку зброю, стародавні ікони).

27 лютого 2022 року через бойові дії військ РФ будівля музею повністю згоріла. Точної інформації щодо музейного фонду немає, утім є відомості, що частина робіт Приймаченко перебувала на виставці в Одеському художньому музеї, а іншу частину вдалось врятувати місцевим мешканцям.

Російські окупанти воюють не лише з людьми, але й з пам'ятниками. **Бюст Тараса Шевченка** в м. Бородянці Київської області встановлено у 1999 році на площі, що носить ім'я поета.

5 квітня 2022 року обстрілом зі стрілецької зброї пошкоджено пам'ятник – погруддя Тараса Шевченка (робота скульптора М.П. Міщука).

Зазнали значних пошкоджень або знищені:

- Архів-бібліотека Фонду В'ячеслава Чорновола. Збірку архіву-бібліотеки знищено пожежею, за винятком кількох зошитів з архіву політв'язня Миколи Плахотнюка, який там зберігався, м. Буча Київської обл.;
- Будинок культури (1952-1954 рр.), Київська обл.;
- Ірпінська Біблійна семінарія, Київська обл.;
- Краєзнавчий музей Бородянщини в Бородянці Київської обл.;
- Макарівський історико-краєзнавчий музей, смт Макарів Київської обл.;
- Макарівська публічна бібліотека (поч. ХХ ст.), Київська обл.;
- Меморіальний центр Голокосту «Бабин Яр», м. Київ;
- Монастир ікони Божої Матері «Услишательниця» (2012-16 рр.) с. Фасова Київська обл.;
- Палац Культури Т.Г. Шевченка, Київська обл.;
- Пам'ятник загиблим воїнам Збройних Сил України (2014-2021 рр.), Київська область.;
- Пам'ятник св. Архангелу Михаїлу в Бородянці (2015 р.), Київська обл.;
- Храм Святих Іллі та Апостола Андрія Первозванного (1997 р.), Київська обл.;
- Храм Святого Георгія Побідоносця в Ірпіні (2021 р.), Київська обл.;
- Центральна міська бібліотека, м. Ірпінь Київська обл.;
- Церква Різдва Пресвятої Богородиці (2008 р.), Київська обл.

Харківщина найбільше постраждала від обстрілів російських окупантів. Харків та сусідні громади піддаються ракетним атакам вночі та зазнають обстрілів з РСЗВ з боку російської армії вдень. Горять поля ячменю і пшениці, птахоферми, житлові будинки, гинуть люди. Значних втрат або пошкоджень зазнають історичні та культові споруди, музеї, унікальні будівлі, заклади освіти, лікарні тощо.

До об'єктів культурної спадщини України в Харківській області належать:

- 10 пам'яток історії національного значення;
- 4 пам'ятки монументального мистецтва національного значення;
- 15 пам'яток археології національного значення;
- 2 заповідники національного значення;
- 40 пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації.

Наводимо кілька прикладів зруйнованих чи пошкоджених російськими окупантами об'єктів культурної спадщини Харківщини.

Свято-Успенський собор у центрі Харкова – будівля найдавнішого православного храму Харкова, пам'ятка архітектури національного значення. Собор заснований у середині XVII століття, а сучасна будівля зведена в 1771-1777 роках за кошти духовництва і харків'ян. Зараз дзвіниця собору – десята за висотою кам'яна будівля міста та друга за висотою дзвіниці України. Після реставрації 1980 року в соборі відкрили Будинок органної та камерної музики.

Через обстріли 2 березня 2022 року в соборі вибито всі вікна, пошкоджені вітражі, постраждало церковне начиння.

Харківський художній музей

Харківський музей образотворчого мистецтва був створений М. Каразіним у 1920 році і є одним із найбільших в Україні. Музей розміщений у маєтку купця Ігнатищева, побудованого у 1912 році за проектом О. Бекетова. Його експозиція займає 25 залів і складена з відділів дореволюційного українського й російського мистецтва, радянського, закордонного й декоративно-ужиткового мистецтва.

Саме тут зберігається автопортрет Тараса Шевченка, роботи Айвазовського, Мурашка, Нарбута, Самокиша, Яблонської та ін.

9 березня 2022 року вибуховою хвилею пошкоджено фасади та вікна музею.

Меморіальний будинок Григорія Сковороди в селі Сковородинівка розміщувався в садовому павільйоні будинку поміщиків Ковалівських XVIII століття, що вважався пам'яткою архітектури національного значення. Перші дві зали були присвячені життю та творчості філософа, третя – ушануванню його пам'яті. Також у музеї знаходилась меморіальна кімната, де помер Григорій Савич, та експозиція, присвячена історії музею.

Унаслідок ракетного обстрілу та пожежі 6 травня 2022 року знищено покрівлю та інтер'єри, а також пошкоджено фасади. Не вціліли й експонати музею.

Будинок «Слово» – житловий будинок, збудований наприкінці 20-х років XX ст. кооперативом літераторів у вигляді букви «С». Споруда згадується в багатьох художніх і мемуарних творах. З нею пов'язані арешт Михайла Ялового й самогубство Миколи Хвильового. До 1938 року були репресовані мешканці сорока квартир будинку із шістдесяти шести, через що І. Багряний охрестив будинок «Крематорієм».

Унаслідок обстрілу 7 березня 2022 року в будинку пошкоджено фасад.

Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка – найбільша бібліотека Харкова і Східної України, друга за книгофондом, після Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського бібліотечна установа України. До послуг читачів 12 читальних залів на 524 місця.

13 березня 2022 року внаслідок дій російських окупантів зазнала пошкоджень будівля – понівечені вікна, пошкоджено вітраж, два книгосховища, головний корпус.

Крім того, на Харківщині частково зруйновано та пошкоджено ще кілька десятків пам'яток, серед яких:

- будівля Харківської обласної держадміністрації (1951 р.);
- будинок «купця Молдавського» (1915 р.), м. Харків;
- будівля економічного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна (1925 р.);
- комплекс будівель пожежної частини (1886 р.), м. Харків.
- Меморіальний комплекс жертвам Голокосту «Дробицький Яр» (2002 р.), с. Мала Рогань;
- Меморіальний комплекс Слави (1977 р.), м. Харків;
- Палац Праці (1912-1914 рр.);
- Харківська державна академія культури (кін. XVIII-XIX ст.);
- Харківська міська рада (1950 р.);
- Харківський національний академічний театр опери та балету ім. М.В. Лисенка (1991 р.);
- Харківська (хоральна) синагога – одна з найбільших у Європі (поч. XX ст.);
- художнє мозаїчне панно (друг. пол. XX ст.) на будинку за адресою Космонавтів, 2, м. Харків;
- церква Євангельських християн-баптистів (XXI ст.), м. Ізюм;
- церква Жінок-Мироносиць (2013-2015 рр.), м. Харків;
- церква преп. Антонія Великого (1820-1823 рр.), м. Харків;
- церква Різдва Пресвятої Богородиці (1838 р.), м. Дергачі;
- церква св. Димитрія Солунського (1880 р.), смт Васищеве;
- церква св. цариці Тамари (2012-2013 рр.), м. Харків;
- церква Смоленської ікони Божої Матері (сер. XIX ст.), м. Харків;
- Чоботарська синагога (1912 р.), м. Харків.

Частина **Донецької області** окупована росіянами з 2014 року, а сьогодні на її території йдуть жорстокі бої. Найбільше постраждало м. Маріуполь, яке цілеспрямовано знищувалося загарбниками. Що не може ворог захопити, то знищує: інфраструктуру, житлові масиви, об'єкти культурної спадщини, а, головне, – населення. Наші втрати фіксуються, щоб після звільнення всіх територій нашої держави ворог відповів за всі свої злочини: і за вбитих чи

покалічених людей, і зруйновані міста і села, і за викраденні або знищені культурні цінності.

Нижче подано лише незначну частину втрат культурної спадщини в Донецькій області.

Свято-Успенська Святогірська лавра

(Більше читати про лавру за покликанням:

<https://7chudes.in.ua/nominaciyi/svyato-uspenska-svyatohirska-lavra/>)

Свято-Успенська Святогірська лавра – архітектурний монастирський ансамбль Успенського чоловічого монастиря XIX-початку XX ст. у Святогірську, який в 2004 році набув статусу Лаври. Розташований на високому крейдянному правому березі Сіверського Донця серед крейджаних пагорбів, вкритих реліктовим лісом Національного природного парку «Святі Гори». Окрім наземних будівель, має крейджані печери. У лаврі зберігаються мощі преподобного Іоанна, затворника Святогірського.

12 березня 2022 року під час бомбардування в Святогірську постраждали фасади та вікна будівель, що входять до складу архітектурного монастирського ансамблю. Пошкоджені Успенський собор та готельні корпуси.

Всіхсвятський скит Свято-Успенської Святогірської Лаври

Всіхсвятський скит закладений 1912 року. Його перший храм проіснував до 1947 року, коли був зірваний. Протягом 2001-2004 років на фундаменті зруйнованої церкви було споруджено дерев'яну.

Це один із найкращих зразків наслідування дерев'яного храмового зодчества.

4 червня 2022 року дерев'яна церква повністю згоріла внаслідок російського обстрілу в ході наступу росіян на Донеччину.

Маріупольський художній музей ім. Куїнджі знаходився у колишній «садибі Гіацинтова», зведеній у 1902 році в стилі модерн. Його колекція налічувала близько 2 тис. експонатів, зокрема: 650 живописних і 960 графічних творів, а також 150 скульптур і понад 300 творів декоративно-прикладного мистецтва. Значна частина експонатів стосувалась життя та творчості художника Архіпа Куїнджі.

Крім його творів, у фонді музею були також роботи Івана Айвазовського, Тетяни Яблонської, Миколи Глуценка, Михайла Дерегуса та інших.

На четвертий тиждень бомбардувань міста військами РФ, музей був знищений прямим попаданням російської авіабомби.

Під час обстрілу оригіналів робіт Куїнджі у музеї не було. Утім доля інших експонатів поки що невідома.

Маріупольський краєзнавчий музей

Найстаріший на території області музей відкрили в 1920 році в приміщенні колишнього будинку воїнів-інвалідів. У його фондах понад 50 тисяч експонатів, пов'язаних із природою та історією Маріуполя і Приазов'я. Крім виставкових залів, музей мав наукову бібліотеку з 17 тисячами книг, колекцію монет та живопису.

Унаслідок численних обстрілів і пожежі 16 квітня 2022 року дуже пошкоджено фасади, вікна та інтер'єри будівлі. Доля музейної колекції невідома.

Донецький академічний обласний драматичний театр

Театр у Маріуполі був одним із найстаріших на Лівобережній Україні, який звели у 1960 році. Будівля – пам'ятка архітектури, прикрашена галереєю з колонадою і скульптурною групою на фронтоні фасаду.

У стінах театру народилась ідея проведення регіональних театральних фестивалів – «Театральний Донбас» та «Золотий ключик».

16 березня 2022 року в результаті цілеспрямованих бомбардувань театр був повністю зруйнований. На той час у його сховищах знаходилося щонайменше кілька сотень людей. Доля більшості – невідома.

Крім цих пам'яток, у Донецькій області окупанти знищили:

- церкву св. Миколая Чудотворця (2018 р.) у Волновасі;
- меморіальну стелу на місці загибелі Василя Сліпака.

Було пошкоджено:

- Свято-Преображенську церкву (XXI століття) у Волновасі;
- Свято-Успенський Миколо-Василівський монастир (комплекс 1998-2000 рр.) у с. Микільському;
- Костянтинівську мечеть (2011 р.), м. Костянтинівка Донецької обл.;
- церкву Покрова Божої Матері (2007-2017 рр.) у Маріуполі;
- церкву Христа Спасителя Євангельських Християн Баптистів (XXI століття) у Маріуполі;
- церкву Різдва Пресвятої Богородиці (1992 р.) у с. Талаківці;
- церкву св. Олександра Невського в смт. Олександрівці (1899 р.);
- церкву Марії Магдалини (2003-2007 рр.) в Авдіївці;
- церкву св. Миколая Чудотворця (1898-1899 рр.) в Авдіївці;
- церкву Казанської Божої Матері (XX–XXI століття) у Мар'їнці.
- паровий млин (1903 р.), смт Нью-Йорк;
- будинок культури імені Артема (1926 р.), м. Лиман;
- Олександрівську чоловічу гімназію (1894-1899 рр.), м. Маріуполь;
- Будинок Юр'єва (кін. XIX ст.), м. Маріуполь;
- Маєток А. Трегубова (кін. XIX - поч. XX ст.), м. Маріуполь;
- Маріупольський державний банк (1897-1905 рр.), де була розташована Центральна міська публічна бібліотека ім. В.Г. Короленка;
- Маріїнську жіночу гімназію з музеєм історії гімназії (1894 р.), м. Маріуполь;
- стадіон «Азовсталь» (1954 р.), м. Маріуполь;

- готель «Спартак» (1884 р.), м. Маріуполь;
- палац культури «Молодіжний» (1887-1910 рр.), м. Маріуполь.

Частина **Запорізької області** тимчасово знаходиться під окупацією російських військ, а не окупована територія потерпає від обстрілів. На сьогодні зафіксовано такі об'єкти культурної спадщини.

Історико-архітектурний музей-заповідник «Садиба Попова»

Історико-архітектурний музей-заповідник «Садиба Попова»

Маєток у Василівці збудували у 1894 році. До нашого часу від оригінальної споруди збереглися зубчасті стіни з брамою, кілька флігелів, цегляна оглядова вежа і стайня. Родина Попових мешкала у маєтку до Жовтневого перевороту. У садибі була обсерваторія та метеостанція, зарахована до метеослужб Російської імперії. У радянські часи тут був свинарник, потім – гуртожиток, а вже у 1990-х будівлю перетворили на музей.

7 березня 2022 року артилерійськими обстрілами пошкоджено стіни пам'ятки історії та архітектури – будівлі манежу-стайні, а також інших історичних будівель, що належать до архітектурного ансамблю. Пограбований історико-краєзнавчий музей у приміщеннях заповідника.

Будинок Генріха Янцена

Будинок менонітської родини Янценів був зведений в Оріхові у 70-х роках ХХ століття. Його господар багато зробив для міста, а син став першим міським головою. Зараз у двоповерховій цегляній будівлі розташована міська рада Оріхова Запорізької області.

Унаслідок артилерійського обстрілу 24 травня 2022 року в садибі було вибито вікна, понівечено входні двері, значних руйнувань зазнали верхній поверх та стіни, пошкоджено ліпнину.

Крім названих об'єктів, в області окупанти пошкодили:

- меморіальну стелу учасникам АТО в Енергодарі;

- будівлю залізничного вокзалу «Запоріжжя-друге» (1904 р.);
- церкву св. Тихона Задонського (XX-XXI ст.).

Чернігів – одне з найдавніших міст України, засноване в кінці VII століття на місці впадіння річки Стрижень у Десну. Уперше Чернігів згадується в літописі під 907 роком. У XI-XIII століттях був центром Сіверщини і Чернігівського удільного князівства. Упродовж своєї історії часів Середньовіччя й Відродження місто було одним із головних осередків політико-економічного й соціально-культурного життя українців.

Місто славиться своїми пам'ятками часів Русі й Чернігівського князівства, а також Гетьманщини й козацького Чернігівського полку, Збереглися дев'ять пам'яток княжої доби та шість – XVII-XX століть.

Чернігівська область та місто Чернігів одними з перших відчували на собі «дружні обійми російського народу» через бомбардування міст і селищ, танкові колони на дорогах, перші зруйновані мости, житлові будинки, пам'ятки культури та ін. Чернігів – ще зовсім недавно затишне українське місто, яке понад місяць перебувало в російській облозі та під бомбардуваннями, які продовжуються й нині. Під загрозою знищення та пошкодження у **Чернігівській області** є історичний центр Чернігова (IX-XIII ст.).

На 3 квітня 2022 року, за повідомленнями мера міста Чернігова Владислава Атрошенка, російські війська знищили місто на 70%, а окремі райони нагадують Бучу чи Маріуполь.

6 березня 2022 року Указом Президента України, з метою відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройній агресії Російської Федерації проти України, місту присвоєно почесну відзнаку «Місто-герой України».

Представлені фотоматеріали – це лише невелика частина знищених або пошкоджених історичних будівель, музеїв, церков Чернігівщини.

Музей старожитностей Василя Тарновського (Чернігів)

Споруду музею побудували в кінці XIX ст. у популярному тоді псевдоготичному стилі. З 1902 року там була відкрита для відвідувачів колекція козацько-гетьманської старовини мецената Василя Тарновського. Музей

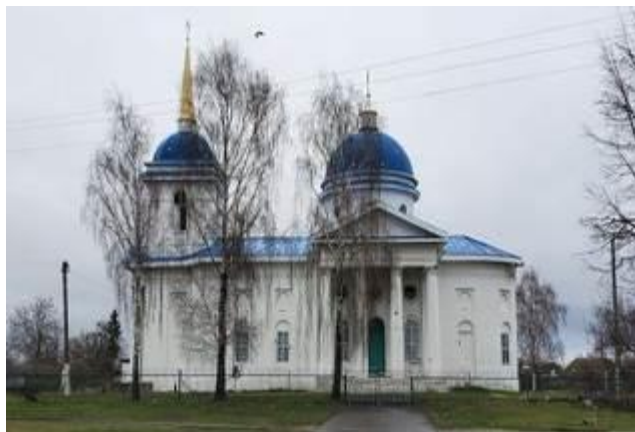
пережив обстріли більшовиків у 1918-1919 роках, уцілів у Другу світову війну під бомбами нацистів. Однак, унаслідок авіабомбардування 11 березня 2022 року російськими окупантами йому завдані такі пошкодження, котрі дають мало шансів на його відновлення.

На щастя, колекція Тарновського останнім часом зберігалась у Чернігівському історичному музеї, а згадане приміщення функціонувало як юнацька бібліотека.

***Єлецький Успенський монастир
XII-XIX століть***

7 березня 2022 року від обстрілу постраждали фасади будівель пам'ятки архітектури, пошкоджені фасади монастирських мурів та брами з дзвіницею XVII ст., барабани куполів Успенського собору XII-XVII ст.

Церква Успіння Богородиці

Успенський Єлецький монастир УПЦ – православний монастир та пам'ятка національного значення в місті Чернігів, один із найстаріших монастирів України.

Заснований чернігівським князем Святославом Ярославичем у 1060 році як чоловічий монастир. Розташований на підвищеному правому березі річки Десна між Чернігівським дитинцем і Троїцько-Іллінським монастирем. Складова історичної панорами Чернігова. Відновлений як жіночий монастир після здобуття Україною незалежності у 1991 році.

Унаслідок бомбардувань зазнали пошкоджень вікна, двері, фасади, покриття та церковне начиння пам'ятки архітектури – церкви Успіння Богородиці м. Чернігова, збудованої у 1801-1804 рр.

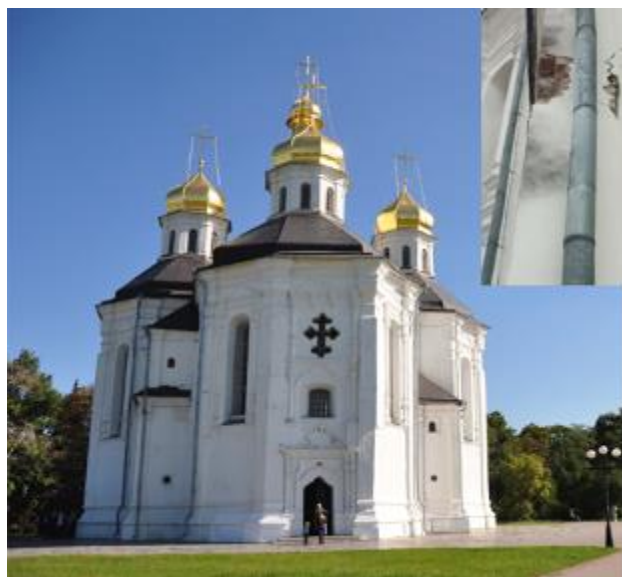

Паркова альтанка – старовинна споруда на Болдиній горі м. Чернігова, споруджена у 1911 році, була улюбленим місцем відпочинку містян.

Унаслідок обстрілів російськими окупантами споруда знищена повністю.

Козацький кафедральний собор святої великомучениці Катерини – пам'ятка архітектури національного значення, яскравий зразок козацького бароко Лівобережжя. Церква розташована в історичному центрі міста, на високому мисі, відокремленому яром від Валу, Чернігівського дитинця. Споруда є однією з архітектурних домінант Чернігова. Церква побудована в 1715 р. на залишках храму середніх розмірів часів Київської Русі.

Унаслідок обстрілів 26 березня 2022 року постраждав північний фасад церкви.

Козацький кафедральний собор святої великомучениці Катерини (Катерининська церква)

Будинок Чернігівського молодіжного центру (до 2017 року – кінотеатру), був пам'яткою архітектури місцевого значення. Кінотеатр звели у 1939 році. Споруду зруйнували німецькі війська під час Другої світової війни.

У 1947 році її відбудували і там проходив відкритий судовий процес щодо німецьких та угорських військовополонених, які вчинили військові злочини. Тепер будинок кінотеатру знищили ракетним ударом російські війська. У майбутньому там мав би пройти судовий процес вже над ними.

Історична будівля обласного молодіжного центру, колишній кінотеатр

Чернігівський обласний художній музей імені Григорія Галагана

Чернігівський обласний художній музей імені Григорія Галагана було створено у 1983 році в будівлі-пам'ятці архітектури XIX століття, розташованій на території древнього княжого міста. Його колекції складають понад 9000 творів від XVI ст. і до сьогодення, серед них ікони українського бароко, народні картини, полотна голландських, фламандських, французьких, італійських митців.

Унаслідок бомбардування міста російськими військами 6 березня 2022 року було пошкоджено фасади, вікна та інтер'єри музею.

Крім того, на Чернігівщині зруйновано або пошкоджено (за даними ЮНЕСКО станом на 2 травня 2022 року) такі культурні об'єкти:

- Військово-історичний музей – філія Чернігівського історичного музею, Чернігівська обл.;
- Воскресенська церква (1913 р.), м. Чернігів;
- колишній районний суд у Чернігові (1904 р.);
- Меморіальний цвинтар з пам'ятним знаком загиблим та капличкою св. Архистратига Михаїла (2014-2021 рр.), м. Чернігів;
- Свято-Казанська церква в Чернігові;
- Центральна міська бібліотека М. Коцюбинського, м. Чернігів;
- Церква Святого Феодосія, м. Чернігів;
- Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка (1910-1913 рр.).

Російські окупанти продовжують обстріли м. Чернігова та області, руйнуючи житлові будинки, історичні будівлі, інфраструктури та відбираючи життя у населення.

Сумська область серед перших відчула на собі наступ російської армії 24 лютого 2022 року. Окупанти обстріляли прикордонні населені пункти з «Градів», а потім пішли танками й БТРами по всій протяжності кордону – а це 560 кілометрів.

Однак уже в перші дні загарбницького наступу область, яка мала стати транзитною на шляху до Києва, повстала проти окупантів, знищуючи їх. Партизани нового часу, тобто місцеві жителі з «коктейлями Молотова», рушницями та автоматами Калашникова, палили та розстрілювали танкові колони, які заходили на їхні вулиці, городи та ще не засіяні поля.

Відчувши супротив населення, російські окупанти почали жорстоко обстрілювали обласний центр та міста і селища області. Після звільнення області від окупантів рашисти продовжують системні обстріли уже з території рф. Як результат, постраждали житлові будинки, інфраструктура, об'єкти культурної спадщини, серед яких:

Сумська духовна семінарія

Архієрейський корпус у Сумах, де пізніше розмістилась духовна семінарія, був зведений у 1910-х роках у псевдоруському стилі. У радянські часи тут розміщувався військовий комісаріат. Під час російського вторгнення від обстрілів авіації істотно постраждали фасади та вікна цієї старовинної будівлі.

Сумська духовна семінарія імені Блаженнішого Митрополита Володимира (Сабодана)

Охтирський краєзнавчий музей

Унаслідок обстрілу 9 березня 2022 року постраждали фасади будинку, вибиті вікна, понівечені стіни, зруйнований дах.

Архітектурний комплекс кадетського корпусу збудували у 1903 році за проектом київського архітектора Кароля Іваницького. Його будівлі поєднують три варіанти історизму – неокласицизм, неоготику, «цегляний стиль». Тут навчались десятки тисяч українських офіцерів, багато з яких зараз воюють з російськими окупантами.

2 березня 2022 року ракетний удар військ рф завдав цій архітектурній пам'ятці чималих пошкоджень.

Охтирський краєзнавчий музей був створений у 1995 році в будинку початку ХХ століття. Його колекція нараховувала близько 10 тис. предметів, пов'язаних із локальною історією. Зокрема, там містились артефакти слобідських козацьких полків Сумщини, особисті речі письменника-земляка Івана Багряного, аматорські театральні костюми.

На сьогодні доля музейного фонду поки що не відома.

«Кадетський корпус»

Будинок Голіцина, він же *головний будинок садиби Л.Є. Кеніга*, був побудований у 1762 році в стилі неокласицизму з елементами бароко. Садиба в оточенні парку зводилася в XVIII-XIX століттях і складається з трьох будівель: головного будинку, будинку, у якому жив і працював композитор Петро Чайковський, та «круглого двору».

Садиба-манеж «Круглий двір» у Тростянці – одне із 7 чудес Сумщини. Свого часу це був кінний двір маєтку Надаржинських-Голіциних, будівництво якого розпочато 1749 року царським духівником Тимофієм Надаржинським як оборонне укріплення. Однак жодного разу так і не був використаний за військовим призначенням. Згодом його використовували як арену для циркових концертів і вистав кріпацького театру Голіцина, а у наш час – для фестивалів та культурних подій.

1 березня 2022 року російською військовою технікою було завдано руйнувань брамі «Круглого Двору» та знищено котельню місцевого художнього музею.

На першому поверсі до початку широкомасштабного вторгнення розташовувалась картинна галерея, «Музей шоколаду» і краєзнавчий музей.

Унаслідок обстрілів 17 березня 2022 року було пошкоджено вікна та фасади пам'ятки. Приміщення музею розгромили та замінували, доля експонатів наразі невідома.

Будинок управителя маєтками Л.Є. Кеніга

Модерністичний будинок управителя був споруджений у дендропарку «Нескучне» у 1911 році і вважається пам'яткою архітектури національного значення. Останні роки тут діяла селекційно-дослідницька станція.

Унаслідок обстрілів та пожежі 27 березня 2022 року частково зруйновано фасади, вікна, двері, покрівлю та інтер'єри.

Залізничну станцію «Охтирка» відкрили у 1895 році. Вона розташована на магістральній лінії Харків-Суми. Будівництво залізниці в Охтирці розпочалося у 1893 році, а в 1895 році тут вже пройшов перший вантажний потяг.

Під час російського вторгнення окупаційні війська повністю знищили старовинну будівлю Охтирської залізничної станції 12 березня 2022 року.

***Охтирська залізнична станція
(Сумська обл.)***

Крім того, зазнали пошкоджень такі пам'ятки:

- Охтирський міський краєзнавчий музей, Сумська обл.;
- пам'ятка архітектури – колишній Народний дім (1911-1914 рр.), Сумська обл.;
- Охтирська міська рада (XX ст.), Сумська обл.;
- локомотивне депо «Смородине» (1877 р.), Сумська обл.

Варто пам'ятати, що всі зазначені вище об'єкти є унікальними надбаннями культурного фонду України. Заступник Міністра культури та інформаційної політики Анастасія Бондар під час брифінгу 15 червня 2022 року зазначила, що «сама культурна спадщина в Україні зазнає дуже великих втрат та пошкоджень. Втрати можна розподілити на два блоки: фізичні пошкодження будівель та втрати, що відносяться до об'єктів рухомої культурної спадщини – музейні архівні, бібліотечні цінності, які було пошкоджено та знищено, або вивезено з окупованих територій, а фактично викрадено. Ці напрямки формують два найголовніших проекти, над якими ми зараз працюємо – це оцифрування всієї нерухомої спадщини, а також – онлайн-реєстр, який

включатиме в себе перелік усіх об'єктів архітектурної та археологічної спадщини».

Чиновник наголосила, що створення єдиного реєстру електронного обліку музейних фондів дозволить швидко орієнтуватися у кількості, переліку та стані всіх об'єктів у всіх музеях. Це допоможе не лише контролювати та моніторити стан культурної спадщини в Україні, а й повернути експонати, які викрала рф.

Інформація стосовно злочинів росіян на території України продовжує надходити. Фахівці МКІП перевіряють і систематизують отримані дані та оприлюднюють їх на сайті «Зруйнована культурна спадщина України» (Покликання: <https://culturecrimes.mkip.gov.ua/>)

Питаннями збереження культурної спадщини України опікується не лише держава, а й громадські організації, різні фонди, спільноти.

«Вікі любить пам'ятки» – це волонтерський проєкт з організації української частини міжнародного конкурсу фотографій пам'яток (Wiki Loves Monuments, джерело: <https://wlm.org.ua/>), мета якого – зібрати світлин для ілюстрування статей у Вікіпедії, Вікімандрах та інших вікіпроєктах. Конкурс проводиться щорічно у понад 50 країнах світу регіональними відділеннями Фонду Вікімедіа та волонтерами спільноти Вікімедіа. В Україні конкурс проводиться з 2012 року.

Організатори конкурсу в Україні сподіваються, що щорічне проведення конкурсу «Вікі любить пам'ятки» не тільки дозволить зібрати велику кількість фотографій пам'яток, але й допоможе українцям пізнати забуті сторінки своєї історії, краще пізнати рідний край і спонукатиме бережно ставитися до надбань рідної культури. Загалом упродовж 2012-2021 років у межах конкурсу було завантажено понад 350 тисяч світлин українських пам'яток, сфотографовано понад 39 тисяч пам'яток із території України (42%), взяло участь майже 3500 осіб (від аматорів до професіоналів). Фотографії за всі роки конкурсу знаходяться у вільному доступі, їх можна переглянути їх і використати на умовах вільної ліцензії CC BY-SA (URL-адреса: <https://is.gd/KmsRs4>).

У Вікіпедії створено розділ «Об'єкти, пошкоджені чи знищені в ході російського вторгнення в Україну (2022)», у якому представлено понад 100 сторінок за URL-адресою [https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Об%27єкти,_пошкоджені_чи_знищені_в_ході_російського_вторгнення_в_Україну_\(2022\).](https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Об%27єкти,_пошкоджені_чи_знищені_в_ході_російського_вторгнення_в_Україну_(2022).)

На сьогодні представлені фото допоможуть довести наявність цих об'єктів на території України до військових дій та тимчасової російської окупації, а також будуть слугувати підґрунтям під час подання позовів до рф щодо її злочинів проти культурної спадщини нашої країни та відшкодування коштів на відновлення чи реставрацію цих об'єктів.

Нагадаємо, що руйнування об'єктів культурної спадщини – воєнний злочин згідно з Гаазькою конвенцією про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року. Тож важливо зафіксувати всі наші

втрата з метою їх відновлення чи реставрації (якщо це можливо) та притягнення російських окупантів до відповідальності за нанесенні нам збитки на міжнародному рівні.

Віriamo, що вся зібрана інформація допоможе Україні за підтримки цивілізованого світу та за рішеннями міжнародних судів розгорнути кампанію щодо повернення культурних цінностей народу, украдених російськими окупантами.

А всі ми маємо цінувати і зберігати культурну спадщину нашої країни, що є унікальним духовним скарбом, який передаватиметься наступним поколінням.

Список використаних джерел

1. Велике руйнівництво: культурні втрати України під час війни. URL: https://lb.ua/culture/2022/03/25/510869_velike_ruynivnitstvo_kulturni.html
2. Війна безжальна до пам'яті: які об'єкти української спадщини ми втрачаємо. URL: <https://is.gd/UmiVhz>.
3. Зруйнована культурна спадщина України. URL: <https://culturecrimes.mkip.gov.ua/>
4. Об'єкти, пошкоджені чи знищені в ході російського вторгнення в Україну (2022). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Об'єкти,_пошкоджені_чи_знищені_в_ході_російського_вторгнення_в_Україну_\(2022\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Об'єкти,_пошкоджені_чи_знищені_в_ході_російського_вторгнення_в_Україну_(2022)).
5. ЮНЕСКО опублікувала перелік пошкоджених культурних об'єктів в Україні. URL: <https://medialeague.com.ua/yunesko-opublikovala-perelik-poshkodzhenyh-kulturnyh-obyektiv-v-ukrayini/>.

ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНОЦИДІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ДЖЕРЕЛ

Олександра БИКОВА,

аспірантка Льотної академії Національного авіаційного університету

Двадцяте століття позначене низкою найтяжчих злочинів проти людяності. Саме в цей історичний період розвитку суспільства, незважаючи на проголошені цінності гуманізму і визнання життя людини найвищою цінністю, відбулися такі страшні трагедії, як Голодомор в Україні, Голокост, геноцид у Сребрениці, геноцид у Руанді та геноцид езидів.

Ці сумні події досить довгий час замовчувалися, винні у їх скоєні здебільшого не понесли відповідальності за спричинення антигуманних актів. Зокрема це стосується Голодомору в Україні. Лише у 2006 році, усвідомлюючи моральний обов'язок перед минулими та наступними поколіннями українців і визнаючи необхідність відновлення історичної справедливості, утвердження в суспільстві нетирпимості до будь-яких проявів насильства, Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні». Перша стаття цього закону визначає Голодомор геноцидом українського народу.

Термін «голодомор» часто використовується для позначення голодної смерті селян, однак він має набагато ширше значення. Це знищення української нації в цілому і зокрема її культурних, релігійних та політичних діячів, які на той час перебували під радянською владою. Таким чином, найбільшу неросійську етнічну групу в Радянському Союзі, українців, було знищено, що поклало край їхнім прагненням до автономії та незалежності на десятиліття.

Геноцид є одним із найтяжчих злочинів проти людяності, як це визнається в Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього, яку ратифікували 143 країни. Проте з моменту його проголошення в 1948 році світові організації не змогли запобігти низці геноцидів. Запобігання геноциду залишається викликом для цивілізованого суспільства. Вивчення процесів, за допомогою яких здійснюються геноциди, є важливим, оскільки це дозволяє людям розпізнавати дискримінаційні моделі поведінки та залякування, які можуть призвести до геноциду. Першим кроком до запобігання є розуміння явища, щоб можна було розпізнати потенціал геноциду та вжити заходи, щоб зупинити його виникнення.

Геноциди двадцятого століття часто відбувалися через ігнорування та бездіяльність іноземних урядів. Принцип невтручання в дії суверенної держави все ще залишається потужним чинником, який заважає іншим державам мати справу з геноцидом. Країни, які не були притягнуті до відповідальності за здійснення геноциду, також можуть створювати перешкоди для інших країн, які вживають заходи щодо запобігання геноциду.

Голодомор був спланований і здійснений шляхом позбавлення їжі тих самих людей, які були її виробниками. Це яскравий приклад використання «їжі як зброї»; практика, яка з того часу вже неодноразово повторювалася в інших частинах світу (Режим доступу: [Why Study the Holodomor](#)).

Вивчення геноциду передбачає критичне мислення та може допомогти зрозуміти:

- як екстремальні переконання чи фундаменталістські ідеології можуть сприяти, а згодом розв'язати дискримінаційні та насильницькі дії;
- поступовий характер упереджень, стереотипів, залякування та дискримінації та те, як вони можуть перерости в геноцид;
- як звичайні чоловіки та жінки можуть брати участь в етнічному насильстві;
- як відносини влади впливають на рішення щодо дискримінації та експлуатації.
- як це може впливати на законодавство, яке зменшить упередження та допоможе створити більш гуманне та поінформоване суспільне середовище.

Підвищити пильність щодо посягань на права людини:

Історія свідчить, що посилене «законодавче» порушення прав людини часто є передвісником геноциду. У західному світі необхідний ретельний моніторинг, щоб контролювати як демократичні, так і авторитарні уряди та їхні дії щодо порушень прав людини та геноциду. Вивчення Голодомору та геноциду загалом допомагає зрозуміти важливість захисту прав і досягнути те, що ці права не є правом небагатьох, так званих обраних, а є правом усіх.

Геноциди часто розглядаються в контексті «воєнних злочинів». Проте Голодомор був геноцидом, який здійснений у мирний час, у 1930-х роках. Водночас це можна трактувати як один з різновидів війни проти незалежних господарів в Україні.

Голодомор стався у Східній Європі, і його можна розглядати, як стверджує професор історії Єльського університету Тімоті Снайдер у своїй книзі «Криваві землі», як приклад ескалації геноцидної діяльності авторитарного режиму.

Геноциди, вчинені комуністичною владою, здебільшого ще не були засуджені світовою спільнотою. Голодомор та інші злочини комуністичних режимів потребують розгляду та дослідження.

Вивчення Голодомору дає можливість не тільки дізнатися про знищення людства, яке відбулося через авторитарний характер Радянського Союзу, але й можливість дослідити функціонування тоталітарного суспільства як такого.

Радянський Союз був особливо жорстоким і потужним режимом з історією, що охоплює більшу частину двадцятого століття, і проіснував набагато довше, ніж нацистська Німеччина, з жахливими наслідками для мільйонів людей.

Гітлер засвоїв багато уроків у Сталіна. Він бачив, що Захід проігнорував геноцид українців у 1930-х роках і що Сталін не поніс покарання за свої

злочини. Тімоті Снайдер («Криваві землі») зазначає, що стратегія Сталіна була добре продуманою, навіть методичною, і, ймовірно, була шаблоном для злочинів нацистів. Водночас потребує відповіді одне питання: «Чи був би Гітлер таким сміливим у своїх планах геноциду, якби виконавці українського геноциду були притягнуті до міжнародної відповідальності якимось чином?»

Щоб зрозуміти Україну сьогодні

Вивчення Голодомору має вирішальне значення для розуміння політичних процесів в Україні та Східній Європі сьогодні.

Багато років Голодомор заперечувався, ігнорувався та замовчувався. У деяких колах Голодомор досі заперечується. Голодомор ставить питання історичної справедливості. Чи потрібно визнавати жертви і викривати винних?

На відміну від міжнародного кримінального процесу, історичне правосуддя може включати реституцію, відшкодування, реабілітацію, комісії правди, офіційні вибачення. Вивчення Голодомору дає можливість дослідити відповідну відповідь на геноцид. У сучасних умовах російсько-української війни питання геноциду українського народу потребує визнання на міжнародному рівні і обов'язкове покарання винних у численних жертвах війни.

Голодомор 1932-1933 рр. – геноцид в Україні

Одна з найруйнівніших подій ХХ століття сталася в Україні, яка увійшла до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік (УРСР) у 1922 році. У 1932-1933 роках був здійснений геноцид українського населення, який згодом заперечувався і приховувався від світової спільноти не одне десятиліття.

Справжня природа Голодомору виявилася лише після відкриття архівів у Москві та Україні після розпаду Радянського Союзу в 1991 році. Кількість загиблих унаслідок Голодомору значно перевищує незліченну кількість українців, які були розстріляні, депортовані до Сибіру чи відправлені в ГУЛАГ.

Поколіннями сама згадка про Голодомор в Україні була заборонена, а Голодомор часто був гіркою таємницею для тих, хто вижив, приховуваною навіть від власних дітей.

До 1928 року Сталін переміг у боротьбі за владу в Комуністичній партії і став єдиним і беззаперечним лідером СРСР. Його правління характеризувалося безжальним знищенням усіх і всього, що він сприймав як загрозу своїй владі. Такими загрозами для Сталіна були незалежні селяни та культурні свободи в Україні. Починаючи з 1929 року, українські письменники, художники, освітяни, інтелігенція та культурна еліта були ліквідовані за те, що вони були «надто українськими», а не достатньо «радянськими». У 1930 році Сталін знищив українську незалежну церкву – Українську автокефальну (незалежну) православну церкву та її духовенство.

Слідом за знищенням інтелігенції та церкви смертельний удар було нанесено українським хліборобам, які становили 80 відсотків населення України, а отже, були носіями мови та культури.

У 1928 році було введено в дію перший п'ятирічний план Радянського Союзу, метою якого була швидка індустріалізація СРСР будь-якою ціною. У рамках п'ятирічного плану 1928-1933 рр. радянське керівництво здійснило масову реорганізацію приватних господарств у колективні (державні) і встановило високі норми збору врожаю. Саме продаж зерна мав оплачувати індустріалізацію. Незалежні фермери були змушені віддати державі свою приватну землю, худобу та обладнання без компенсації. Вони ставали працівниками колгоспу, яким платили тільки за умови, що колгосп передав державі встановлену Москвою норму посівів.

Опозиція українських селян проти колективізації була потужною, а повстання були повсюдними. Радянська держава відреагувала швидко і безжально. По-перше, заможніших селян та їхні родини держава називала куркулями, а радянська влада демонізувала їх у пресі як «антирадянські, небажані елементи». Починаючи з 1929-1930 рр., 1500000 так званих куркулів в Україні були розстріляні або заслані до сибірських концтаборів.

Особливо актуальною з огляду дослідження питання пропаганди і дегуманізації в політиці радянської влади є стаття Л. В. Гриневич [«Механізми масового народовбивства: конструювання «образу ворога» в радянській політичній карикатурі \(друга половина 1929 – початок 1930 рр.\)»](#).

XX ст. позначилось тим, що тоталітарні та імперські режими скоювали масові народовбивства. Цей сумний досвід, як і прагнення уникнути його повторення, диктують потребу в науковому й суспільному осмисленні як самої природи, причин, так і конкретних механізмів застосування насилля. Сучасні науковці здебільшого одностайні в думці про те, що творення пропагандистського «образу ворога» відіграло важливу роль у легітимації знищення цілих суспільних верств руками сталінського режиму. У радянській Україні така практика 1933 р. зрештою призвела до геноциду й масштабної гуманітарної катастрофи. Попри те, що науковці вже здійснили багато досліджень, специфіка конструювання «образу ворога» напередодні та в умовах розкуркулення, масових депортацій, примусової колективізації й Голодомору значною мірою залишається ще не вивченою.

Мета статті Л. В. Гриневич – визначити особливості конструювання «образу ворога» в СРСР і УСРР засобами радянської політичної карикатури в другій половині 1929 – на початку 1930 рр. Досить короткий на перший погляд період був надзвичайно важливим, адже безпосередньо передував розгортанню в радянській Україні кількох потужних репресивних кампаній: розкуркулення, масової депортації «куркульських родин», форсованої колективізації, а також рішучого наступу на церкву й релігію та проти «українського шовінізму».

Позбавившись лідерів і кращих селян України, радянська влада продовжила примусову колективізацію сільського господарства, а селяни, що залишилися, стали мішенню. Зокрема, держава ввела величезні квоти на пшеницю, особливо жорсткі в Україні. Будь-який спротив колективізації зустрічався жорстокою силою. У села були направлені частини таємної поліції і

Червоної армії, щоб силою зібрати все до останнього зерна. Держава здійснювала політику, яка забезпечувала не просто збір квот і не колективізацію, а загибель мільйонів фермерів в українських селах. Комуністичні бригади були відправлені обшукувати домівки окремих селян не тільки на предмет прихованого зерна та посівного матеріалу, а й для конфіскації будь-яких продуктів харчування – цибулі, гарбуза, овочів, закладених на зиму в банки, – усього, чим сім'ї могли пережити зиму.

У серпні 1932 року прийнятий «Закон про п'ять колосків» визначав, що будь-кого, навіть дитину, спійману на збиранні будь-якої продукції з колективного поля, можна було розстріляти або ув'язнити за крадіжку «соціалістичної власності». Окрім того, у січні 1933 року було затверджено Декрет, який закріпив кордони. Це було зроблено для того, щоб гарантувати, що українські селяни не будуть залишати своїх сіл у пошуках їжі в містах. Так, радянський уряд запровадив систему внутрішніх паспортів, у яких селянам було відмовлено, щоб вони не могли подорожувати чи отримати квиток на поїзд без дозволу. Тих, кого спіймали при спробі втекти до міст чи за кордони України, де були кращі умови, ув'язнювали або відправляли додому помирати. Більше третини сіл в Україні та на Кубані потрапили до «чорних списків» («чорна дошка») за невиконання норм зерна та їм було заборонено отримувати будь-які припаси. По суті, це був колективний смертний вирок для цих сіл.

А тим часом пшеницю, що зберігалася на державних складах, продавали за кордон на експорт або згноїли від безгосподарності, або використовували для виробництва спирту.

Щоб мінімізувати можливе співчуття до страждань місцевого населення, Сталін також переслідував місцевих політичних лідерів в Україні. Значну частину їх він ув'язнив, інших стратив, деякі покінчили життя самогубством. Цих українських комуністів замінили членами партії з-за меж УРСР. Поставивши українських селян на коліна та усунувши політично свідоме проукраїнське керівництво, Сталін знищив опозицію радянській владі. У колгоспах ті, хто вижив, мали становище не краще за рабів на землі, яка була виплекана їхніми предками та століттями служила «житницею Європи». Улітку 1933 року Сталін наказав відкрити житниці для спустошеної та переможеної нації, яка втратила мільйони своїх громадян.

Чому це сталося? Це питання залишається дуже важливим для істориків. Десятиліттями СРСР прямо заперечував, що Голодомор мав місце, не кажучи вже про звинувачення в тому, що він був рукотворним або штучним. Одна з шкіл пострадянських істориків пов'язує загибель людей з «перегинами» або труднощами в процесі колективізації. Немає сумніву, що порушення сільськогосподарського життя через реорганізацію землеволодіння та методів обробітку призвело до смерті, але ця точка зору не пояснює непропорційного, масового голоду, який стався в Україні.

Інша школа істориків дійшла висновку, що Голодомор був навмисним і пов'язаним із ширшою радянською політикою підкорення українського народу.

Після розпаду Радянського Союзу та відкриття архівів радянської доби дослідники змогли продемонструвати, що радянська влада вжила заходи саме в Україні, усвідомлюючи, що результатом стане голодна смерть мільйонів українців. Останні дослідження не залишають сумнівів у тому, що Голодомор був запланованим актом геноциду.

Як і слід було очікувати, економіка була не єдиною турботою новоствореної держави – головною турботою було також встановлення радянської влади над різними національностями. У 1923 році радянська влада розпочала політику коренізації (коренізація), спрямовану на залучення представників місцевих національностей до Комуністичної партії. В Україні ця політика отримала назву українізації. Це призвело до культурного відродження, зростання української національної свідомості, а також більш прихильного погляду на СРСР. Українці були національно свідомі свого походження, любили свою мову і культуру, вважали себе окремою і рівноправною з росіянами етнічною групою.

Вони, на думку Сталіна, були пов'язані зі зростаючим українським націоналізмом, який, як він боявся, може спричинити відділення України від СРСР. У серпні 1932 року, у критичний момент подій, що призвели до Голодомору, Сталін висловив занепокоєння тим, що «якщо ми не виправимо ситуацію... , ми можемо втратити Україну».

І ми поки не маємо документів, де Сталін прямо наказує: морить голодом українців, бо вони нелояльні. Але ж не існує й прямого наказу Гітлера вбивати євреїв, однак злочин Голокосту, як геноциду, сумніву не підлягає. Процес накопичення конкретно-історичного матеріалу вже давно досяг того рівня, коли ми можемо наводити різні аргументи на підтвердження того, що Сталін безперечно мав намір використати проти України їжу як зброю (Режим доступу: <https://censor.net/ua/r3233847>).

Роль Рафаеля Лемкіна (Радіо Свобода. Голодомор 1932-1933 рр.)

Вивчення Голодомору дає можливість дослідити походження терміну «геноцид» та погляди Рафаеля Лемкіна (1900-1959 рр.) – експерта у галузі міжнародного кримінального права. Його підходи до вивчення проблеми українського геноциду є орієнтиром для сучасних дослідників і політиків, вказуючи, як треба представляти цю трагедію перед світом.

Обізнаний з геноцидом і ситуацією в Радянській Україні перед Другою світовою війною, він досліджував питання про те, як запобігти та виправити такі злочини через міжнародне право. Зрештою, він запропонував юридичну концепцію геноциду. Р. Лемкін назвав справу радянської України «класичним прикладом геноциду». Завдяки його наполегливості сьогодні ми маємо законні засоби для засудження цього жахливого злочину та притягнення винних до відповідальності.

Розробки Р. Лемкіна були покладені в основу вироків Нюрнберзького трибуналу; він виступив головним промотором ухвалення Генеральною

асамблеєю ООН 1948 року Конвенції «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього».

У статті 2 цієї Конвенції геноцид визначається як будь-яка з перерахованих нижче дій, учинених з наміром знищити повністю або частково **національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку:**

- вбивство членів групи;
- заподіяння тілесних або психічних ушкоджень членам групи;
- навмисне створення для групи життєвих умов, які спрямовані на її повне або часткове фізичне знищення;
- примусове переведення дітей групи в іншу групу.

Слід зазначити, що Р. Лемкін поняття «геноцид» застосовував до визначення спроб знищити українську націю в цілому, а не лише українських хліборобів. Як невід’ємні компоненти процесу геноциду в Україні Р. Лемкін виокремлює такі ключові складові, а саме:

- нищення української інтелігенції – мозку чи розуму нації;
- ліквідація Української Православної Автокефальної Церкви – «душі України»;
- Голодомор українського селянства – зберігача української культури, мови, традиції тощо;
- заселення України іноетнічними елементами для радикальної зміни складу населення.

Р. Лемкін працював над цією темою, починаючи ще з 1933 року. Уже тоді дослідник запропонував увести в міжнародне право такі поняття, як «акти варварства» (вбивства групи людей за певною ознакою: етнічною, релігійною, соціальною, політичною) і «акти вандалізму» (навмисні дії щодо знищення національних проєктів – культури, ідентичності).

Варто зауважити, що хоча сам юрист був безпосередньо задіяний в ухваленні цього документа, усе ж визначальну роль відіграла політика. СРСР був вкрай зацікавленим, щоб у Конвенції не йшлося про політичні і соціальні групи, оскільки тоді довелось б відповідати за терор. Це також було в інтересах Британської імперії, на рахунок якої був голод 1943 року в Бенгальській Індії. Тож вирішили обмежити перелік груп, знищення яких підпадає під визначення геноциду, етнічними, релігійними та національними. Соціальні, політичні групи, як і удар по культурі, не були враховані. Крім того, Р. Лемкін наголошував, що геноцид часто є злочинами імперій проти колоній. Цей момент також не був урахований. Таким чином, визначення геноциду у Конвенції було прийнято у звуженому вигляді.

Значна роль у підтримці й популяризації наукового знання, збереження пам’яті про Голодомор 1932-1933 рр. та інші геноциди належить [Українському науково-дослідному та освітньому центру вивчення Голодомору \(HREC in Ukraine\)](#) – неурядовій організації, що започаткована у квітні 2015 року. Команда Центру об’єднує науковців, освітян, журналістів, молодіжних активістів – усіх, хто свідомий, що голод – це найбрутальніше порушення

людських прав, оскільки він позбавляє людину головного права – права на життя.

Центр вивчення Голодомору прагне, щоб їх діяльність сприяла позитивним трансформаціям суспільного простору:

- звільненні від травматичного минулого, розбудові демократичного майбуття – свободного від ідеологічного, політичного, економічного, культурного гніту, національних стереотипів та упереджень;
- солідарних зусиллях захисників людських прав, ствердженні в Україні та світі гуманістичних цінностей, усвідомлення того, що головною цінністю має бути Людське Життя, котре ніким і за жодних обставин не може бути принесено в жертву.

Напрями діяльності HREC in Ukraine: «Наука», «Освіта», «Пам'ять», «Видавництво».

Онлайн-довідник фотографій Голодомору HREC містить понад 100 автентифікованих фотографій Голодомору 1932-1933 років. Довідник фотографій Голодомору є першим таким ресурсом, який зосереджується на фотографіях, які не були санкціоновані радянськими офіційними особами, а зроблені іноземними відвідувачами Радянського Союзу, часто таємно.

Ці фотографії були опубліковані на Заході в 1930-х роках, хоча деталі їх походження стали доступні вченим лише в 1980-х роках. Довідник також містить надзвичайно рідкісну колекцію фотографій, зроблених місцевим фотографом, які дають приголомшливе розуміння того, як одна родина пережила голод. Голодомор офіційно й рішуче заперечувався його винуватцями, тому залишив небагато фотографічних свідчень. На щастя, фотографії *Олександра Вінербергера* збереглися. Ці рідкісні та безцінні фотографії є одним із візуальних свідчень геноциду двадцятого століття. Вінербергер був громадянином Австрії, який півтора десятиліття після Першої світової війни, працюючи менеджером і консультантом хімічних заводів, проживав у Радянському Союзі. Наприкінці 1932 року його направили до Харкова, тодішньої столиці України. Вінербергер нещодавно придбав нову камеру Leica, і коли весна переходила в літо 1933 року, він почав таємно документувати шокуючі умови голоду та злиднів, які відбувалися навколо нього. Не в змозі терпіти зростаючу жорстокість і нелюдяність життя за більшовиків, Вінербергер повернувся до Австрії в 1934 році і організував відправку своїх фотографій назад дипломатичною поштою. Після повернення додому він вільно дозволяв використовувати свої фотографії для антибільшовицької пропаганди та для підтримки міжнародної кампанії допомоги голодуючим. Сьогодні відомо близько 300 фотографій, зроблених Олександром Вінербергером за його життя. З них близько 80 зображують сцени його часів в Україні – більшість з яких пов'язані з Голодомором. Вони документують життя в Харкові та його околицях, показуючи наслідки безжальної політики Сталіна як для злиднених мешканців міста, так і для голодуючих, умираючих біженців зі спустошеного села. Ця невелика за

кількістю та обсягом праця дає рідкісне уявлення про життя та смерть звичайних громадян України під час найсмертоноснішого року Голодомору.

Микола Федорович Бокань (1881-1942) – фотограф із Батурина Чернігівської області в радянській Україні. Серед фотографій Миколи, що збереглися, є ті, що документують переживання Голодомору його родиною, зокрема смерть його сина Костянтина від голоду. Фотографії Миколи пропонують унікальний особистий погляд на досвід голоду та свідчать про руйнівний вплив голоду на сімейну динаміку на тлі ширших соціальних і політичних трансформацій.

Кримінальну справу Миколи Боканя знайшли у 2007 році в українському місті Чернігові у місцевому архіві СБУ.

[Усю колекцію фотографій можна переглянути на тематичному інтернет-ресурсі.](#)

Голодомор 1932-1933 рр. – тема, яка підпадала під табу радянської влади, тому не могла знайти пряме відображення в радянському кіно аж до падіння доби СРСР. Водночас натяки на травматичну подію та деякі пов'язані з нею реалії зрідка з'являлися, оминаючи цензуру, і в кінематографі. Докладно цій темі приділено увагу у статті Анастасії Канівець [«Білі хмари» Ролана Сергієнка, або «прихована» репрезентація Голодомору в кінематографі 1960-х рр.»](#).

У сучасному українському кінематографі темі Голодомору приділено незначну увагу. Передовсім у фільмі «Гіркі жнива», який визнаний справжнім блокбастером, уперше проведені важливі концептуальні ідеї. Варто відзначити і фільм «Ціна правди» про долю Гарета Джонса, американського журналіста, який прагнув донести правду про Голодомор своїми журналістськими свідченнями.

Проблему дитинства, дітей та їх досвіду виживання в роки Голодомору розкрито у статті Ірина Скубій [«Матеріальний світ дітей в роки Голодомору та що врятувало їхні життя»](#).

Науковий інтерес до вивчення матеріального світу «маленьких очевидців» тих жахливих подій пояснюється тим, що й досі ми мало знаємо про них. Протягом майже трьох десятиліть наукова спільнота надавала вагоме значення вивченню політики, методів, намірів організаторів голоду. З одного боку, на фоні успіхів становлення історії Голодомору як нового наукового напрямку проблематика дитячого споживання переважно залишається на периферії.

З іншого боку, ця тема широко представлена в дослідженнях, присвячених періодам екстремального насильства. Зокрема історії ГУЛАГу, нацистської Німеччини, Голокосту, воєн, голодів і геноцидів, що увиразнює потребу вивчення історії дитинства і під час радянського голоду 1932-1933 років. Дослідники справедливо стверджують, що в історіографії Голодомору «в основному ... не вистачає самих українців – мільйонів простих чоловіків і жінок, які пережили декулакізацію, колективізацію і Голодомор». Отже, одним із можливих варіантів розширення проблематики дослідження може стати дослідження матеріального світу дитинства.

[**Український інститут національної пам'яті.**](#)

Половина загиблих унаслідок Голодомору – діти та підлітки. Геноцид 1932-1933 років забрав життя орієнтовно 1,5 мільйона дітей віком до 10 років. На жахливих втратах серед цієї найвразливішої категорії суспільства у період сталінської політики звертає увагу вулична **соціальна реклама**, яку розробив Український інститут національної пам'яті. Інститут надав банери для поширення в регіонах. Також усі охочі можуть [завантажити соціальну рекламу](#) у форматах для друку та соціальних мереж для безкоштовного поширення. Автор плакатів соціальної реклами Костянтин Поліщук. До 87-х роковин

геноциду УІНП розробив просвітницький ролик про передумови та причини Голодомору 1932-1933 років. Відео можна [завантажити тут](#).

У рамках інформаційної кампанії Інститут підготував нову книгу «Пам'ять роду».

До видання увійшли 16 історій, зокрема історії родин письменника та політв'язня Олеса Бердника, письменника і публіциста Сергія Плачинди, які самі дивом вижили в роки Голодомору; розповідь про маму письменниці Тетяни Лемешко, яка через геноцид втратила чоловіка та 11 дітей. Свої родинні історії також розповіли поет Наталка Поклад, актор Олександр Ігнатуша та інші. Видання містить фрагменти з книги Олеса Бердника «Пітьма вогнища не розпалює» та оповідання Оксани Шалак «Торбинка». Електронна версія книги вже є у вільному доступі [за покликанням](#).

[Проект «Пам'ять, що рятує: голоси правди»](#) – це 26 банерів, присвячених історіям людей, які не мовчали про Голодомор; спроба почути окремі голоси з мільйонів, що розкривають різні аспекти геноциду українців, а разом створюють загальну картину цього злочину. Голоси про розкуркулення та колективізацію, стратегії виживання та людяність у нелюдяний час, про страждання та скорботу, страх та надію, про злочин і про боротьбу.

[Виставка «Україна 1932-1933. Геноцид голодом»](#) пояснює, чому це був геноцид. Вона створена спільними зусиллями Українського інституту національної пам'яті, Національного музею «Меморіал жертв Голодомору», Міністерства закордонних справ України.

Книги в електронному форматі:

- книга психолога та дослідника теми Голодомору Ірини Рєви [«По той бік себе»](#) розповідає, як жах голоду досі впливає на наше життя;
- спогади Анастасії Лисивець про Голодомор [«Скажи про щасливе життя...»](#);
- книга-каталог фотодокументальної виставки [«Спротив геноциду»](#).

Грунтовні розробки з вивчення історії Голокосту представлені [Українським інститутом вивчення Голокосту «Ткума» \(«Відродження»\)](#), історія створення якого бере свій початок з 1999 року. Свою науково-практичну діяльність установа реалізує за принципом «Чужого горя не буває».

Ключові завдання Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума»:

- Формування провідного наукового центру з вивчення Голокосту в Україні.
- Створення передового навчально-методичного центру для педагогів. Грунтовні розробки
- Подальший розвиток просвітницької системи з проблем єврейської історії та історії Голокосту.
- Організація міжнаціонального, міжрелігійного, міжконфесійного діалогу.

Провідні напрями роботи Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума»: науково-дослідницькі програми; освітні програми та просвітницька

діяльність; видавництво наукової та навчально-методичної літератури з історії євреїв України та Голокосту.

Найважливішою темою наукових досліджень Інституту «Ткума» є історія Другої світової війни та Голокосту. Важливе місце в наукових розвідках Інституту «Ткума» відводиться вивченню механізму нацистського «остаточного вирішення єврейського питання» на території окупованої України, проблематиці міжнаціональних відносин у період Другої світової війни, опору нацистському геноциду тощо.

Інститут «Ткума» має ефективний досвід освітньої роботи з вчителями, учнями шкіл, студентами університетів. Кожного року Інститут «Ткума» проводить щонайменше 5 великих всеукраїнських семінарів для вчителів історії у різних регіонах України. Так, спільно з Міністерством освіти і науки України, обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти була організована система семінарів на курсах підвищення кваліфікації для вчителів. Співробітниками Інституту «Ткума» складені навчальні програми та посібники з історії Голокосту для шкіл (І. Щупак), оригінальні мультимедійні посібники. Співробітниками Інституту «Ткума» є учасниками Українсько-Польської міждержавної комісії з викладання історії та підручникотворення; новоствореної Українсько-Німецької історичної комісії, Інститут «Ткума» співпрацює з Радою Європи, українськими та зарубіжними об'єднаннями вчителів історії та громадянської освіти.

Інститут «Ткума» реалізує проєкти з міжетнічної та міжрелігійної толерантності, найпопулярніші з яких міжнародний міжрелігійний молодіжний семінар «Ковчег» (Львівська обл.) та «міжрелігійні діалоги» з представниками різних церков та релігійних конфесій (м.Дніпро, м.Чернівці, м.Запоріжжя, м.Київ тощо).

Головним напрямом роботи Інституту «Ткума» разом з Дніпровською єврейською общиною є розвиток музею «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні» (м. Дніпро), відкриття якого відбулось у жовтні 2012 р. у найбільшому у світі багатофункціональному общинному комплексі «Менора». Центральне місце в Музеї займає зал «Голокост», у якому представлені теми, що викликають значний інтерес у громадськості, а саме: нацистський геноцид щодо євреїв та опір Голокосту; колаборація з гітлерівськими загарбниками та українські Праведники народів світу – рятівники від нацистського геноциду. Інноваційні музейні технології, оригінальні роботи художників та дизайнерів, унікальні експонати, використання новітньої аудіовізуальної, мультимедійної техніки та технологій, авторські освітні програми для відвідувачів Музею забезпечують його особливе місце в Європі.

[Музей «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні»](#) – найбільший в Україні музей з історії єврейського народу та Голокосту, відкритий у жовтні 2012 року. Його зали присвячені одній з найстрашніших трагедій ХХ ст. – нацистському винищенню євреїв Європи – та опису традиційного єврейського світу, знищеного в роки війни. Це музей нового типу, його експозиція є

поєднанням унікальних експонатів, сучасних мультимедійних технологій та артінсталяцій.

Проблеми дослідження Голокосту у нашому краї розкрито у статті Митрофаненка Ю.С. [«Голокост на Кіровоградщині: історіографія та перспективи дослідження»](#).

24 лютого 2022 року росія почала повномасштабне військове вторгнення на територію незалежної України. 14 квітня 2022 року Верховна Рада України визнала дії РФ в Україні геноцидом українського народу і закликала міжнародну спільноту вчинити так само. Це важливий акт, який ініціював процес міжнародного політико-дипломатичного і юридично-правового визначення злочинів, скоєних загарбниками на території України в період воєнної агресії.

На кінець червня 2022 року парламенти Польщі, Естонії, Латвії, Канади, Литви, Чехії та Ірландії визнали дії Росії геноцидом проти України і наголосили на тому, що політичне керівництво російської федерації має понести відповідальність за злочини, які вчинені проти українців. Дії військових відповідають критеріям геноциду, які встановлені Конвенцією ООН «Про запобігання злочину і геноциду і покарання за нього».

Український народ відстоює свої права на життя і на свободу вибору протягом тривалого історичного часу. Історія свідчить, що всі імперії розвалюються та перемагають ті народи, які мають волю до свободи. І ми обов'язково переможемо!

Список використаних джерел

1. Голодомор – найстрашніший злочин комуністичної імперії // 10 запитань історика. URL: <https://youtu.be/PnkYh-nL95E>
2. Гриневич Л.В. Український голод 1928-1929 рр. як наслідок радянської голодотворної політики. Сторінки історії, 2013.

3. Гриневич Л.В. Механізми масового народовбивства: конструювання «образу ворога» в радянській політичній карикатурі (друга половина 1929-початок 1930 рр.). Сторінки історії, 2014.
4. Гриневич В. Українсько-російські відносини у сфері дослідження питань голодомору 1932-1933 рр. Проблеми історії України: факти, судження, пошуки, 2008.
5. Еплблом Е. Червоний голод. Війна Сталіна проти України. Київ: Наш формат, 2018.
6. Закон України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-16#Text>
7. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього
8. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155
9. Митрофаненко Ю. С. Голокост на Кіровоградщині: історіографія та перспективи досліджень. Південний архів (історичні науки), 2022.
10. Музей «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні» URL: <https://jmhnm.org/uk/about/about-museum>
11. Офіційний сайт Інституту національної пам'яті. URL: golodomor-1932-19331
12. Офіційний сайт HREC in Ukraine, Український науково-дослідний та освітній центр вивчення Голодомору. URL: <https://www.holodomor-hrec.com>
13. Снайдер Т. Криваві землі: Європа між Гітлером і Сталіним. Laurus, 2011.
14. Holodomor Research and Education Consortium (HREC). URL: <https://education.holodomor.ca>

РАЗОМ МИ – СИЛА!

КРІЗЬ ВИКЛИКИ ВІЙНИ: СИНОПСИС ДИТЯЧОЇ ПІДТРИМКИ В УКРАЇНІ

Світлана БАРАНОВА,

*учитель математики ліцею №3 «Гармонія» Помічнлянської міської ради
Кіровоградської області*

Олена КАЛАШНИК,

*учитель математики Добровеличківського ліцею «Інтелект»
Добровеличківської селищної ради*

Вступ

Україна – країна героїв. Ми живемо у страшний час – час війни, смутку, відчаю, болю. Війна прийшла небажаним та неочікуваним гостем і нікого не залишила байдужим. Життя українців розділилося на «до» і «після», але, як би не було важко, ми не здаємося, бо це наша країна. Війна триває, і кожен день – це боротьба за життя, за майбутнє. На жаль, ми не знаємо, що нас чекає завтра. Щодня українці гинуть за незалежність нашої держави, наближаючи омріяну перемогу над ворогом. У цей складний для нашої рідної України час ми повинні бути мужніми, набратися терпіння та витримки і об'єднатися разом, щоб вистояти та перемогти.

Дуже болісно усвідомлювати, що внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ руйнуються безневинні дитячі долі. В Україні гинуть діти, вони втрачають рідних, друзів, знайомих, свої домівки та безтурботне дитинство.

Станом на 1 липня 2022 року понад 972 дитини постраждали в Україні внаслідок несправедливої війни. Як свідчать офіційні дані ювенальних прокурорів, 341 дитина загинула та 631 дитину поранено.

Ці цифри не остаточні, оскільки триває робота з їх установлення в місцях ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих і звільнених територіях.

Найбільше постраждало дітей у Донецькій області – 338, Харківській – 185, Київській – 116, Чернігівській – 68, Луганській – 60, Миколаївській – 53, Херсонській – 52, Запорізькій – 31.

8 березня 2022 року в результаті авіаудару ворожих військ по місту Маріуполю Донецької області загинула 15-річна дівчина, а 18 березня 2022 року через обстріл окупантами міста – 16-річний підліток.

5 травня 2022 року в Харкові під час обстрілу екопарку загинув 15-річний підліток, який допомагав батькам у годівлі та евакуації тварин.

14 травня 2022 року через обстріл ворогом села Леб'язого Чугуївського району Харківської області отримав поранення 15-річний підліток.

16 травня 2022 року внаслідок авіаударів по Одеській області тяжко поранено маленьку дитину.

17 травня 2022 року російські військові обстріляли місто Бахмут Донецької області. У результаті ракетного удару по житловому будинку тяжко травмовані діти 9, 12 та 17 років. 18 травня під завалами зруйнованого будинку рятувальники знайшли тіло 2-річної дитини.

27 червня 2022 року внаслідок обстрілів рашистами міста Лисичанська Луганської області поранено двох хлопчиків 13 та 15 років.

29 червня 2022 року окупанти вкотре обстріляли Чугуївський район Харківської області. Поранення отримала 11-річна дівчинка.

Через бомбардування та обстріли пошкоджено 2096 закладів освіти. З них 215 зруйновано повністю. Ось лише деякі факти російського вандалізму:

1 березня 2022 року в місті Василівці Запорізької області загарбницькі війська обстріляли школу.

4 березня 2022 року в центрі міста Житомира ворожий авіаудар зруйнував школу.

8 березня 2022 року в селі Григорівці Васильківського району Дніпропетровської області російська ракета влучила у шкільний стадіон. У будівлі школи, де перебувають біженці з Волновахи, вибило двері і вікна.

7 травня 2022 року на Луганщині росіяни скинули авіабомбу на школу в селі Білогорівці біля Лисичанська, у підвалі якої ховалися близько 90 людей.

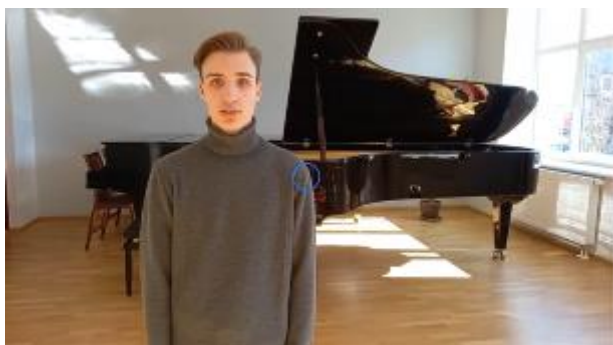
12 травня 2022 року рашисти розбомбили в Новгороді-Сіверському школу й інтернат, троє людей загинули.

16 травня 2022 року росіяни обстріляли одну з найбільших і найсучасніших шкіл України, розташовану в місті Дружківці, що на Донеччині.

18 травня 2022 року ворожі війська фосфорними боєприпасами знищили школу в Авдіївці на Донеччині.

21 травня 2022 року у місті Святогірську на Донеччині внаслідок обстрілів російських загарбників вціліла знищена музична школа, яку у 2016 році допоміг віремонтувати уряд Японії в рамках проєкту «Сприяння стабілізації громад на Донбасі».

Проте, не зважаючи на усі жахіття війни, свій внесок у майбутнє держави роблять діти. Це справжні патріоти, які мріють жити в мирній Україні. Надзвичайною гордістю сповнюються наші серця, коли дізнаємося про мужність і відвагу юних громадян нашої держави. Вони демонструють безпрецедентні приклади героїзму та відданості своїй державі. У цьому проєкті хочемо розкрити найцікавіші факти та сміливі вчинки українських дітей.

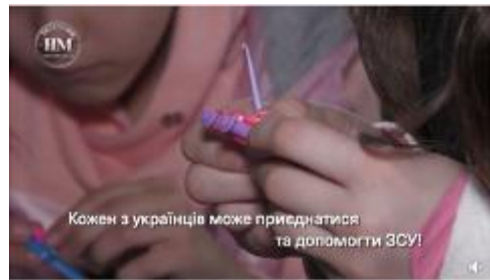
Учень Черкаської спеціалізованої школи № 28 перерахував свою стипендію міського голови на підтримку ЗСУ.

Нас ніколи не побороти з таким підростаючим поколінням, що має високу громадянську свідомість і щирий патріотизм!

<https://www.facebook.com/watch/?v=1322593738218695>

Діти Дніпра активно допомагають батькам збирати допомогу для військових та вимушених переселенців, застосовуючи своє вміння плести обереги.

<https://fb.watch/d3tt63fu8k/>

Діти різних міст України записали звернення до країн НАТО з метою закликати світових лідерів закрити небо над Україною.

<https://fb.watch/d2iZL2ayJr/>
Телеканал Чернівці

У Луцьку волонтери збирають гроші, аби допомогти ЗСУ. Дівчата згуртувалися швидко: напекли печива, смаколиків та навіть написали картини. Кажуть, що хочуть допомогти нашим військовим наблизити шлях до перемоги.

<https://fb.watch/d2ktrEmg0/>

Маленькі українці допомагають дорослим готувати їжу для військових на польовій кухні.

<https://fb.watch/d2kUzBd7rQ/>

У багатьох містах діти допомагають плести маскувальні сітки.

<https://youtu.be/Uu2V3WEDtM0?t=167>

15-річна Альона Загреба провела три тижні у блокадному Маріуполі. Вона зафільмувала унікальні кадри зі свого життя. Під постійними обстрілами, без зв'язку, опалення, світла та води вона вела відеощоденник із блокадного Маріуполя.

Дівчина за час блокади знімала влог, збирала сніг, ходила за питною водою до лікарні, заспокоювала свого кота, який тремтів. Загалом, було чим зайнятися без інтернету. Альону вже порівнюють з Анною Франк, яка писала щоденник в Амстердамі під час Другої світової війни.

<https://1plus1.ua/snidanok-z-1-1/novyny/sodenniki-vijni-istoria-15-ricnoi-divcini-akij-vdalos-zberigati-spokij-u-zahah-blokadnogo-mariupola-ta-znimati-videosodennik>

Восьмирічний хлопчик, який розчулив світ своїм щоденником із дитячим описом жахів війни в заблокованому ворогом Маріуполі, отримав поранення у спину після того, як російські окупанти відкрили вогонь по ньому, його мамі, дідусю та сестричці. Він записував жахіття війни, яку принесла рф на українську землю, і смерті, свідком яких став.

Утім, навіть у бомбосховищі, переживаючи те, чого не має переживати жодна дитина у світі, хлопчик продовжував кожен ранок зустрічати з усмішкою.

<https://tsn.ua/ato/ditina-poranena-u-spinu-hlopchik-yakiy-zvorushiv-ukrayinu-svoyim-schodennikom-zalishivsya-u-mariupoli-foto-2063551.html>

Багато жителів Дніпра допомагають нашим воїнам у цей час, надсилаючи гроші або збираючи гуманітарну допомогу. Не стали винятком й діти, які віддають свої гроші військовим на бронезилет та винищувач задля скорішої перемоги та миру. Також діти віддають свої іграшки, аби інші дітлахи-переселенці почували себе як вдома (сайт «Наше Місто»).

<https://youtu.be/0dtp9bq4ao8>

Поки в Україні точаться запеклі бої, де наші воїни відбивають ординську навалу російських нелюдів, громадяни в тилу допомагають як можуть, і діти – не виняток.

Одеські школярі – Євгенія, Матвій та ще двоє їхніх товаришів – також вирішили зробити свій внесок у нашу спільну перемогу над ворогом. Вони облаштували стенд, де збирають пожертви та навіть продають свої іграшки випадковим перехожим, щоб відправити гроші на бронежилети для армії. На стенді з українським прапором діти поставили банку з написом «на бронежилети для наших захисників».

<https://armyinform.com.ua/2022/04/05/v-odesi-dity-organizuvaly-zbir-koshtiv-na-potreby-zs-ukrayiny-prodayuchy-vlasni-igrashky-2/>

11-річний Максим із Покровська виносить сміття, приносить питну воду, ходить по продукти та вигулює домашніх тварин у Чернівцях за скромну плату, щоби допомагати армії.

Упродовж місяця Максим передав українським військовим 22 бронежилети, 5 розвантажувальних жилетів, тепловізор і пристрій нічного бачення. А ще разом із мамою переказав гроші на реабілітацію бійця, який через поранення втратив ногу.

<https://nus.org.ua/news/11-richnyj-maksym-iz-pokrovska-pidroblyaye-v-chernivtsyah-aby-dopomagaty-armiyi/>

Майже півтори тисячі гривень за два дні заробила 11-річна мешканка міста Ужгорода Юлія Блонська. Дівчинка виготовляє і продає перстні з бісеру. Кольорова гама – патріотична, а мета бізнесу – благодійна. Виручені гроші дівчинка перераховує на допомогу ЗСУ.

<https://youtu.be/611VDy8ZtRw>

У Запоріжжі шестирічна Софія вирішила подарувати всі свої заощадження українським солдатам.

https://fb.watch/d3t_70Zgvl/

Дорослі рятують дітей, а вони рятують дорослих. Чи могли б ми колись таке уявити?

Поранена 15-річна Ліза Чернишенко на машині тікала з міста Попасна, що на Луганщині, але автівку розстріляли російські війська. Двох чоловіків, у тому числі водія, важко поранило осколками. І дівчині довелося сісти за кермо та довести їх до Бахмута.

Ліза керувала автівкою до Бахмута близько 30 км. Більша частина цієї дистанції – із простріляними ногами. А потім машина зупинилась. В акумулятор влучила куля.

Пізніше поранених людей з авто забрали військові і довели до лікарні в Бахмуті. Ліза втратила свідомість.

Усі, хто був в машині, вижили.

<https://www.bbc.com/ukrainian/news-61323554>

У Дніпрі на одній з центральних вулиць міста маленька Соломійка грає на сопілці та збирає гроші на бронезилет для захисників України.

<https://www.facebook.com/1plus1.ua/videos/421036626515362>

Учні шкіл з України долучилися до потужної кібервійни з російською федерацією. Вони беруть участь в організації кібератак на сайти російських органів влади, інфраструктури та пропагандистських ЗМІ.

Що вдавалось і вдається робити?

Ddos, банити, скаржитись, заливати наш контент. Валити в оцінюванні додатки в плеймаркеті. Спамити поганим людям. Кидати скарги. Поширювати інформацію. Кинути кешбек з летішопс на благодійність. Участь у масових кібератаках на російські сайти через LOIC. Проводити DDOS атаки, перевіряти списки російських військових для сайту «Вернись живым», блокувати телеграм-канали, публікувати інформацію про волонтерську допомогу і важливу перевірену інформацію, повідомляти людей по ту сторону конфлікту, що коїться у нас, закликати відомих людей і компанії до підтримки України, закриття неба і блокування бізнесу в рф.

<https://osvita.ua/school/85843/>

<https://www.facebook.com/lusbul/posts/5175882655804525>

Що може зробити маленький громадянин України сьогодні? Мабуть, у першу чергу: любити, поважати, молитись і підтримувати воїнів ЗСУ своїми творчими роботами. Створені дитячими руками роботи – це подяка захисникам за кожен прожитий день і водночас потужна сила, яка дає стимул для подальшої боротьби й безумовної Перемоги!

<https://www.facebook.com/dvllk.astra/posts/1271000876641834>

Маленький хлопчик на ім'я Лео, який а капела заспівав біля будинку «Ой, у лузі червона калина», став зіркою в мережі. Його «сольний виступ» показали по телебаченню, а в інтернеті ролик збирає мільйони переглядів. Співочий 3-річний Леон, якому двічі довелося тікати від війни з родиною, нині живе у селі на Хмельниччині.

По-дорослому притупцюючи ніжкою і гордо задираючи носика вгору, Леон затыгує пісню, щоб підтримати Андрія Хливнюка після поранення.

<https://youtu.be/WC-1uhLPZIg>

Висновки

Війна назавжди змінила наше життя. Щодня підступний ворог руйнує об'єкти інфраструктури, гинуть люди. Але сильний дух української нації, хоробрість та патріотизм наших співвітчизників допоможуть здолати всі негаразди. Зараз уся Україна працює на перемогу, для досягнення якої потрібні також і знання. Нам слід пам'ятати, що освітній процес, не зважаючи ні на що, має продовжуватися, бо навчання – це успішне майбутнє нашої держави, а знання – це шлях до успіху і зброя для Перемоги.

НЕВИГАДАНІ ІСТОРІЇ МАЛЕНЬКИХ ГРОМАДЯН

Метою опрацювання матеріалу з учнями початкових класів є формування їх патріотичних почуттів та патріотичної свідомості; почуття гордості за свою країну та її захисників; формування активної громадянської позиції, уміння співпереживати, знаходити вихід із стресових ситуацій, уникати небезпеки самому та вчитись допомагати іншим.

Запропонований матеріал може бути використаний для проведення першого уроку 1 вересня, а також уроків літературного читання впродовж року, тематичних тижнів та щоденних Патріотичних хвилин як елемент ранкових зустрічей.

ЛЮДИНА БЕЗ МРІЇ – НЕМОВ ПТАХ БЕЗ КРИЛ АБО ІСТОРІЯ АРІНКИ ЗАВОДОВОЇ

Оксана ЛИСЕНКО,

*учитель початкових класів КЗ «Маловисківський ліцей імені Г.М. Перебийноса»
Маловисківської міської ради Новоукраїнського району Кіровоградської області*

Війна... та Діти...
Слів жахливе поєднання...
Біль, сльози, розпач...
І... потужне воз'єднання:
дітей, дорослих, всіх нас, українців!
Ми вистоїмо і здолаємо ординців!!!

Бо наші діти нас тримають,
Боротись, жити надихають!
Дають нам силу та наснагу,
Відроджують палку відвагу!
І воїни у бій ідуть,
Щоб Україні мир здобуть!

Оксана Лисенко

Історія Арінки Заводової

Кожен з нас намагається внести свою частинку у велику перемогу над ворогом. Оберіг, малюнок чи проникливе і чуттєве побажання воїну-захиснику-це також внесок у важливу справу, це підтримка, це тепла долонька, яка збереже такий вистражданий і такий довгоочікуваний мир на нашій землі.

Аріна разом зі своєю бабусею, учителем зарубіжної літератури Зоєю Володимирівною, з перших днів війни займається волонтерством: приносить продукти, речі, предмети гігієни, кошти до волонтерського центру міста. І звісно ж, дівчинка малює воїнам малюнки, пише листи – побажання, виготовляє обереги.

Мрія дитини – це щось зворушливе, чисте, щире і важливе. Єдина мрія об'єднала дітей нашої країни – перемогти страшного ворога, який прийшов на нашу землю і бажає стати на ній господарем.

Наше маленьке і таке затишне містечко, пов'язане із життям та творчістю українського вченого-винахідника, одного із основоположників космонавтики Юрія Кондратюка (справжнє ім'я – Олександр Шаргей). Це місто, що окрилює, і місто «окрилених людей». Трагедія нашої великої «Мрії» – це трагедія нашого народу. Мрія дівчинки – перший політ крилатої «Мрії» над мирною Україною.

Арінка взяла участь у всеукраїнському конкурсі «Країна сама себе не зробить» та візуалізувала бажання українців про відновлення славнозвісного літака «Мрія».

Величезне бажання кожної української дитини – перемогти жорстокого ворога, знищити його, не дати панувати на нашій вільній землі.

Українці – сильний і мужній народ, який горою стоїть за свою рідну країну. Ми вдячні воїнам-захисникам, нашим сильним і сміливим воїнам Світла, які принесуть перемогу нашій країні. І нехай кожного оберігають янголи. Арінка виготовляє ось такі обереги та дбайливо вкладає до посилок, які їдуть на передову.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ УЧНІВ

Вона буває велика й маленька. Велична й мізерна. Тимчасова й далекосяжна. Але всі ці описи не впливають на її суть. Бо за суттю вона – завжди «мрія»...

- Чи потрібно мріяти? Поясни свою думку.
- Як мрії впливають на наше життя?
- Яка твоя мрія? Що ти робиш для того, щоб вона здійснилася?
- Чи змінилися твої мрії з початком війни?
- Якого кольору твоя мрія?
- Чи можна намалювати мрію? Спробуй це зробити.
- Продовж речення: Щоб здійснити мрію, потрібно...

Оберіг – предмет, якому приписують надприродну здатність відвертати від його власника хвороби, біду, приносити щастя і гаразди, чарівний предмет, що призначений захищати свого власника. Також вважають, що він може принести удачу, запобігти небезпеці, поліпшити стан здоров'я.

- Які ти знаєш предмети, що можуть слугувати оберегами для українця?

<i>Групи оберегів</i>	<i>Види оберегів</i>	<i>Призначення</i>
Обереги людини	Вишиванка, плахта, намисто, дівоча коса, вінок, хустка	Захищати життєво-побутові дії, тіло, побут, оселю, подвір'я, худобу, добробут від лиха, різних нападів, хвороб, неврожаю тощо. Оберіг вселяв віру у свої ж сили, заспокоював. Робив людину більш впевненою при зустрічі з бідною.
Тварини-обереги	Кішка, собака, коза, кінь	
Птахи-обереги	Лелека, ластівка	
Рослини-обереги	Дерева, кущі, квіти, трави	
Знакові обереги	Слово, число, хрест, молитва	
Обереги оселі	Піч, рушник, ікони, підкова, свіча, стіл	

Виготови власноруч оберіг для подальшої передачі його воїну, щоб підтримати його.

Корисні посилання (матеріали від Освіторії):

- Дослідження: «Про що мріють діти?» <https://wish.1plus1.ua/news/pro-so-mriut-diti>
 - Проєкт «Здійсни мрію» від 1+1
https://www.youtube.com/watch?time_continue=225&v=rho_IXk_KW0
 - Онлайн-дошка мрій Padlet
<https://padlet.com/projectscratch2018/8rvburzgjbmb>
 - Онлайн-сервіси зі створення коміксів:
 - Canva https://www.canva.com/uk_ua/stvoryty/komiksy/
 - Pixton <https://www.pixton.com/uk/>
 - Онлайн-сервіс зі створення ментальних карт
<https://www.mindmeister.com/>
 - Для обміну ідеями <https://goo.gl/SB2yus>
 - Відео про мрії дітей на Space Camp 2018
<https://www.facebook.com/olesia.yaskevich/videos/2054289387936965/>
 - Матеріали для Уроку мрій у хорошій якості для друку
<https://goo.gl/v8Rh5Q>.

Список використаних джерел

1. Матеріали від Освіторії
2. Вікіпедія. Електронний ресурс: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Оберіг>

ЩАСТЯ... ВОНО Є! АБО ІСТОРІЯ АНІЧКИ СНІГУРОВСЬКОЇ

Оксана ЛИСЕНКО,

*учитель початкових класів КЗ «Маловисківський ліцей імені Г.М. Перебийноса»
Маловисківської міської ради Новоукраїнського району Кіровоградської області*

Тато пішов на війну...
Мама тихенько ховає сльозу.
Тату, ти снишся мені щодня.
Я малюю тобі янголя.
В укритті під виття сирен,
Я молюсь про твоє життя...
Тату, вертайся до нас живим!
Тату, нехай прийде мир!

Тато Ані обороняє нашу рідну Україну. Він там, де щодня літають кулі та рвуться снаряди. Дівчинка знає, що тато воює за неї з мамою, за всіх дітей України. Щодня вона малює йому малюнки, готує подарунки. Щодня підтримує маму, допомагає їй у всьому. Аня якось швидко стала дорослішою, як і всі діти війни. Вона розуміє, що треба терпіти і вирити. Вірити у тата, вірити в перемогу!

Мамо, що таке щастя
Я знаю точно тепер.
Це не цукерки, не лялька,
Навіть, не новий ровер.
Щастя, коли на годинку
Тато приїхав додому!!!
Міцно мене обійняв
І не відпускав попри втому...

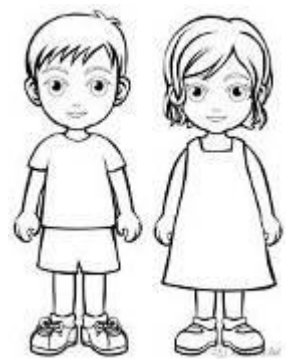

Мамо, я хочу, щоб всі татусі повернулись додому живі!

<https://cutt.ly/uLU11K0>

ЗАВДАННЯ ДЛЯ УЧНІВ

- Що для тебе є щастя?
 - Де живе щастя в людині? Намалюй символічне щастя в тому місці, де, на твою думку, воно знаходиться.
 - Згадай той момент, коли ти був щасливим. Що ти відчував?
 - Намалюй місце, де ти відчував себе щасливим. (Реальне місце і час, що був у твоєму житті.) Намалюй себе у тому місці, відобрази деталі.
1. Твої думки у той момент?
 2. Які були почуття в той момент?

3. Що відчувало тіло в той момент?
 4. Що ти хотів/хотіла сказати світу в той момент?
 5. Що світ хотів сказати тобі в той момент?
 6. Кого б ти запросили розділити той момент життя з собою?
- Чому для людини так важливо – відчувати щастя?
 - Що може зробити людина, коли вона щаслива?
 - Поміркуй, у чому проявляється любов твоїх батьків до тебе.
 - Як ти виражаєш свою любов до батьків?
 - Якщо тато чи мама захищають нашу Україну, що може зробити дитина, щоб їх підтримати?
 - Як підтримати дитину, чії батьки на війні?

Слова підтримки:

Я поруч.

Я побуду з тобою!

Якщо тобі треба допомога, я готовий/готова слухати.

- Продовж речення для підтримки людини, що перебуває у складній ситуації:

Те, що трапилось – дійсно жахливо. Я хочу тобі допомогти...

- Заповни долоньку словами підтримки, передай її тому, хто потребує

ПРОФЕСІЯ – ВІЙСЬКОВИЙ АБО ІСТОРІЯ БОГДАНА КУЧЕРЕНКА

Оксана ЛИСЕНКО,

*учитель початкових класів КЗ «Маловисківський ліцей імені Г.М. Перебийноса»
Маловисківської міської ради Новоукраїнського району Кіровоградської області*

Богдан, як і всі хлопчики, любив гратися у війну, бігати з іграшковим пістолетом та перемогати уявного ворога.

Тепер Богдан з мамою волонтери, а у вільний час він малює малюнки та складає вірші.

Реве та стогне Україна!
 Не Дніпр широкий, не Десна...
 То плаче рідная країна –
 Країна щастя та добра.
 Побачила, Ти, Україно,
 Багато суму, болю й зла...
 Та все мине, Ти вір, єдина,
 Незламна матінко моя!
 Я свято вірю – Ти повстанеш!
 Та згине зло російської орди,
 А буде мир, і буде пам'ять
 Про те, як мужньо вистояла Ти.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ УЧНІВ

- У які ігри любиш гратися ти?
- Які професії ти знаєш? Ким хочеш стати, коли виростиш?
- Які військові професії тобі відомі?
- Якими рисами характеру має, на твою думку, володіти військовий?
- Дидактична гра «Військовий» за покликанням:

<https://anelok.in.ua/product/odnostorinkova-dydaktychna-hra-dlia-lypuchok-viyskovyy/>

- Дидактична гра «Що потрібно захисникам?» за покликанням:

<https://anelok.in.ua/product/dydaktychna-hra-scho-potribno-zahysnykam/>

- Перегляньте презентацію про сучасну техніку ЗСУ за покликанням:

<https://naurok.com.ua/prezentaciya-viyskova-tehnika-zsu-34538.html>

- Чи знаєш ти військову техніку? Установи відповідність між зображенням та назвою.

	ДЖАВЕЛІН
	HIMARS
	БАЙРАКТАР

В умовах війни потрібно бути пильними та турбуватися про власну безпеку: звертати увагу на небезпечні предмети, дотримуватися алгоритму дій під час сигналу «Повітряна тривога».

– Завантаж та переглянь разом з батьками чи друзями посібник «Мінна безпека не без ПЕКа» за покликанням:

<https://mon.gov.ua/ua/news/minna-bezpeka-ne-bez-peka-posibnik-dlya-ditej-pro-pravila-povedinki-z-vibuhonebezpechnimi-predmetami>

ПІДТРИМКА ЮНИМИ МАЛОВИЩАНАМИ ВОЇНІВ-ЗАХИСНИКІВ

Оксана ЛИСЕНКО,

*учитель початкових класів КЗ «Маловисківський ліцей імені Г.М. Перебийноса»
Маловисківської міської ради Новоукраїнського району Кіровоградської області*

Дорослі люди нібито такі дорослі, самостійні, сильні, але, насправді, вони такі вразливі і теж мають хвилини слабкості... І от тоді, у ці хвилини, їм так важлива підтримка, особливо дитяча! Дивлячись в дитячі очі, тримаючи маленьку дитячу руку, чуючи дзвінкий та щирий дитячий сміх... – отримуєш силу, натхнення, віру, бажання... Бо діти – наше ВСЕ!

Вам би бавитись, наші діточки:

Ляльками чи то машинами...

А ви стали свідками жаху,

А ви стали такими вразливими...

Діти війни, наші діточки...

Чуєте вибухи, крики...

Долоньки до неба підносите,

Стискаєте в тихій молитві...

Враз стали дорослими діточки...

І все що навкруг розумієте.

Ми віримо – рідну Україну

Підняти з руїн зумієте!

Оксана Лисенко

ЗАВДАННЯ ДЛЯ УЧНІВ

Як ви думаєте, чи важливо дорослим бачити, що діти мають бажання підтримувати їх у протистоянні ворогу?

- Прочитай статтю в газеті про те, як діти допомагають ЗСУ.
- Спробуй скласти слова подяки юним патріотам.
- Чи міг би ти зробити щось подібне? Які ти маєш ідеї допомоги?
- Чи важливо писати про такі приклади? Аргументуй.

Юні маловищани теж надають підтримку ЗСУ!

Якщо я раптом запитав би когось, що робитиме, на що витратить кошти дитина-підліток, коли батьки дадуть їй у руки, принаймні, пару сотень гривень, відповідь була б очевидною - на морозиво, якісь розваги і тому подібне.

А що зробить школяр з трьохмастами гривнями, які чесно заробив сам? Або якщо має заощаджений за певний період (такі кошти дитячі полюбляють збирати, складаючи по гривні - то від бабці, то від дідка...)? І тим більше, маючи цілком законне право

витратити їх на власний розсуд?

Ну, теж - здебільшого, на себе витратяться такі кошти.

Але - не сьогодні, коли на нашу землю напав ворог!

Так вирішили двоє братів - маловищанин Артем Бондарь і житель кропивницького Діма Андрущук (на знімку - справа наліво), які удаючись черешень, стали - продали їх біля супермаркету "Авілона", а триста вторгнених гривень віддали до волонтерської групи Ірини Кудрі з проханням - передати солдатам. Обом хлопцям - по дев'ять років.

Так само діє вже тривалий час і восьмичлenna маловищанин Софійка Федчик (фото справа).

Її підтримка війни-захисників уже має свою тривалу історію. Як розповіла Ірина Кудря, загалом Софійка передала для потреб ЗСУ уже шістьсот своїх гривень, що збирала у "скарбничку" на літні канікули. Але для солдатів не пожаліла, адже зараз саме від них залежить, чи матимуть школярі канікули...

Крім того дівчинка передавала для дітей-переселенців свої грашки, а також фасувала разом з мамою горішки із сухофруктами, сухариками та печиво для наших воїнів. Передавала воїнам і свої патріотичні малюнки.

Така небайдужість юних жителів громади несподівана, - каже І.Кудря. - Допомагають дорослим наблизити нашу перемогу над ворогом багато хлопчаків і дівчаток, хто

чим може. Кожен робить це з неохитною вірою у мирне майбутнє, яке так потрібне усім дітям, кожному з нас. І наші воїни-захисники про це знають і нищать ворога ще завзятіше".

Вл. Імф.

СУЧАСНЕ ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО В ДІЇ АБО ІСТОРІЯ ЮНИХ ХУДОЖНИКІВ

Оксана ЛИСЕНКО,

*учитель початкових класів КЗ «Маловишківський ліцей імені Г.М. Перебийноса»
Маловишківської міської ради Новоукраїнського району Кіровоградської області*

Мистецтво – це окремий всесвіт, у якому за допомогою знаків та через конкретні образи люди виражають свої думки та переживання. Це така проста і чудова річ, але хто ж знав, що у ХХІ сторіччі люди почнуть використовувати свою творчість як зброю проти війни.

Історія вихованців художньої студії «Дивограй»

Вихованці художньої студії «Дивограй» ДЮОЦ «Вись» (керівник Грешнікова Вікторія) долучилися до участі в проєкті «Coffe Kids», який організували старшокласники острова Тайвань! Мета проєкту – допомогти малозабезпеченим сім'ям. Хлопці купують, смажать, мелють каву, а потім залучають фабрики, щоб її запакувати та оформити обгортки.

Наші малюнки відтепер теж будуть розміщені на обгортках кави.

Зараз хлопці ініціювали проєкт для допомоги Україні за тією ж схемою. Вони збирають малюнки від українських дітей з метою подальшого друку їх на упаковці. Отримані кошти переказуватимуть в Охматдит, Будинок дитини в Чернівцях, благодійні організації, які допомагають українським дітям під час війни.

Дуже раді, що творчість вихованців ДЮЦу приносить користь для нашої країни. Свої роботи надіслали: Іван Савченко, Ангеліна Михайленко, Дарія Грешнікова, Марія Бичанчук.

Україна Перемога Діти

23 квіт. · 🌐

🌱 Програма "Культурна столиця" Культурна столиця - КУСТ, Департамент гуманітарної політики Дніпровської міської ради за підтримки Школа сучасного образотворчого мистецтва та дизайну ім. Вадима Сідюра оголошують про проведення міжнародного конкурсу дитячого малюнка "Перемога очима дітей".

! Проєкт має на меті привернути увагу до війни в Україні та підтримати ЗСУ. Залучити тих, хто нині найбільше потерпає від російської агресії.

🌟 Кращі роботи учасників будуть відібрані членами міжнародного журі, NFT-версії творів будуть виставлені на аукціон платформи OpenSea.

💰 100% коштів від продажу будуть передані на підтримку ЗСУ. Переможці отримають цінні призи від програми "Культурна столиця".

💙💛 3 положенням про проведення 1-го туру конкурсу можна ознайомитися за посиланням: <http://bit.do/fUctA>

Номінація "Глядацькі симпатії"

Іван Савченко, смт. Мала Виска, Кіровоградська область, 11 років

ЗНАЙОМТЕСЬ – МІЙ ЧУДОВИЙ 4-А КЛАС! АБО ІСТОРІЯ ОДНОГО КЛАСУ

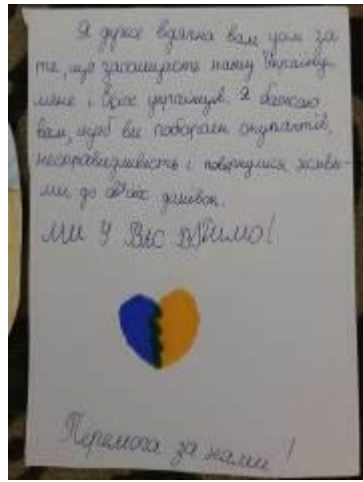
Олена ОНИПСЕНКО,

*учитель початкових класів Маловисківської ЗШ № 4 I-III ступенів
Маловисківської міської ради*

Це діти, які відзначили випуск з початкової школи збором коштів на потреби армії, звичайно ж разом зі своїми батьками. Було зібрано чималу суму, на яку закупили дві рації для наших захисників, а решту коштів було передано в один з волонтерських центрів також на потреби українських солдатів.

Із самого початку війни і до сьогодні учні 4-А класу малюють малюнки, пишуть листи, які постійно передаються нашим славним захисникам.

У нашому місті – Мала Виска – волонтерський рух працює на повну. Неймовірні мої земляки, мешканці міста та жителі навколишніх сіл, - усі вони наближають нашу перемогу, щодня поповнюючи волонтерські пункти, які відправляють продукти харчування, промислові товари, предмети гігієни, одяг, взуття, медикаменти тощо на передову. Хтось регулярно приносить гроші, хтось постійно займається випічкою. Люди виготовляють консервовану продукцію – тушонку, кров'янку, паштети, різноманітні каші в автоклавах тощо; за допомогою сушарок готують усе необхідне для супів, борщів, чаїв. Не стоять осторонь і діти.

Листи солдатам

ЗАВДАННЯ ДЛЯ УЧНІВ

- Напиши листа воїну-захиснику.
- Намалюй воїнам свій малюнок.
- Подумай і напиши слова підтримки, які ти хотів/хотіла б сказати людині, яка потребує допомоги.

НАВІТЬ У ВІЙНУ РОЗКРИВАЮТЬСЯ КВІТИ АБО ІСТОРІЯ ХЛОПЧИКА ІЗ ХАРКІВЩИНИ

Оксана ПОЙЧЕНКО,

учитель початкових класів Новоукраїнського ліцею № 4

Новоукраїнської міської ради;

Світлана МОРГУН,

консультант комунальної установи «Новоукраїнський центр професійного розвитку педагогічних працівників» Новоукраїнської міської ради

Родина Влада вирощує квіти. Вони всі залюблені в цю справу: тато, мама, бабуся, дідусь і навіть тітка з дядьком та прабабуся з прадідусем. У березні їхня сім'я переїхала з Харківської до Кіровоградської області. На новому місці проживання в хлопчика ще мало друзів, але з'явився вільний час, тому

вечорами Владик почав спостерігати за квітами. Він помітив: тільки сонечко схиляє свою голівку до землі, посилаючи сигнал, що день закінчується і час готуватися до сну – квітки стуляють свої пелюстки.

– Мамо, а чому так?

Мама посміхнулася, скуйовдила синові волосся і присіла навпочіпки поруч. Перш ніж відповісти вона зробила глибокий вдих і повільно-повільно видихнула. Влад знає, що мама дихає саме так, коли приходять важкі думки чи охоплює смуток, печаль, страх і потрібно заспокоїтися. Це їй один психолог порекомендував. Таке дихання справді заспокоює і повертає впевненість. Владик і сам перевіряв. Справді діє! А мама, яка дуже любить квіти, називає таке дихання квітковим. Вона ще раз повільно вдихнула і видихнула. Торкнулася рукою ніжних пелюсток, неначе супроводжувала їх рух, і сказала:

– Знаєш, сину, квіти нагадують мені людей. Зараз вечір, сонячних променів стає менше, уночі буде прохолодніше, може здійнятися вітер чи хтось у темряві ненароком пошкодить квітку. Тож вона дбайливо збирає свої пелюстки до купи. Так квітка буде впевнена, що всі разом, усі в безпеці. Кожна відчуває пелюстку, що справа і зліва, і знає, що серцевинка захищена. Можна спати спокійно.

– Так, мамо, це так добре, коли всі разом! І так боляче, коли трапляється, що пелюстка відривається.

Їхню розмову почув тато, який щойно закінчив поливати городину.

– А ще квіти закриваються перед бурею, – сказав він. – Мабуть, також, щоб зібрати всіх разом і захистити.

– Це, тату, так, як ми втікали від обстрілів? Тоді дідусь швидко збирав нас усіх: мене, маму, тебе, бабусю, прабабусю і прадідуся. І ми ще з собою забрали нашу собачку Лялю, прабабусину кішку Марселу і мого ховрашка Бігунця. А ще з нами поїхали сім'ї тітки і дядька.

Тато обійняв Влада і маму.

– Я дуже радий, що ми всі разом! І тут, у новому місці, де немає вибухів і стрілянини, наша сім'я, як та квітка, змогла знову розкритися.

– Бо ми – сила! – вигукнув Владик.

– А ще розкрию тобі один секрет, – таємниче сказав тато. – Ми так швидко відновили сімейну справу, бо бабуся, навіть у тій метушні, коли ми збиралися під обстрілами, приховала із собою насіння квітів. А дідусь у переповненому автомобілі знайшов місце для горщика із землею з нашого квітника.

Ця історія ґрунтується на реальних подіях сім'ї, яка змушена була внаслідок воєнних дій покинути рідну домівку. На початку березня 2022 року вони виїхали із м. Ізюм Харківської області в пошуках більш безпечного місця.

Їх маршрут пролягав через такі населені пункти: с. Заводи (20 км від м. Ізюма, Харківська обл.), смт Олександрівка Донецької обл.; м. Кам'янське Дніпропетровської обл.; м. Новоукраїнка Кіровоградської обл.

У дорозі родина із 16 осіб була 5 діб.

Ознайомлюючи дітей з цією історією, педагоги можуть провести такі вправи, як «Квіткове дихання» та «Квітка-захисниця». Також на карті України прокласти маршрут, яким їхала родина, дізнатися його довжину.

Квіткове дихання

– Уявіть, що ми вдихаємо аромат улюбленої квітки. Відчуйте, як ваші ноги міцно стоять на підлозі, і тихенько потупотіть ними. А тепер повільно робимо глибокий вдих через ніс. Наповнюємо повітрям усе своє тіло. Повітря осідає в животі, і той стає схожим на м'ячик чи баночку з медом. А потім, стуливши губи трубочкою, повільно-повільно видихаємо. Видих робимо довшим ніж вдих. А щоб було зручніше слідкувати за правильністю виконання, можна покласти одну руку на живіт, а іншу на верхню частину грудей. Виконайте таке дихання 3-5 разів. Прислухайтеся до свого тіла, до своїх почуттів. Як вони змінилися?

Квітка-захисниця

Пропонуємо дітям намалювати чи зробити аплікацію квітки. У серединці написати своє ім'я, а на пелюстках – імена тих, від кого дитина отримує захист і підтримку. Якщо залишаються вільні пелюстки, учителю варто підтримати дитину і сказати, що їх можна буде заповнити дещо пізніше, коли така людина з'явиться в її житті. Також можна наголосити, що підтримку можуть нам надавати не тільки ті, хто поруч, а й ті, хто знаходиться від нас на відстані.

У поданому матеріалі використані техніки на стабілізацію психо-емоційного стану в стресових ситуаціях та техніки з програми «Соціоемоційна підтримка підлітків», яка реалізується Дитячим фондом ООН UNICEF та ГО «Ла Страда-Україна».

НЕВИГАДАНІ ІСТОРІЇ

Ірина ЛИХОШЕРСТОВА,

учитель початкових класів КЗ «Класична гімназія» Кропивницької міської ради

* * *

Сьогодні 22 червня 2022 року. В Україні дощить. Спрагла земля поглинає життєдайну вологу. Прохолодний вітерець погойдує гіллям. Квіти радісно кивають голівками від втіхи.

Раптом чую незнайомий звук з неба. Зараз часто прислухаюсь до звуків... Але цей не страшний, а дивний... Поглядом шукаю джерело звуку, і за невагомою хмаринкою бачу журавлиний ключ... Вірніше, якусь частину пташиного ключа... Журавлі? У червні? Летять на південь? Ще раз і ще раз ловлю поглядом крилатих, прислухаюсь до сумного курликання. Помічаю, що ключ ніби зламаний, нема тої «галочки», до якої ми всі звикли. Є лише частинка, якась закарлючка в небі із десятка птахів. Щось сплутали, бідолашні?

* * *

Вони були єдиним цілим. Він – айтішник, багато часу проводив за комп'ютером, але й про свою другу половинку не забував. Вона – художниця. Вигадувала чудернацькі образи, малювала їх на... пряниках. Вони любили просто побути разом, випити кави у кав'ярні поблизу будинку, прогулятися

парком, подивитися улюблений фільм. Усе змінила війна... Він вирішив йти захищати рідну землю. Вона не могла залишитися, бо без нього вона просто не існує. На двох вони ділили спальник, їжу, усі негаразди і маленькі радощі. Разом полетіли в небо... в одну мить... такі молоді..., сповнені сил, надій і планів. Стали одними з тих десятка журавлів.

* * *

Одного дня ворожий танк повернув свою страшну башту в сторону їхнього будинку. Спалах, вибух, вогонь... Треба вибиратися... Через руїни, до світла, усе нестерпно пече, але треба вижити. Ось уже на поверхні дві дівчинки, мама, дядько, тітка... Швидко до лікарні... Скрізь окупанти... Така довга дорога... Проте встигли, добралися, отже, усе буде добре! Але ні, не буде, спершу до журавлів летить тітка, тоді мама, а згодом дядько... А здавалося, що все позаду... Лишилися лише сестрички... без дому, без мами, з обпеченими крилами..., але на землі їх місія ще, напевно, не закінчилася.

* * *

Війна застала його в Маріуполі – мама захворіла. А дружина, син і донька залишалися вдома, в Ірпіні... Спочатку заспокоював дружину, бо щиро вірив, що стріляють десь далеко і рідні в безпеці. Але коли «прилетіло» в сусідній будинок, а багатоповерхівку поряд розстрощило осколками, сказав, що треба їхати. Світанок..., три постаті з корзиною для собаки спокійно, але швидко рухаються в бік траси. Вибух... стовп пилюки... страшне виття собачки... і вже троє журавлів сумно курличуть в небі... Переглядаючи ранкові новини, впізнав куртку дружини і кросівки сина... Як жити далі?

* * *

А журавлі летять на південь... в червні... чорною закарлючкою в небі. Молюся, щоб їх не ставало більше. Благаю, щоб це закінчилось. Свідомість не приймає дійсності.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ УЧНІВ (НА ВИБІР)

- Напиши свої роздуми чи спогади про останні події в Україні.
- Напиши листа своїм одноліткам, спробуй знайти слова підтримки.
- Напиши листа дітям з іншої країни, щоб розповісти про події в Україні.

ТВОРЧИСТЬ ТОРУЄ ШЛЯХ ДО ПЕРЕМОГИ

ЛІТЕРАТУРНИЙ ФРОНТ: ПАТРІОТИЧНІ КАЗКИ У ДІЇ

ІЗ ВІРОЮ У ПЕРЕМОГУ ТА МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ!

Юлія ШУМЕЙКО,

*учитель початкових класів загальноосвітньої школи I-III ступенів № 10
Світловодської міської ради Кіровоградської області*

1. Бесіда.

– Назвіть риси характеру, які притаманні українцям.
Свої відповіді перевірте із записами на дошці.

волелюбність

гідність

мужність

працелюбність

гостинність

повага до
старших

піклування про
дітей

кмітливість

– У яких випадках проявляються ці риси характеру?
– Коли українці проявляють мужність і сміливість?

2. Розповідь вчителя.

На жаль, сторінки історії нашої країни сьогодні наповнюються жахливими подіями, які пов'язані з війною. Українці переживають нелегкі часи – смерті дітей і дорослих, руйнування будинків, шкіл, торговельних центрів і навіть цілих міст від ворожих снарядів. Українська земля сповнена плачу. У той же час кожен день наближає нас до перемоги – перемоги добра над злом. У це вірить кожен українець, який стоїть на захисті свободи нашої держави: захисники на полі бою; волонтери в тилу; лікарі, які рятують життя; рятувальники, які гасять пожежі; учителі на дистанційних уроках зі своїми учнями; художники, які пишуть патріотичні полотна; письменники і поети, які створюють сповнені любов'ю до рідної землі вірші, оповідання та казки. І сьогодні ми познайомимося з одним із таких творів – казкою Ірини Мацко «Коник, який засвітив зорі». Особливою є примітка авторки до цієї казки: «Казочка написана в час війни із вірою у ПЕРЕМОГУ та майбутнє України!»

– Послухайте текст.

3. Слухання тексту.

КОНИК, ЯКИЙ ЗАСВІТИВ ЗОРІ

Казочка написана в час війни із вірою у ПЕРЕМОГУ та майбутнє України!

Сонечко-жучок сів на вухо Вогника, легенько залоскотав ніжками. Стріпнувши його, коник весело хвищнув копитцями і помчав полем, потім

лугом, перестрибуючи рівчаки та копички землі, які нещодавно нарили кроти-копачі. Вони із жучком були давні друзі і часто так гралися.

Вогником його назвали через те, що умів викресувати копитцями зорі. Щойно народився, відразу так стукнув ними одне об одне, що навколо полетіли маленькі зірочки.

Сонце лагідно світило з неба раз у раз ховаючись за хмаринку, огортало, обіймало його теплом і ніжним маминим дотиком. Сама ж матуся паслася неподалік і тільки зрідка підіймала голову, щоб побачити свого хвацького козачка та глянути, чи все з ним добре, і знову опускала її до соковитої травички.

Вогник добіг до нірки ховрашка Зубрика, зазирнув усередину, щоб покликати його разом гратися, але його чомусь не було.

І враз Вогник прокинувся... Знову почувся гул і земля дрижала під ногами. Вогник зіщулювся, пригадав усе, що нещодавно трапилося, і глянув на маму, шукаючи заспокоєння. Мама зосереджено вдивлялася з лісових хащів туди, де був їх дім, їх воля і свобода – на просторий луг. Там був і її сміливий чоловік – кінь Дзвін.

Ще зовсім недавно вони усі мирно паслися разом на цьому лузі. Та однієї темної ночі, такої, що навіть місяць не хотів виглядати з-за хмар, незліченне військо саранчі налетіло на їх луг і почало все нищити.

– Ти повинна піти у ліс і зберегти Вогника! Чуєш? Поки ми будемо гнати цю саранчу, топтати, щоб не залишилося жодної на нашій землі, ви маєте бути в безпеці! – сказав тато Дзвін.

Батько Дзвін, скликавши весь табун й інших жителів лугу, почали топтати саранчу. Нещадно і впевнено, метр за метром. Дзвін мав за що боротися, а з ним тисячі таких же як і він – відчайдушних, сміливих, безстрашних. За їх спинами, десь там у лісі, їх рідня, а у Дзвона вони – мама Стріла та син – коник Вогник.

А коник із мамою покинули рідні краї і подалися у ліс. Добре їм було тут, безпечно, тихо, хоч і незвично. Лісові мешканці гарно зустріли, нагодували, дали прихисток і змайстрували для коника і його мами невеличке житло. Навіть хижаки оминали і не зачіпали. У біді усі згуртувалися та допомагали один одному.

Але Вогник був дуже наляканий. Він хвилювався за тата і все частіше притулявся до мами. Із татом Дзвоном вони спілкувалися через стару вербу, до якої щодня приходили і стукали по її корі. Цей стукіт чув тато-Дзвін і це додавало йому сили. А вночі на небі запалювалися зорі і їх було видно з усіх-усюд. Вогник їх рахував, як завжди, але не усі міг побачити через високі дерева, що заступали йому небо. Та він знав, що вони освітлювали ворога і допомагали знищувати його. Був певний, що все буде добре, буде перемога і у нього з'явилася мрія – побачити знову сонце над лугом і вечірні, нічні зорі, які світили вдома так, як ніде більше!

Вогник дуже сумував за татом і за домом, за друзями: Сонечком-жучком та ховрашком Зубриком. Він знав, що вони мали бути зараз там, адже допомагали також прогнати чужинців із їх краю. Сонечко-жучок знищував саранчу не гірше від коня Дзвона, а ховрашок Зубрик заготовляв їжу, щоб ті, хто боролися, завжди були ситими.

Вогник був впевнений, що саранча неодмінно буде знищена і вони знову повернуться. Він також хотів допомогти, адже вмів викрешувати вогняні зірочки, але поки що цього було замало для боротьби, тому старанно вчився і не забував своє рідне, повторював щодня назву кожної травинки, комахки, звірятка польового, вправлявся в стрибках та бігу. Мама Стріла також щодня забезпечувала тил, готувала їжу, доглядала Вогника.

Та одного вечора зорі не запалали на небі. Все було сіро і понуро. Сили почали покидати коня Дзвона і його друзів. Вогник відчув цю тривогу, як і мама, яка міцно притиснула його до себе.

– Все буде добре, синку! От побачиш, все точно буде добре. – Хоч сама здригалася від кожного найменшого звуку.

Тієї ночі тато Дзвін приснився йому. Із його ран на ногах, по всьому тілу струменіла кров... Він говорив із мамою у сні:

– Саранчі вже багато загинуло, але й мені нема вже з ким боронити рідну землю. Навіть зорі не світять, не показують мені шлях, не освітлюють луг, щоб я міг боротися далі.

– Так, ти втомився, але я впевнена, що ти зможеш! Он, наш синочок спить... Може він додасть Тобі сили? Він має й далі жити на своєму рідному лузі, бігати по ньому, а колись показати цей луг, поле, все, що наше рідне, своїм діткам і навчити їх рахувати зорі.

Вогник прокинувся і широко розплющив оченята, щиро та з надією подивився у небо, а тоді кресанув копитцями, як завжди, і звідти полетіли у небо такі вогники, що освітили весь світ і справжні зорі засяяли у небі. І у його очах також засяяли зорі! Справжні, яскраві вогники надії і віри! Вогник запалив зорі, бо він був тим майбутнім, яке не можна було підвести.

Світло з неба осяяло коня Дзвона. Він підняв важку голову, запалився, розправив плечі й знову почав боронити свій дім від чужинців. А з ним і ті, хто також вже втрачав усі сили для подальшої боротьби.

Минув час... Скільки ночей та днів минуло Вогник вже не знав, але одного ранку він прокинувся від легкого дотику матусиного носа до його щоки.

– Покидайся, Вогнику! Час повертатися!

– Куди? – сонні оченята малого ще додивлялися солодкий сон. Та краєм ока він побачив за матусиною спиною тата Дзвона, гордого, величного, осяяного ранішнім сонцем! Його грива ніби палала вогнем від сонячних променів, а очі світилися щастям.

– Додому збираємося! Ворога більше нема на нашій землі! Усю нечисть витоптано, і більше вона ніколи не повернеться! Луг і поле наше, і все те, що зветься рідним домом!

Вогник знову міг гарцювати, мчати галопом рідними просторами і рахувати зорі над своїм домом! Мрія здійснилася - і в його очах усі побачили зорі...

Вогник їх запалював, бо за ним було майбутнє!

Ірина Мацко

4. Бесіда за змістом прослуханого.

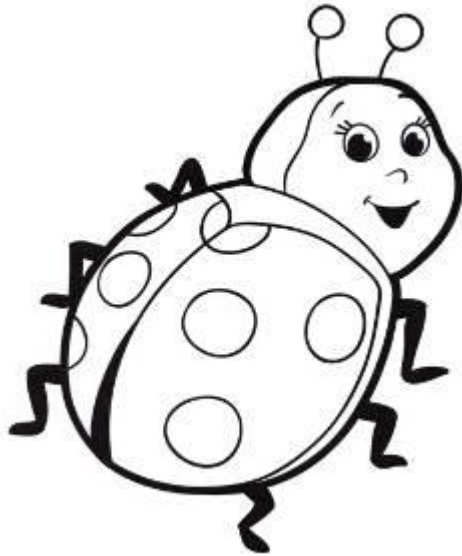
– Назвіть героїв казки. Чи можна назвати родину коней дружньою? Чому?

– Що трапилося на їхньому просторому лугові?

– Хто став на захист рідної землі? Якими вони були?

харчуються помірно. Але коли вони збираються в зграї, то з'їдають усе, що трапляється на їхньому шляху: очерет, посіви зернових, фруктові сади, виноградники і навіть солом'яні дахи будинків. Рекордна зграя була зафіксована в середині XX століття над Марокко, її протяжність складала 250 кілометрів, а ширина – 20.

3) Підпишіть малюнки. Розкажіть, яку допомогу надавали ці тварини захисникам під час оборони рідної землі.

4) Підкресліть речення у тексті з описом подій, які сподобалися найбільше. Обґрунтуйте свою відповідь.

5) Намалюйте ілюстрацію до прочитаного твору.

Список використаних джерел

1. Ірина Мацко. Казки для дітей <https://mala.storinka.org>
2. Цікаві факти про сарану <https://tsikavi-fakty.com.ua/50-tsikavyh-faktiv-pro-saranu/>

ПТАШКА ЗІ СТАЛІ

Автор казки: Ірина МАЦКО;

Завдання до тексту: Олена ЧЕРНЕЦЬКА, старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського»;

Ілюстрація: Тетяна КОРНІЄНКО

Жила собі на білому світі маленька Пташка. Народилася вона у невеличкому селі й відразу загорілася у її серденьку неймовірної сили любов до Батьківщини.

Змалечку була веселою щебетухою із червонястим пір'ячком, яскрава і помітна. Не було такого, хто б не знав Пташину.

Пташка на дух не терпіла несправедливості. Не раз отримувала стусанів, коли відстоювала правду. Але хіба ж це може зупинити?! Вона навіть виду не подавала, що важко, і стала прикладом справжньої сміливості. «Це Пташина-вогонь! Про це навіть її колір пір'ячка говорить! Вона вогняна і ззовні, і зсередини! Своїм запалом і енергією усіх надихає!».

Та й життя її було бурхливим і вогняним, бо втрапляла в різні okazії, не могла всидіти на місці... Сміливість і прагнення були в її характері. «Як Пташка скаже – так і буде!» – говорили про неї.

Та одного дня зійшла чорна хмара на її землю, страшний смерч знищував усе на своєму шляху, а закручувало його саме Зло. Зібралось воно Сталевий палац повалити, де міць і сила її краю зберігалася.

Не вагалася Пташка. Полетіла боронити Сталевий палац, нікому не сказавши де вона, аби за неї рідні не хвилювалися. У бою ще більше розпалився вогонь у її серці, а залізний характер переплавився у справжню міцну і непереможну сталь! Боронила, як яструб, свою землю разом з іншими, і ніхто не посмів навіть підійти до неї.

Але закрилося небо над Сталевим палацом, і вільна Пташина опинилася в глибокому підземеллі зі своїми побратимами. Тільки могутній промінь світла міг побороти Зло, якщо торкнеться купола палацу. Тоді заспівала втомлена, але нескорена Пташка у темряві підземелля пісень, допоки нагорі було справжнє пекло. А з нею й усі, хто був поруч, – запалила своїм співом втомлені серця. Співали дружно, і пісня ця летіла над усім світом, пробуджуючи мільйони...

«...Бо плач не дав свободи ще нікому

А хто борець, той здобуває світ!»

– Хто співає так дзвінко? – зашуміли навколо.

– Це Пташка! Але не проста, а Пташка зі сталі! Вона мала би вільно літати, танцювати з листочками, дзвінко щебетати, здіймаючись у синє небо і співати веселих пісень, а натомість обрала сталь і боротьбу!

Своїм співом вона додала сили воїнам, запалила їхні серця. І долетів її голос до самісіньких небес, і від щирості запалених сердець пролився могутній промінь на Зло, чорноту і темряву. Затряслося все, задрожало...

– Хто запалив світло? – дивувалися.

– Пташка, яка співає в темноті!

– Чи може одна маленька Пташина так запалювати серця? Це ж дуже важко співати там, де темнота і біль!

– Хтось інший такого б не витримав, але вона – Пташка зі сталі, яку не зламати!

І відступило Зло, налякане силою сталевих серця, співом чистим, як кришталь, збентежене вірністю та любов'ю усіх, хто захищав Сталевий палац, а разом із ним і рідну землю.

Бо сталеві серця нікому не скорити!

Джерело: https://www.facebook.com/hashtag/free_azov?_gid=210775040181133

ЗАВДАННЯ ДО ТЕКСТУ «ПТАШКА ЗІ СТАЛІ»

Прізвище, ім'я учня/учениці _____

1. Які реальні події, на твою думку, передували написанню казки «Пташка зі сталі»?

2. Як думаєш, яка країна є Батьківщиною Пташки? _____

3. Що для тебе є Батьківщиною?

4. Що реального, правдивого є у творі Ірини Мацко «Пташка зі сталі»?

5. Чому, на твою думку, твір Ірини Мацко «Пташка зі сталі» визначено як казку?

6. Якою була маленька Пташка в дитинстві? Запиши.

7. Запиши, як ти розумієш вислови:

«вогняна ззовні» – _____,

«вогняна зсередини» – _____.

8. Куди полетіла Пташка, коли побачила, що «зійшла чорна хмара на її землю»?

9. Яким ти уявляєш Сталевий палац? Опиши або намалюй.

10. Якою стала Пташка у бою? Підтвердь рядками із тексту.

11. Що захищала Пташка зі своїми побратимами? Випиши із тексту.

12. Як змінилося життя Пташки та її побратимів, коли «закрилося небо над Сталевим палацом» і «нагорі було справжнє пекло»? Знайди і прочитай.

13. Чим запалила Пташка втомлені серця? _____

14. Як розумієш вислів «Пташка зі сталі»?

15. Запропонуй свій заголовок до казки. _____

16. Як розумієш вислів «загорілася у серденьку любов до Батьківщини»?

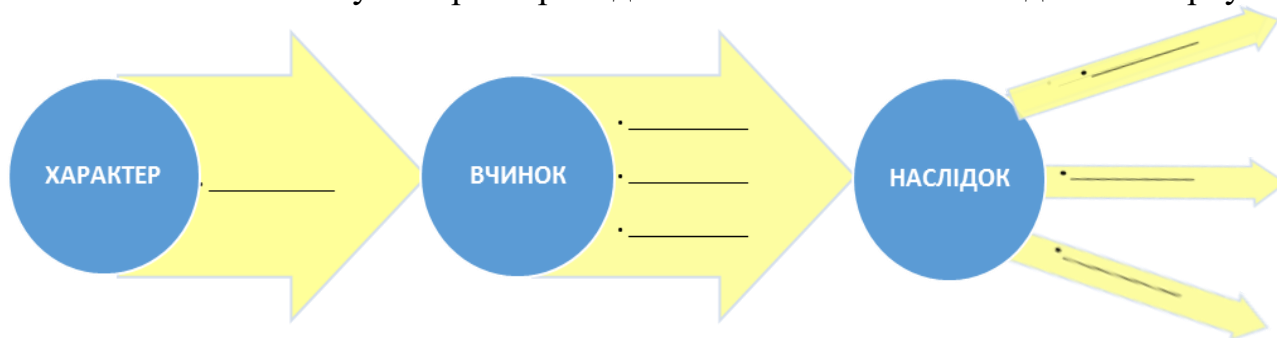
17. У чому проявилась «неймовірної сили любов до Батьківщини» у Пташки?

18. Як ти виражаєш свою любов до Батьківщини? Пригадай та поділись зі своїми однокласниками.

19. Чим може допомогти дитина дорослим? Обміняйтесь своїми думками.

20. Як розумієш вислів «залізний характер»? Запиши.

- Як може вплинути характер людини на її вчинки та наслідки? Поміркуй.

- Чи впливають наслідки вчинків людини на її характер? Поміркуй.

21. Які риси характеру ти вважаєш у людях? Запиши їх.

Підкресли ті, які характеризують тебе.

Чи є такі риси, які тобі слід розвивати в собі? Що для цього потрібно? Поміркуй та обговори з однокласником.

22. Що ти знаєш про Катю Пташку?

Переглянь відео про історію 21-річної дівчини з «Азовсталі» за покликанням <https://youtu.be/TTS2pQZLf08>.

КОЖЕН ПОВИНЕН МАТИ КОРИННЯ

Ірина ЛИХОШЕРСТОВА,

учитель початкових класів КЗ «Класична гімназія» Кропивницької міської ради

Автор малюнків: Яна КОСТЕНКО, учениця 3 класу КЗ «Класична гімназія»

На одному чудовому подвір'ї росла Квітка. Місце, де вона росла, було в самому центрі саду. Квітці вистачало всього: і ранкового сонечка, і теплого дощичку, і прохолодної тіні від величного горіха. Вона мала безліч подруг різного кольору і розміру. Усі вони по-своєму розмовляли, кожна дарувала свій аромат. Квіти були різні: хтось піднімав голівку вгору, хтось тягнувся на опору,

а хтось стелився по землі. Проте всі жили мирно, кожен виконував свою роботу – дарував посмішку та радість своїй маленькій Господарочці. Разом вони раділи весні, разом долали вітри та буревії. Як добре було просто бути разом!

І от настав Страшний день. День, коли трапилося нещастя. Небо розірвав страшний гул, від якого було моторошно навіть квітам. Спочатку гул пролетів над головою, згодом він стих. Потім повторився знову із ще більшою силою, і сусідній сад ніби підлетів у повітря і повернувся на землю шматками нещодавно ще красивих рослин разом з багнюкою.

Сказати, що було страшно, це нічого не сказати. Квітка завмерла від жаху. Здавалося, що вона вже померла або це просто страшний сон. Але гул відновився з новою силою і тепер у повітря злетіло її подвір'я. Ті секунди здавалися вічністю. Ніби величезна газонокосарка перетрощила все разом із землею. Квітка впала на ганок, звідки було добре чути гіркий плач її маленької Господарочки. Як хотіла Квітка, щоб її Дівчинка посміхалася і раділа новій пелюсточці чи краплинці роси на листочку. Але Страшний день перетворив усе навкруги на страх, жах і ненависть.

Із зруйнованої будівлі з наплічником та великим ведмедем вийшла її Дівчинка, припала до знівченої квітки – тиха її сльоза скотилася на зламані гілочки. Але корінь Квітки був живий! Тому Господарочка замотала свою підопічну у вологу хустинку і поклала до наплічника.

Довго Квітка не бачила сонячного проміння, ледве витримала спрагу, холод, а потім спеку. І от коли вже зовсім не було сили, Господарочка нарешті витягла її з наплічника і посадила Квітку в новий ґрунт у розкішному горщику. І хоча сонечко було не таке лагідне, дощик не такий теплий і тіні від старого горіха теж не було, була величезна жага до життя і безмежна вдячність Господарочці, яка не залишила свою подругу. Разом з Дівчинкою Квітка відроджувалася, набиралася сили і потроху стала забувати той Страшний день. Ледве-ледве ще тремтіли листочки, пам'ятаючи той страх, ще трохи боліла зламана гілочка, але вже почали з'являтися нові бутони.

Одного теплого дня повернулися Квітка з Дівчинкою на рідне подвір'я. Тут була розруха, але серед руїн можна було побачити інші квіти – різної висоти і кольору, бо коріння цих квітів було глибоким і просто так знищити їх не вдасться. Бо хто має глибоке коріння, той і жити буде довго. І навіть важке каміння не завадило рослинам тягнутися до сонця, бо хто має жагу до життя, той подолає всі перешкоди. І саме коріння дає рослинам сили пробуджуватися щовесни, триматися міцно за землю, вірити в Перемогу.

І задумалася Квітка... А в її Господарочки є коріння? Що їй дає сили повертатися до рідного, нехай навіть зруйнованого, будинку? Чи вірить її Дівчинка в Перемогу? І Квітка стала ще сильніше випускати пелюстки, адже Перемогу треба зустрічати яскраво, з високо піднятою головою!

ЗАВДАННЯ ДО ТЕКСТУ «КОЖЕН ПОВИНЕН МАТИ КОРИННЯ»

Прізвище, ім'я учня/учениці _____

1. З якою країною можна порівняти Квітку, яка росте в центрі саду, має все необхідне для життя та дружить з усіма сусідами? Обґрунтуй свою відповідь.

Це _____, тому що _____

2. Уважно розглянь малюнок.

Підбери рядки з тексту до нього.

Прочитай їх.

3. Знайди і підкресли в тексті слова, які показують почуття Квітки в Страшний день. Чи можеш ти дати поради щодо того, як пережити такі почуття?

Треба _____

4. Розглянь малюнки до твору «Кожен повинен мати коріння».

Який колір переважає на цьому малюнку? Чому саме він обраний?

Придумай продовження історії.
За бажанням намалюй свій малюнок.

5. Що взяла із собою Дівчинка в далеку подорож?

Поміркуй, чому Господарочка не залишила Квітку? _____

А чому взяла ведмедя? _____

6. Напиши (або намалюй) список речей, які необхідно покласти в наплічник, коли потрібно надовго залишити домівку.

7. З'єднай слова близькі за значенням.

Жага до життя ● ● покалічена, зіпсована

Наплічник ● ● велике бажання жити

Знівечена квітка ● ● рюкзак

8. Намалюй квітучий сад України.

Пригадай, які квіти ти знаєш, запиши.

Підкресли ті, які ростуть у тебе вдома.

9. Склади план відбудови квіткового подвір'я.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

10. Знайди і прочитай у тексті, як жилося Квітці на чужині. Як думаєш, чому все було не так яскраво, як дома? _____

11. Відгадай слово, яке означає частину рослини, яка тримає її в землі. Упиши його в клітинки.

Познач на малюнку цю частину стрілочкою.

Пригадай і запиши, що необхідно рослині для життя.

--	--	--	--	--	--

12. А що людині потрібно для життя? Запиши.

13. Подумай, чому так назвали казку? А в людини є коріння?

Продовж речення.

Коріння для людини – це її _____, _____,

_____, _____, _____,

_____, _____, _____.

14. Запропонуй свій заголовок до казки.

15. Бережи своє коріння! Вивчай історію та мову! Люби і поважай свій народ! Розвивай та збагачуй свою країну! Познач свої емоції від уроку.

КВІТКА СВІТЛА

Оксана ЛИСЕНКО,

*учитель початкових класів КЗ «Маловисківський ліцей імені Г.М. Перебийноса»
Маловисківської міської ради Кіровоградської області*

Зима поволі відступала...
Світ готувався до весни.
Під снігом квіточка дрімала
І бачила красиві сни:

І приклад цей маленького хлопчини,
Проріс у кожному сміливості стеблом.
До бою стали люди відчайдушно,
Щоб поборотися із цим вселенським злом!

Про сонечко, тепло, про друзів,
Про те, як радість принесе...
Всім добрим працюючим людям
На мир, на радість зацвіте.

Ось грім гримить, стрілою блискавиці
Пронизують країну звідусіль.
Стоять стіною наші хлопці та дівчата
На захисті української землі!

Ось вже до сонечка пелюстки
Тендітна квітка простягла...
Та раптом сонце хмара вкрила,
Здригнулась матінка земля.

Важкі бої і втрати непомірні.
Кожне життя, що відлітає, нам болять...
Та ми єдині, ми сміливі, сильні,
Бо ми за правду, бо ми хочем жить!!!

Із неба сипались краплини,
Та не з води вони були.
То біль страждених українців,
Що безневинно полягли.

Ми хочемо, щоб рідна Україна
Була квітуча, вільна, як весна.
Щоб діти тут жили у мирі,
Щоб закінчилася кривава ця війна!

І квіточка мала злякалась,
Притислась міцно до землі.
Хто ж допоможе захистити
Беззахисних, тих, хто малі?!

Тут Квіточка розправила стебельце,
Всміхнулася до сонця, розцвіла.
Вона, маленька, віддано і щиро
У світ цей справжню радість принесла.

І вмить з'явився воїн Світла –
Відважний хлопчик-патріот.
Щитом своїм закрив рослину,
Підняв свій меч, – і з ним ще кількасот...

Не просто Квітка – символ Світла,
Символ надії, віри та добра.
У кожному серці, справжніх патріотів,
Вона назавжди миром пророста!

Воїни Світла, наші охоронці,
Ми вам вклоняємося низько до землі.
Для кожного в малесеньких серденьках
Тримаємо любов, надії, молитви...

ЗАВДАННЯ ДО ТЕКСТУ «КВІТКА СВІТЛА»

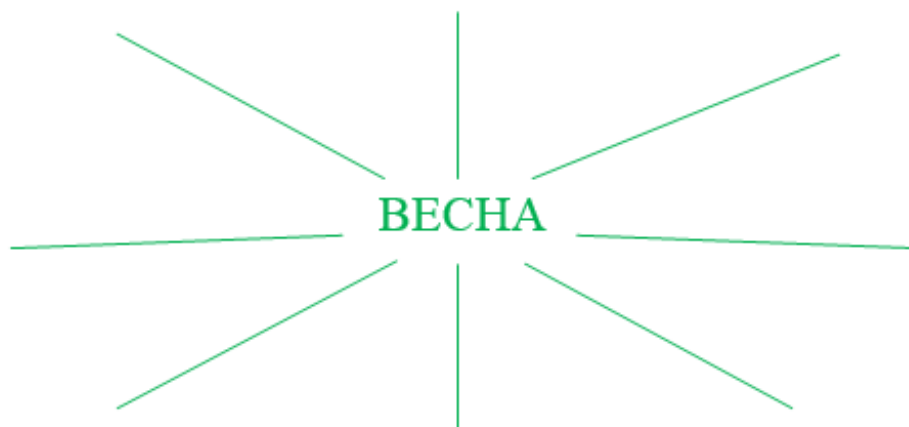
Прізвище, ім'я учня/учениці _____

1. Чи можна назвати цей текст казкою? Доведи.
2. Назви героїв тексту «Квітка Світла». Запиши.

Який із них тебе вразив найбільше? Чому?

3. Як ти розумієш вислів «світ готувався до весни»?

4. З чим у тебе асоціюється прихід весни? Склади асоціативний кущ.

5. Поясни вислів «здригнулась земля». _____
Що може спричинити таке явище? _____

6. Наведи приклади надзвичайних ситуацій.

<i>Природні</i>	<i>Техногенні</i>	<i>Військові</i>

7. Яким ти уявляєш Воїна Світла? Опиши.

Намалюй малюнок.

8. Чи погоджуєшся ти, що Воїн Світла – це хлопчик-патріот, приклад нескореності та хоробрості?

А Так

Б Ні

В Не зовсім. Тому, що _____

9. Якими рисами, на твою думку, наділений патріот? Добери до кожної букви слово, що характеризує патріота.

П
А
Т
Р
І
О
Т

10. Створи щит воїна Світла.

Наповни його найкращими рисами українських патріотів.

11. Придумай свою назву казки. Поясни свій вибір.

12. Яка мета казки? Чого вона вчить читача?

13. Який казковий предмет ти б додав до цієї казки? Яка його роль?

14. Уяви, що ти став героєм казки. Ким би ти хотів бути? Поясни.

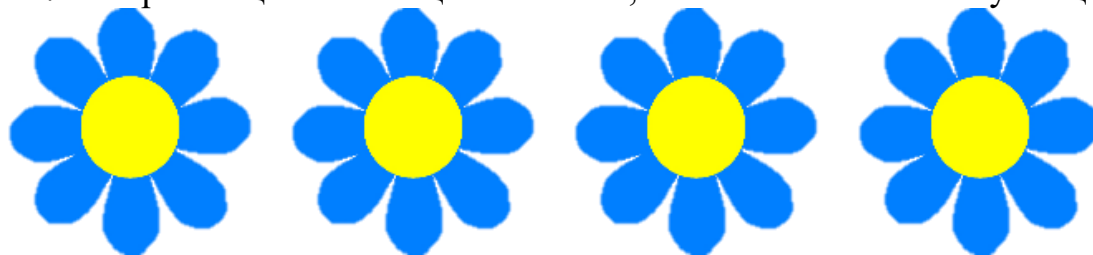
15. Квітка – збірний образ дітей України, воїн Світла – усіх захисників.
Запропонуй свої образи для цих персонажів.

16. Квіточка злякалась чому? Вона переживала тільки за себе?

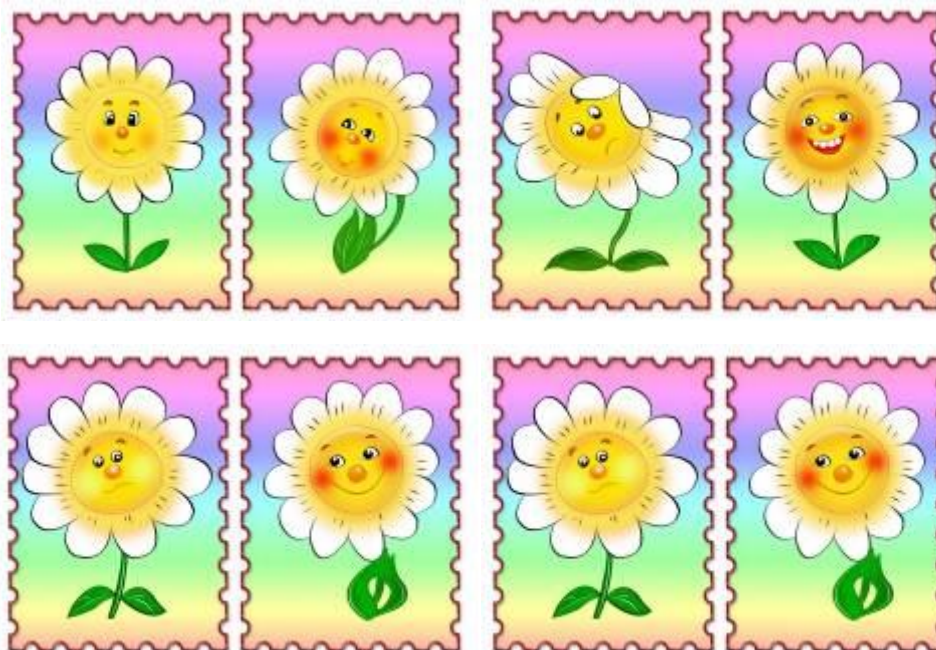
Продовж речення.

Коли ми хвилюємося за когось, то _____

17. Створи ланцюжок емоцій Квіточки, як вони змінювалися у казці.

Або розташуй картки з емоціями.

18. Чи були в тебе схожі емоції? Коли? Як долати негативні емоції?

Склади свої поради друзям.

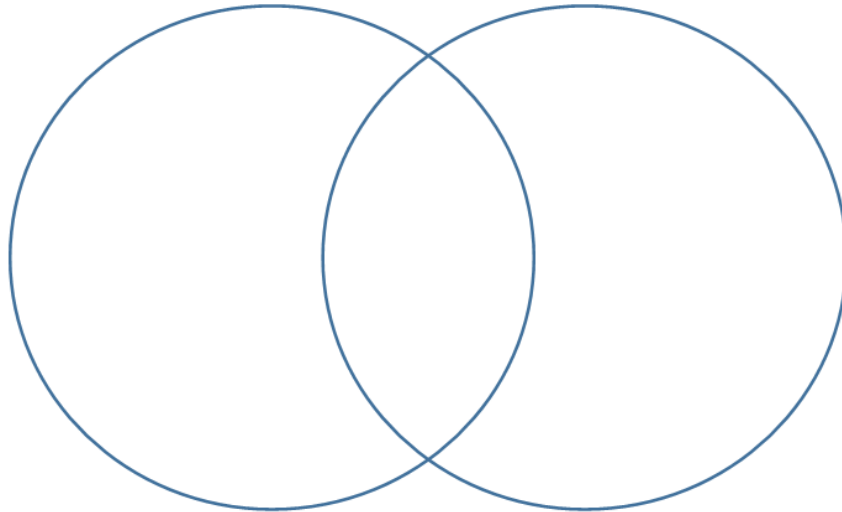
Пам'ятка для друга «Як подолати страх»

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

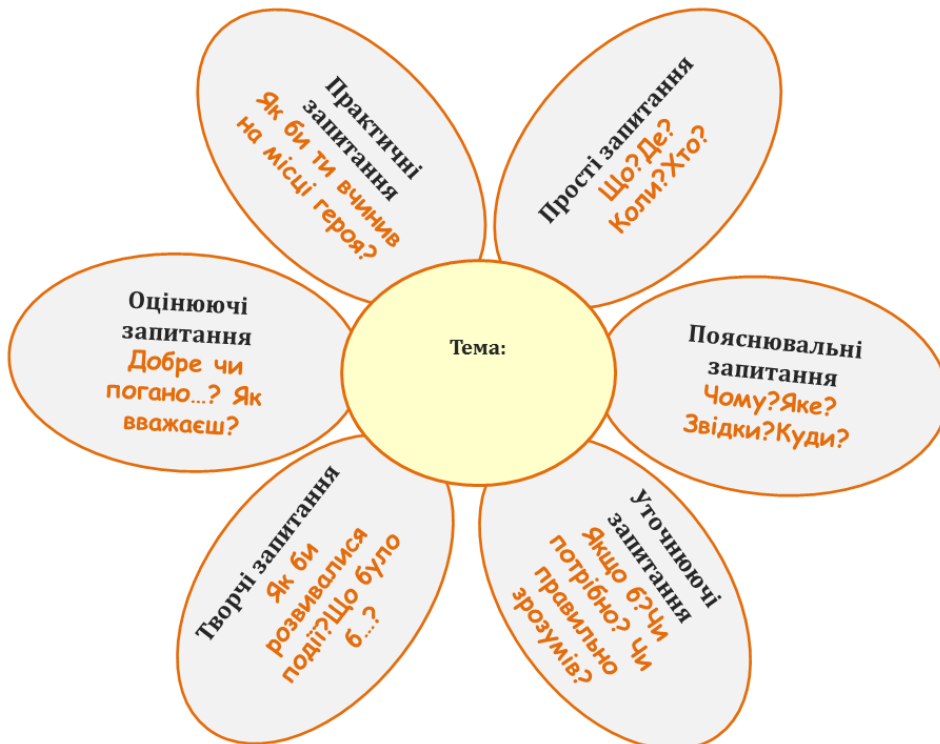
ЗАВДАННЯ ДО ЗАПРОПОНОВАНИХ ТЕКСТІВ

1. Порівняй казку Оксани Лисенко «Квітка Світла» із казкою Ірини Лихошерстової «Кожен повинен мати коріння».

Чим вони схожі? Чим відрізняються? Заповни діаграму Вена.

2. Склади власні запитання до тексту, використавши «Ромашку Блума».

3. Аналіз твору за методикою «Шість капелюхів».

[illegible]

Картки взято з мережі Інтернет

СИЛА МУЗИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Світлана НІКОЛАЄНКО,

заступник директора з виховної роботи, учитель музичного мистецтва

НВК «Гімназія-ЗШ I-III ступенів № 4»

Світловодської міської ради Кіровоградської області

Що таке музика? – Радість і сум.
Всесвіт, що вкриє від зайвих нас дум,
Зброя, що виведе враз із пітьми,
Ворога знищить у лавах війни!

Ми не завжди замислюємося над тим, якою величезною силою володіють лише сім нот... Музика, у різних її проявах, завжди піднімала бойовий дух як захисників країни, так і простого люду в найкритичніші моменти історії України. Прикладом є ті пісні, які народилися давно, під час попередніх випробувань у житті нашої держави, а зараз вони відроджуються з новою силою в цей тяжкий військовий час, коли українському багатостраждальному народові прийшлося зіштовхнутися з «силами темряви» сусідньої країни-агресора.

Тож, про що ці пісні і як саме вони народжуються?

Першим яскравим прикладом внутрішньої сили кожного українця є українські народні пісні, які відображають найкращі музичні мотиви наших предків.

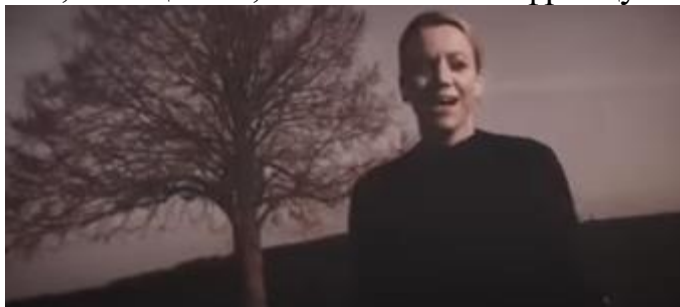
Зокрема, це стрілецькі пісні. Вони створені в легіоні Українських січових стрільців під час національно-визвольної боротьби. Однією з таких маршово-бойових пісень є українська пісня **«Ой, у лузі червона калина»**. Нині вона набула нового звучання, відродившись як у нашій країні, так і в багатьох інших куточках світу в різних інтерпретаціях сучасної пісні. Так, Андрій Хливнюк, український музикант, лідер гурту «Бумбокс», який вступив у тероборону, заспівав на фоні дзвіниці Софійського собору. З його а capella вийшов патріотичний флешмоб. Пісню співають, переспівують, інтерпретують українською та іншими мовами.

Пісня «Ой, у лузі червона калина» стала символом незламності та нескореності нашої нації!

<https://www.youtube.com/watch?v=8oeOVY3-UFw>

Пісню «Ой, у лузі червона калина» німецька співачка Марлейн Маас заспівала українською, німецькою, англійською та французькою мовами.

<https://www.youtube.com/watch?v=jFWpyz6gpwg>

22 травня 2022 року тисячі співаків зібралися на майданчику «Співоче поле» у столиці Естонії – місті Талліні – для участі у благодійному концерті на підтримку України та заспівали пісню «Ой, у лузі червона калина».

<https://youtu.be/iWSMdxAxW3c>

Далі про стрілецькі пісні. «Уже понад два тижні кожен із нас бореться на різних фронтах: хтось – чергує на блокпості, хтось – волонтерить, хтось – допомагає біженцям, хтось – розливає бандерівське смузі, – розповідає художній керівник «Піккардійської Терції» Володимир Якимець. – Але як творчі люди ми не могли залишитися осторонь і в музичний спосіб також висловили свою громадянську позицію. Ми наважилися замінити у пісні геніального автора Михайла Гайворонського «Йде українське військо» слово «січове» на «українське». Українське військо – це зараз усі: і наші мужні воїни, і безстрашна тероборона, і жертвні волонтери, і лікарі, і журналісти, і навіть добровольці міжнародного легіону, які з'їхалися до України з усього світу...

https://www.youtube.com/watch?v=H_NXdgGgos8

Навіть проста українська пісня «*Вербовая дощечка*» зачарувала світ своєю магічністю і красою. Вербова дощечка – давня весняна гра, яку іноді називають також «Жук» або «Жучок». Вербова дощечка – це кладка чи міст, що ними дівчина переходить символічно з дівочого життя до життя замужнього. В основі значення слова «міст» лежить ще давніше, міфологічне значення – небо, що по ньому ходить сонце.

З ініціативи лондонської скрипальки Керенці Пікок 94 скрипалі зі всього світу зіграли українську народну пісню «Вербовая дощечка» на підтримку України.

<https://youtu.be/MKKzJtFZQo8>

Під час війни дуже важливо мати заклики, які допомагають згуртуватися разом і відчувати громадянську, народну єдність у боротьбі за нашу волю і свободу. Одним із таких залишиться назавжди в наших серцях гасло «*Все буде Україна!*», яке отримало продовження в піснях сучасних українських композиторів:

- Гурт «5-й ОКЕАН»

<https://youtu.be/qRepbTJUJow>

- #ВсеБудеУкраїна – це співпраця бенду 7TEEN'S, співачки ТАУНА, гурту iNshi, студентів Університету Короля Данила – Анни Луцької, Дениса Терентяка, а також вихованців продюсерського центру STAR TEAM – Дарини Луцької (Darika), Софії Федорів, Вікторії Колобейчук, співачки RINA, Мар'яни Ромась, Христини Аксьонової.

<https://youtu.be/LOhcoyNGCkA>

- Zenia Diamond

<https://youtu.be/g6ns8m-g0s8>

Під час війни у кожного з нас визначився свій фронт. Звичайно, «зірки» нашої сцени працюють на своєму.

Народний артист України, співак та композитор Олександр Пономарьов написав патріотичний хіт **«Україна переможе»**, який за добу увірвався в тренди українського YouTube. У записі пісні та зйомках кліпу взяли участь зірки вітчизняного шоу-бізнесу: співак Михайло Хома, більш відомий як DZIDZIO, гурт «Антитіла», український ромський співак Петро Чорний, а також актори та телеведучі Євген Кошовий та Юрій Ткач.

<https://youtu.be/fRuiEv3JRDQ>

Про цю пісню Оля Полякова написала: «Навіть у найтяжчі миті ми, українці, не втрачаємо надію знову бачити мирне небо, віру в нашу перемогу. Перемога обов'язково буде за нами – немає жодних сумнівів. Слава Україні!».

Слова пісні *«Колискова мелодія України»* написали Олександр та Ірина Вратарьови на музику легендарного українського композитора Мирослава Скорика.

<https://youtu.be/pg-WVfs3YI>

Українські зірки записали патріотичну пісню *«Ми з України»*, яка наповнена обертонами перемоги, упевненості, єдності нашого народу.

<https://youtu.be/07u4hRE1djA>

Як композитор, я вірю в те, що наша українська пісня, як і душа, безсмертні. Ще у 2014 році мною була написана пісня *«Для тебе, Україно!»*. Кожне слово, кожен мелодичний хід були направлені на настрій перемоги. Коли співають діти, їх голосам підкоряються янголи. І тому – Перемога буде за нами! Слава Україні!

<https://youtu.be/6ActsdsWtYo>

ГІМН НЕЗЛАМНОСТІ НАШОЇ НАЦІЇ

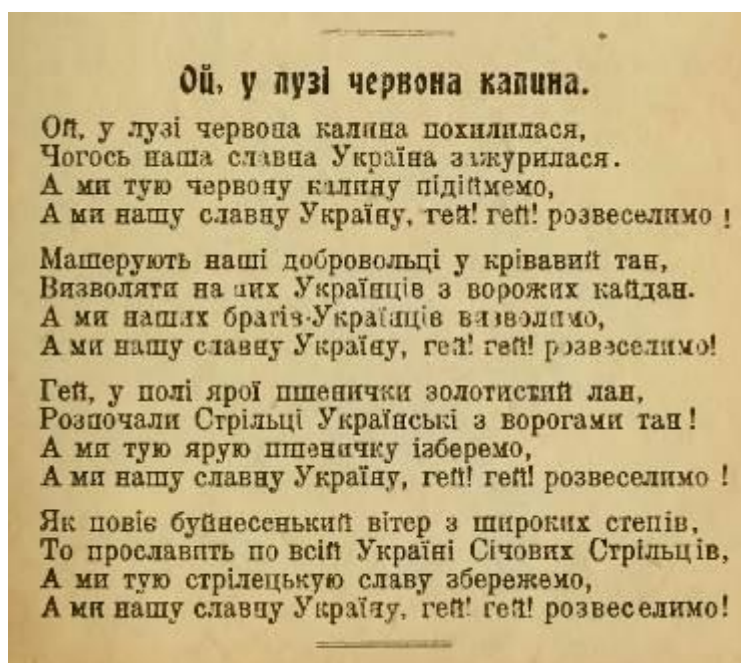
Вікторія КАСЬЯНЕНКО,

директор комунальної установи «Гайворонський центр професійного розвитку педагогічних працівників» Гайворонської міської ради

Скільки воєн пережила наша ненька-Україна, щоб вибороти та зберегти свою незалежність. Але незламність духу та любов до своєї Батьківщини – це основні характеристики українців.

Наші воїни завжди йшли у бій за Україну з піснею та посмішкою на устах.

Зараз, у час широкомасштабної війни України з рф, пісні, з якими в бій йшли наші предки особливо актуальні. Мова йде про відому маршову пісню воїнів легіону Українських січових стрільців (УСС) – «Ой, у лузі червона калина...», яку можна сміливо назвати гімном сучасної війни.

Уперше ця пісня прозвучала напередодні Першої світової війни взимку 1914 року у виставі Степана Чарнецького «Сонце руїни». Як вважають дослідники, Чарнецький насправді створив рімейк народної пісні часів Хмельниччини, тобто середини XVII століття. Давній наспів записали і опублікували у 1875 році відомі збирачі української спадщини та діячі українського національного руху Володимир Антонович та Михайло Драгоманов. Обробка С. Чарнецького швидко набула

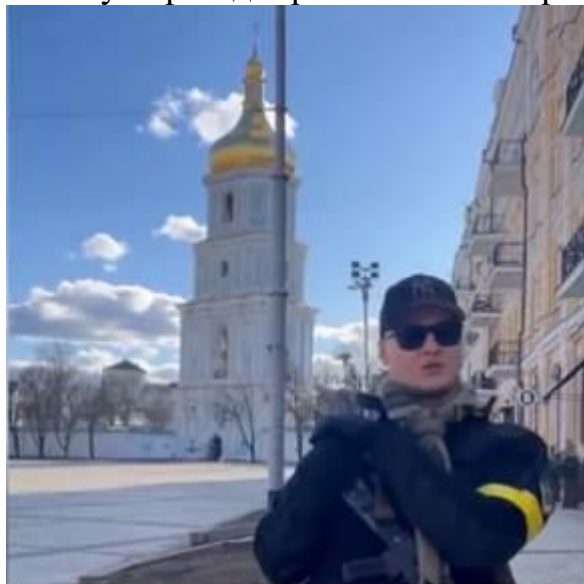
популярності, коли на початку Першої світової війни її підхопили Українські січові стрільці. Легіонери боролися проти російської царської армії на боці Австро-Угорщини з надією вибороти краще життя для українців.

У 1925 році пісня потрапила закордон, де український співак Метрополітен-опера Михайло Зазуляк зробив запис пісні. До речі, саме він зробив один з перших аудіозаписів Гімну України.

У роки Другої світової війни пісня стала популярної серед воїнів Української повстанської армії (УПА), її глядачі могли почути у фільмі «Червоний» про командира УПА, який потрапив до ГУЛАГа.

Під час радянської влади пісня звучала дуже рідко, але повернулася до концертів та мітингів у період протестів та відлиги у 1980-х роках. Цікаво, що уривок цієї пісні було виконано народними депутатами у сесійній залі Верховній Раді України 24 серпня 1991 року після проголошення Незалежності.

Нове життя пісні дав Андрія Хливнюк – лідер українського рок-гурту «Бумбокс», який заспівав її у перші дні російського вторгнення.

<https://youtu.be/SCGhRdgtidM>

Користувачі Інтернету зазначають, що це – найкраще виконання народного гімну. Адже в цій пісні – і оптимізм українського народу, і трагізм від віроломного нападу рашистів, і стійкість духу українців, як незламної нації.

Зараз «Червона калина» звучить на цілий світ різними мовами. Навіть учасники неймовірно популярного на увесь світ, легендарного британського рок-гурту «Pink Floyd» возз'єдналися вперше майже за 30 років, щоби записати пісню на підтримку України з музикантом Андрієм Хливнюком.

<https://youtu.be/saEpkcVi1d4>

Українська пісня «Ой, у лузі червона калина» зазвучала у стінах польського католицького храму у Варшаві. Священник вирішив увімкнути українську композицію своїм парафіянам через колонку. Причому вірянам заздалегідь роздали текст пісні й запропонували долучитися до її виконання.

<https://1plus1.video/tsn-specvypusk/2022/tsn-za-20220420-ukrayinska-oj-u-luzi-chervona-kalina-zazvuchala-u-stinah-polskogo-hramu>

Українські співачки Христина Соловій, Jerry Heil та Alyona Alyona виконали пісню «Ой, у лузі червона калина...» у перерві благодійного футбольного матчу «Динамо» (Київ) – «Флора» (Таллін).

<https://youtu.be/H9jEFMOhl-c>

Перед благодійним футбольним матчем «Клуж» (Клуж) – «Динамо» (Київ) композицію виконали Руслана, Юлія Саніна («The Hardkiss»), Катерина Павленко («Go_A») і DOROFEEVA.

<https://youtu.be/emBypaZ1FvM>

У травні 2022 року «Ой, у лузі червона калина» пролунала у виконанні дзвонаря Михайлівського Золотоверхого Собору в Києві.

<https://youtu.be/emOUU8vdXEM>

Свою інтерпретацію відомого музичного твору продемонстрував військовий оркестр Оперативного командування «Схід» на підтримку патріотично-мистецької акції «Час обрав нас!».

<https://www.volynpost.com/news/203935-oj-u-luzi-chervona-kalyna-vid-ukrainskyh-vijskovyh-video>

З метою зняти відео в підтримку нашої держави, на центральній площі Кропивницького танцівниці у футболках й худі кольорів прапору України на площі Героїв Майдану виконали танцювальну композицію під пісню «Ой, у лузі червона калина» (хореограф – Аріна Бондіні).

<https://gre4ka.info/suspilstvo/69288-oi-u-luzi-chervona-kalyna-prosto-neba-u-kropyvnytskomu-zatantsiuvaly-pid-vidomyi-khit-video>

Нині популярність «Червоної калини» зростає. Її виконують і діти, і дорослі, професійні співаки, і аматори, військові люди та цивільні. Це пісня з часів козаччини XVII століття, записана в епоху національного відродження у XIX, оброблена в часи української революції на початку XX століття і співана борцями за свободу в середині цього ж століття. Пісня, яка робить нас сильними у XXI столітті, тому що єднає з нашими попередниками, з тими, хто боровся за волю України протягом попередніх віків. Неможливо перемогти той народ, який одночасно воює та співає. Люблю мою Україну! Люблю моїх українців! Пишаюся своєю країною!

ПІЗНАВАЙ УКРАЇНУ ІНТЕРАКТИВНО!

Тетяна РУЖАНСЬКА,

провідний бібліотекар ліцею №3 «Гармонія» Помічниської міської ради

Україна – це наша Батьківщина, незалежна держава. Тут живуть наші рідні та друзі її – громадяни.

Бути українцем – значить беззавітно вірити в Україну, як це робили генії та безстрашні захисники своєї землі й народу впродовж усього її історичного шляху і сьогодні. Бути українцем – значить гордитися Вітчизною, людьми, які прославили її на весь світ. Бути українцем – значить пишатися мудрістю предків, найбагатшою культурною і мистецькою спадщиною, красою власної природи. Бути українцем – це володіти знаннями про найважливіші сторінки історичного шляху своєї країни до незалежності, як трагічні, так і героїчні, знати традиції, культурні надбання та природні багатства, цінувати їх.

Героїчний супротив російській навалі, що об'єднав Збройні Сили України, добровольців територіальної оборони, волонтерів і практично кожного українця, сягає корінням у глибоку історичну давнину. Дух свободи, стремління до незалежності, бажання говорити рідною українською мовою, вільно жити на власній землі ми пронесли від козаків до майданців та до сьогоднішніх героїчних захисників територіальної цілісності незалежної України від окупаційних військ «братнього народу».

Ознайомлення з представленими матеріалами допоможе не лише певною мірою зануритися у героїчні сторінки, наповнені боротьбою за становлення нашої незалежної та вільної України як держави протягом попередніх століть, а також розкриє події останніх років і нинішнього часу: відстоювання нашої державності, території, права бути в родині європейських країн.

Інформація представлена у презентаціях, віртуальних виставках, відео й інтерактивних плакатах та доповнена інтерактивними ігровими формами для різних вікових категорій учнів. Такі види роботи можуть слугувати додатковим ресурсом для розширення та закріплення певного матеріалу або інструментом для перевірки рівня знань із певної теми та зацікавлення у їх розширенні через дослідницьку діяльність, читання додаткових джерел, художніх книжок тощо.

Україна: шлях до незалежності

До покажчика включено науково-популярні, довідкові, художні та науково-художні джерела з матеріалами для вивчення історії України. Покажчик запрошує читачів у книжкову подорож по рідній країні, щоб дізнатися про героїчну і водночас гірку долю наших пращурів. Вони працювали і творили, боронили свою землю і розбудовували державу; їх

Україна: шлях до незалежності: анотований бібліографічний покажчик. / упоряд. та комп'ютерне оформлення Т.В. Ружанської. 2-ге вид., доповнене. Помічна, 2021. – 93 с.: іл. URL: <https://drive.google.com/file/d/11pWNDi8hqWVSKGbsf9DHF17ZpBPYw2Sa/view>

Державні символи України є важливим атрибутом сучасної держави, складовою її конституційного ладу.

Статтею 20 Конституції України визначено, що державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України. Символічно, що 2022-й рік став до певної міри ювілейним – 30-та річниця затвердження державних символів України Верховною Радою України:

- 15 січня 1992 року затверджено музичну редакцію Державного Гімну;
- 28 січня 1992 року – національний синьо-жовтий прапор як Державний Прапор України;
- 9 лютого 1992 року – Тризуб як Малий Герб України.

Дізнатися більше про державні символи, історію їх створення, а також цікаві факти з біографії та невідомі сторінки життя авторів, допоможе ресурс.

22 січня – День Соборності України

Перейти за покликанням:

<https://is.gd/51l6Mp>

поневолювали, морили голодом і вбивали, намагалися знищити історичну пам'ять. Але вони вистояли і зберегли для нас рідний край, його символи, мову і культуру.

Представлені книжки – це мандрівка різними часами й епохами становлення нашої державності. Вони розкривають способи мислення людей, їхнє розуміння й оцінювання історичних подій в Україні.

Державні символи України

Інтерактивний плакат.

Перейти за покликанням:

<https://www.thinglink.com/scene/1484114409109323777>

22 січня – День Соборності України

Презентація знайомить із хронологією подій, що передували проголошенню Акту злуки Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, що відбулося 22 січня 1919-го року.

Це прискорило возз'єднання частин території нашої країни в єдину, а пізніше й незалежну державу Україну.

Ресурс корисний для вчителів, учнів та їхніх батьків, усіх, хто цікавиться історією України.

Пам'ятаємо героїв Крут

Події 29 січня 1918 року назавжди закарбувалися в пам'яті поколінь українців. Адже під Крутами творилася історія їхньої молодої держави, що ціною неймовірних зусиль і трагічних втрат відстоювала заявлене право бути вільною від ярма російської імперії. І це тільки одна із численних битв в одвічному «хрестовому поході» росії проти України. Відважна молодь, яка захищала свободу рідної землі під Крутами ціною свого життя, — справжні герої, адже завдяки їм відбулася наша незалежність.

Пам'ятай про Крути...

Інтерактивний плакат.

Перегляд за покликанням:
<https://www.thinglink.com/scene/1410535865523896322>

Чорнобиль: без права на забуття

26 квітня 1986 року – трагічна дата в історії українського народу і всього світу.

Яка хронологія подій на Чорнобильській атомній станції? Як усе відбувалося? Чи можна було уникнути трагедії? Які її наслідки? На ці та інші питання можна знайти відповіді, переглянувши презентацію.

Матеріал буде корисний для вчителів, учнів та їхніх батьків і всіх, хто цікавиться історією України.

Доповнення інформації – через активні покликання на слайдах.

Чорнобиль: без права на забуття

Перегляд за покликанням:

<https://is.gd/ZVgxWY>

«Палає у серцях вогонь за Україну»

«Ми воїни. Не ледарі. Не лежні.

І наше діло праведне й святе.

Бо хто за що, а ми за незалежність.

Отож нам так і важко через те.»

Ліна Костенко

Віртуальна виставка літератури включає понад 30 книжок з історії Революції гідності, Майдану, які варто прочитати, щоб знати і розуміти події тих буремних днів...

Серед авторів – блогери і журналісти, поети і письменники, художники, пересічні громадяни, які були безпосередніми свідками знакових на шляху до незалежності України подій.

Міста-герої. Міста героїв. Війна-2022

Перегляд за покликанням:

<https://docs.google.com/presentation/d/1LiTlhOJTfQOrV73xhPUt28-Rm7oXThby/edit?usp=sharing&ouid=117977275536578497376&rtpof=true&sd=true>

«Палає у серцях вогонь за Україну»

Віртуальна виставка.

Перегляд за покликанням:

<https://drive.google.com/file/d/1ekxLf3ekaRTMkkqDXtVPBrCd3vVQ441N/view>

«Місто-герой України» – почесна відзнака, встановлена Президентом України 6 березня 2022 року для відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, проявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії РФ проти України.

Станом на травень 2022 нею нагороджені 10 українських міст.

Ця презентація – ще один доказ того, що дії російських військ в Україні є геноцидом українського народу.

Більше інформаційних матеріалів про події повномасштабної окупації РФ в Україні можна знайти на сторінці сайту ліцею № 3 «Гармонія» «Велика Вітчизняна війна України. 2022»

URL: [https://school-](https://school-library3.blogspot.com/p/2022_5.html)

[library3.blogspot.com/p/2022_5.html](https://school-library3.blogspot.com/p/2022_5.html)

та на блозі «Поліанна». URL:

<https://school-library3.blogspot.com/>

Важливо усвідомити просту істину: нація, державність, незалежність і воля творяться тільки у нерозривному зв'язку з пізнанням культурної спадщини та історії України в цілому, з вивченням рідної мови й літератури.

З огляду на воєнні дії на території нашої держави, непоправні втрати серед мирного населення, в культурній спадщині, а також природних багатств України, важливо спрямовувати учнів та їхніх батьків відкривати для себе й вивчати унікальні дива культури й літератури, шлях становлення Батьківщини, як держави, особливості мовного коду нації.

Цей напрямок роботи важливий для розуміння здобувачами освіти цінності втраченої спадщини України. Під час роботи з ресурсами варто акцентувати і на втратах або серйозних ушкодженнях ряду об'єктів, як цілеспрямованому знищенню пам'яток матеріальної, культурної і духовної спадщини нашого народу протягом віків і тепер.

Сім чудес України

Презентація. Перегляд за покликанням:

https://drive.google.com/file/d/18dwoaegAf_oY9U_WjdzlGK6nKI50Pg1I/view

Україна дивує. Кіровоградщина

Кіровоградщина – не лише земля, яка споконвіку славилася своїми талановитими й працьовитими людьми. Це край, що має свою неповторну природу, історичні та архітектурні пам'ятки.

Нам є чим пишатися, нам є про що розповідати, у нас є на що подивитися.

Матеріали презентації – нагадування про наш із вами обов'язок: зберігати і не порушувати винятковість кожної місцини нашої малої батьківщини, знати і розуміти, творити свою історію.

Сім чудес України

Україна унікальна своїми пам'ятками матеріальної, культурної і духовної спадщини. Ця презентація присвячена найпопулярнішим історико-архітектурним пам'яткам України, що були визначені всеукраїнським конкурсом «Сім чудес України» у 2007 році.

Запрошуємо продовжити дослідницьку роботу і відкривати пам'ятки чи унікальні місця вашої громади, селища рідного краю.

Україна дивує. Кіровоградщина

Прегляд за покликанням:

<https://docs.google.com/presentation/d/1OQ0jZ3ESPftZb2uhXm9Ac-8IYaTDy7-e/edit?usp=sharing&ouid=117977275536578497376&rtpof=true&sd=true>

Оволодіння основами будь-якого предмета вимагає від учнів складних розумових операцій. Інтерактивні ігрові форми слугують доповненням до розкриття непростих питань, цікавим закріпленням матеріалу. Крім того, компетентнісний підхід передбачає зміщення акцентів навчання у практичну площину застосування власного досвіду на основі знань, умінь і навичок. Учителями й бібліотекарями створюються інтерактивні електронні розробки, що допомагають учням під час вивчення певних тем та запам'ятовування дат, подій, а також сприяють розвитку у дітей логіки, мислення, уваги і пам'яті. Використання цікавого ігрового матеріалу, зокрема: логічних ігор, вікторин, кросвордів, складання пазлів тощо активізує розумову діяльність школярів, пожвавлює опитування, допомагає закріпити вивчене, мотивує до навчання та читання книжок.

Пропонуємо блок інтелектуальних ігор та вікторин, створених у популярних сервісах LearningApps (URL-адреса: <https://learningapps.org/>) та Jigsaw Planet (URL-адреса: <https://jigsawplanet.com/>).

Більше ігор, вправ пропонується на сторінці «Логічні вправи, ігри, вікторини» на блозі «Поліанна» (URL-адреса: https://school-library3.blogspot.com/p/blog-page_45.html).

Україна – країна дивовижних краєвидів і невичерпної багатовікової культурної та духовної спадщини. У кожному регіоні є свої визначні пам'ятки – справжній скарб і гордість. До наших днів збереглися середньовічні фортеці, палаци та садиби, стародавні монастирі та храми, унікальні архітектурні витвори мистецтва, що навіки прославили своїх майстрів.

Увазі читачів – дві гри, які допоможуть здійснити віртуальні мандрівки нашою Батьківщиною, перевірити свої знання, пам'ять та увагу, поєднавши світлина неймовірно красивих місць, історичних пам'яток України з їхніми назвами.

Топ-15 унікальних місць України

Інтелектуальна гра «Створити логічні пари».

Перехід за покликанням:

<https://learningapps.org/view13152232>

Українська вишиванка

Інтелектуальна вікторина для учнів 9-11-х класів. Перехід за покликанням: <https://learningapps.org/view20103648>

Історія України в пам'ятках та пам'ятниках

Інтелектуальна гра «Створити логічні пари».

Перехід за покликанням:

<https://learningapps.org/view16579597>

Українська вишиванка

Сьогодні вишивка – ніби стародавній літопис, через який можна доторкнутися до історії та культури кожного куточка України.

Українська вишиванка – це генетичний код нації, символ родової пам'яті, порядності, вірності та любові. А нині – ще й модний, стильний сучасний look! І ми зобов'язані не тільки зберегти цей скарб, а й примножити його та передати у спадок нашим нащадкам.

Вікторина у вигляді тесту – можливість перевірити свої знання про вишиванку!

Історія українського козацтва

Початок XVI ст. став часом появи на історичній арені українського козацтва. А чи багато ми знаємо про нього?

Ця вікторина у формі онлайн-тесту дасть змогу восьмикласникам більше дізнатися про історію України, а всім охочим – перевірити свої знання!

Гра допоможе учням 8-х класів швидко і цікаво поглибити знання та набуті компетентності із зазначеної теми.

Перехід за покликанням:

<https://learningapps.org/view16582059>

Перехід за покликанням:

<https://learningapps.org/view16559118>

Державні та народні символи України

Символи – своєрідна візитка країни.

А чи всі народні та державні символи України ви знаєте? Ця вправа саме для вас!

Перегляньте картинки з символами. Згрупуйте їх у потрібну колонку, по черзі натискаючи на них.

Гра сприятиме розумінню і запам'ятовуванню державних і народних символів України, а також може стати мотивом проєктної діяльності щодо глибшого дослідження теми, зокрема – народних символів нашої країни.

Важливим акцентом у формуванні української ідентичності слугує код нації, душа народу – рідна мова. Недарма стільки зусиль було витрачено ворогами, щоб знищити українську мову: так вони прагнули знищити нашу державність, стерти зі сторінок історії наш волелюбний народ. Варто пам'ятати слова видатного діяча українського відродження Івана Огієнка: «Поки живе мова – житиме й народ, як національність. Не стане мови – не стане й національності».

Історія України

Вікторина-тест нагадає учасникам про минуле нашої держави, окремі найважливіші події на історичному шляху України до незалежності.

Інтелектуальна вікторина може бути використана педагогами в освітньому процесі для учнів 5-6-х класів.

Гра-пазл (онлайн) для учнів молодших класів.

Перехід за покликанням:

<https://learningapps.org/view16569958>

Мова – це дар для кожного етносу. Вона передає найважливішу інформацію про культуру, традиції та життя наших предків, ідентифікує їх у світовому просторі, розкриває їхню мудрість і великі здобутки, заявляє про незалежність. Сьогодні українська мова звучить на всіх континентах, єднає наш народ по світу. Через пісню вона передає нам козацький бойовий дух пращурів, розкриває історичні події та героїку сьогодення, передає патріотичні почуття, безмежну відданість і захоплення рідним краєм – тому вчити мову своєї країни потрібно обов'язково.

Відео, інтерактивні плакати та інтелектуальні ігри допоможуть розумінню мови в різних аспектах, нагадати певні мовні правила, а також відкрити для себе відомих українських письменників та їх твори, стимулювати бажання більше читати, занурюючись в україномовний простір.

Більше інформаційних матеріалів та ігрових форм представлено на сторінці «*Все буде – Україна!*» блогу «Поліанна» бібліотеки ліцею № 3 «Гармонія» під гаслом «Розмовляй українською! Думай українською! Дивись і слухай українське!» (URL-адреса: <https://school-library3.blogspot.com/p/30.html>).

Наша мова – українська!

Відео на пісню Наталії Бучинської «Мова єднання».

URL: <https://youtu.be/hJTogLvezUk>

Фразеологізми – окраса мови

Українська мова багата фразеологізмами. Використовуючи їх у повсякденному житті, ми збагачуємо свій словниковий запас, зберігаємо перлини народної мудрості, «перехоплюємо естафету знань».

А чи багато крилатих висловів знаєте ви? Це можна перевірити, узявши участь у грі. Поєднайте в пари фразеологізми та їх значення.

Для всіх, хто любить українську мову, збагачує її і прагне навчитися зберігати перлини народної мудрості, як безцінний скарб.

Фразеологізми – окраса мови

Логічна гра «Склади пару». URL: <https://learningapps.org/view19368102>

Тарас Шевченко:

інформаційні матеріали

Такий онлайн-формат дозволяє згрупувати значний обсяг інформації про Тараса Григоровича Шевченка, зокрема: біографію з цікавими та невідомими фактами з життя, тексти творів поета, аудіокниги, пісні на його слова, відеофільми за мотивами його

Тарас Шевченко

Інтерактивний плакат.

Доступ за URL-адресою:

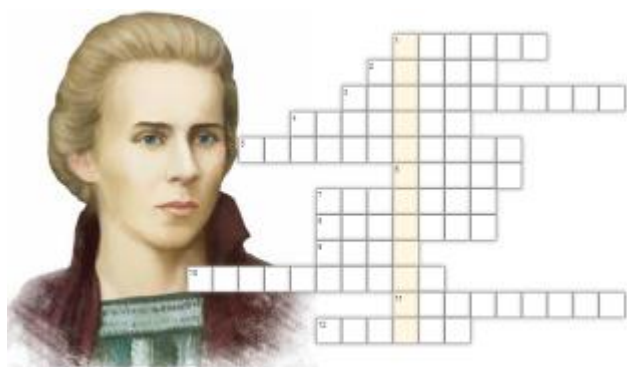
<https://www.thinglink.com/scene/1588129603694624770>

Тарас Шевченко. Життя і творчість

Запропонований кросворд слугуватиме учням 5-6 класів цікавим додатковим інструментом, щоб пригадати певні сторінки життєвого шляху і творчість видатного українського письменника й поета.

Інтерактивний формат дозволить використати кросворд у зручний час.

Для вчителів, учнів, усіх поціновувачів творчості.

Леся Українка. Життя і творчість.

Кросворд для учнів 6-9 класів. URL:
<https://learningapps.org/view17777874>

Леся Українка. Твори.

Твори Лесі Українки знайомі нам з дитинства. Вона писала в жанрах поезії, лірики, епосу, драми, прози, публіцистики, розвинула жанр драматичної поеми в українській літературі. Пропонується пригадати деякі з них та розгадати кросворд.

Для вчителів, учнів, усіх поціновувачів творчості Лесі Українки.

творчості тощо. Зручна навігація створює умови швидкого переходу.

Доступно для індивідуального використання учнями середніх і старших класів, усім, кому цікава постать Кобзаря, та у якості додаткового матеріалу під час вивчення життя і творчості письменника.

Тарас Шевченко. Життя і творчість.

Кросворд для учнів 5-9 класів. URL:
<https://learningapps.org/view18117265>

Леся Українка. Життя і творчість.

Вклад Лесі Українки, української письменниці, перекладачки, фольклористки та культурної діячки, у збереження і розвиток літературної української мови значний.

Запропонований кросворд допоможе пригадати важливі сторінки біографії та твори славетної жінки.

Леся Українка. Твори.

Кросворд для учнів 10-11 класів. URL:
<https://learningapps.org/view17775525>

Перехід за покликанням:
<https://learningapps.org/view17145186>

Українські поети: упізнай за уривком

Чимало українських митців оспівували у своїх творах красу рідної України, її мову, незалежність та нескореність народного духу.

Їхні вірші, пісні, проза у нас на слуху з дитинства. А чи зможете Ви, прочитавши текст, упізнати автора? Перевірте свої знання, взявши участь у літературній вікторині!

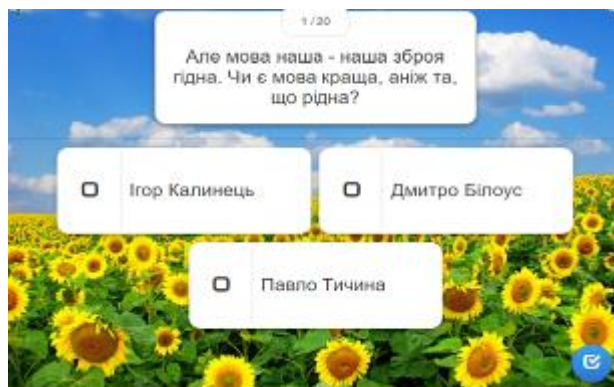
Для вчителів, учнів, усіх поціновувачів української поетичної творчості.

Твори Лесі Українки

Логічна гра «Склади пару».

Чи добре Ви знаєте твори Лесі Українки, які вивчали у школі? Перевірити свої знання можна, взявши участь у грі. Прочитайте уважно текст та підберіть до нього ілюстрацію.

Для вчителів, учнів 8-11 класів, усіх поціновувачів творчості Лесі Українки.

Українські поети. Літературна вікторина для учнів 8-11 класів.

URL-адреса:

<https://learningapps.org/view19373300>

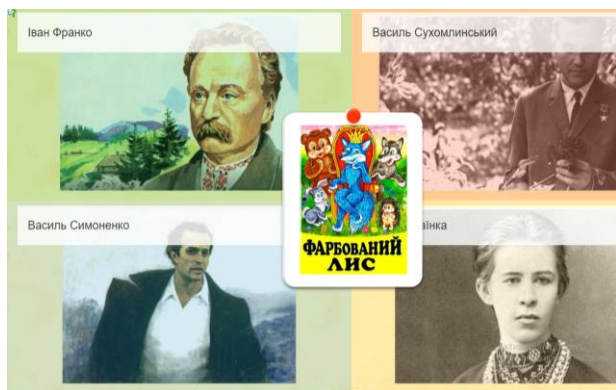
Українські літературні казки та їх автори

Інтелектуальна гра «Класифікація» для учнів 4-6 класів.

URL:

<https://learningapps.org/view10366867>

Якщо ви добре знаєте українських авторів та їхні казки, то ця гра саме для вас. Прочитайте назву казки та уважно подивіться на ілюстрацію до неї. Серед світлин знайдіть автора чи авторку, поєднайте їх. Удачі!

Збирання пазлів – одне з улюблених занять дітей та дорослих у вільний час. Ця весела розвиваюча гра – чудове тренування дитячої пам'яті, розвиток цілеспрямованості та наполегливості, посидючості, яких не вистачає сучасним дітям. Окрім цього, пазли дають можливість дитині навчитися приймати самостійні рішення, не чекаючи допомоги, змушують повірити у власні сили і вміння та вчать відповідальності за результат своєї праці. Ми всі звикли, що збирання пазлів – це настільна гра. А ось і ні: їх цікаво збирати також онлайн!

Пропонуємо весело й корисно провести час, збираючи онлайн-пазли і вивчаючи історію України. Кожен гравець має скласти картинку за зразком персонально, або у парі

Все буде – Україна!

Гра-пазл. Кожен гравець має скласти картинку персонально або у парі за зразком.

Перехід за покликанням:

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=2d755ebbdb98>

Державні символи України

Гра-пазл допоможе учням краще запам'ятати державні символи України.

Перехід за покликанням:

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=0ac751984392>

Рослини – символи України!

Гра-пазл допоможе ознайомитися з рослинами, які стали народними символами нашої країни, за їх зовнішнім виглядом та більше дізнатися про них.

Перехід за покликанням:

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=2a8ff7e76d5c>

Пропонуємо цикл ігор-пазлів, що є стимулом щодо читання книжок про життя, побут і боротьбу козаків за свободу та незалежність свого краю.

Українські козаки: військові дії

Гра-пазл. Перехід за покликанням:

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=361a79ef5d1b>

Козаки відпочивають

Гра-пазл. Перехід за покликанням:

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=09a263baf080>

Козаки варять куліш

Гра-пазл. URL:

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=0129f95085f3>

Козаки пишуть листа турецькому султану

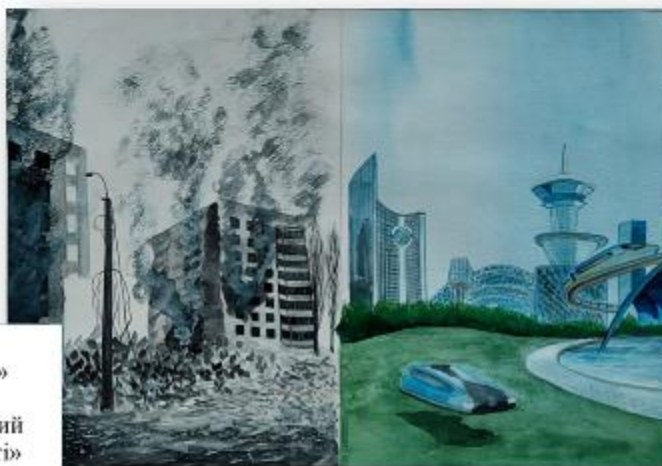
Гра-пазл. URL:

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=11671ac3b86b>

Більше онлайн-пазлів можна знайти на сторінці «Складаємо пазли» за покликанням https://school-library3.blogspot.com/p/blog-page_17.html на блозі «Поліанна». URL: <https://school-library3.blogspot.com/>.

**Творчі роботи учасників
XXVII Всеукраїнського відкритого фестивалю дитячої
та юнацької творчості, присвяченого Всесвітньому Дню землі,
на тему: «Земля для нас та для нащадків»
(номінація «Образотворче мистецтво»)**

Гран-прі
«Відбудуємо міста нашої України»
Чорномор Сніжана
Комунальний заклад «Онуфріївський
центр дитячої та юнацької творчості»

І Місце
«Хочу жити в світі, де немає війни»
Хоменко Роман
Центр дитячої та юнацької творчості
імені Олександра Шакала

2 місце
«З вірою в щасливе майбутнє»
Булгаков Роман
Комунальний заклад «Центр дитячої та
юнацької творчості
Бобринецької міської ради

2 місце
«Ми переможемо! Все відбудуємо!»
Левусь Христина
Старокостянтинівський міський центр
дитячої та юнацької творчості

1 місце
«Земля наш дім»
Іванченко Дарина
Комунальний заклад
«Центр культури та дозвілля

1 місце
«Який світ залишимо нашим нащадкам»
Горбенко Микита
Комунальний позашкільний навчальний
заклад «Кіровоградський обласний центр

1 місце
«Обережно люди»
Гайдук Дарина
Центр дитячої та юнацької творчості

2 місце
«Чарівна парасолька»
Пензякова Валерія
КЗ «Злинський ліцей»
Злинської сільської ради

1 місце
«Моя Земля»
Нестерук Анастасія
Центр музично-естетичної освіти школярів
Берестечківської міської ради
Волинська області

2 місце
«Ні! Я жива! Я буду вічно жити!
Я в серці маю те, що не вмирас!»
Крутиголова Карина
Помічянський Центр дитячої та юнацької
творчості Новоукраїнського району

3 місце
«Дівчата не хочуть втрачати»
Григорчук Павло
Старокостянтинівський міський центр дитячої та

2 місце
«Голодом морена, але нескорена
най звучить над Дніпром
твоя пісня солов'я»
Федоськова Володимира
Помічянський Центр дитячої та юнацької
творчості Новоукраїнського району

1 місце
«Моє селище»
Бардиш Євген
КЗ «Новгородківський будинок дитячої
та юнацької творчості»

3 місце
«Вільна країна Україна»
Горностас Владислав
Центр дитячої та юнацької творчості
імені Олександра Шакала

2 місце
«Прощай моя рідна!»
Лукаевич Наталія
Комунальний заклад «Компаніївський центр
дитячої та юнацької творчості Компаніївської
селищної ради Кропивницького району»

«Захисниця»
Ігнатенко Олена
 гурток «Лідер» комунального
 закладу «Устинівський будинок
 дитячої та юнацької творчості»
 Устинівської селищної ради

3 місце
 «Янгол миру»
Бондарчук Софія
 Старокостянтинівський міський центр
 дитячої та юнацької творчості

3 місце
 «Україні бути»
Безугла Анна
 Центр дитячої та юнацької творчості
 Світловодської міської ради

**Віртуальна виставка дитячих творчих робіт
«Незламна Україна»**

«Збережемо Україну»
Лукасевич Наталія
гурток "Образотворче мистецтво"
Компаніївський ЦДЮТ

«У серці моїм УКРАЇНА»
Іванець Вікторія
гурток "Образотворче мистецтво"
Компаніївський ЦДЮТ

«Зупиніть геноцид українського народу!»

Березовська Марія

Комунальний заклад «Ліцей «Науковий»

Міської ради міста Кропивницького»

Лещенко Анна

гурток «Лідер» комунального закладу
«Устинівський будинок дитячої та юнацької
творчості» Устинівської селищної ради

«Квітуча й світла Україна»

Роїк Дар'я

гурток "Фантазія"

Компаніївський ІЦДІОТ

ЩО ПОТРІБНО ЗНАТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Світлана ЄФІМЕНКО,

*старший викладач кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та безпечного освітнього середовища КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського»,
кандидат педагогічних наук;*

Олександр КОЛТУНОВ,

лаборант кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та безпечного освітнього середовища КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського»

Вступ. На сьогодні інтернет є безмежним простором для задоволення найрізноманітніших потреб дитини у навчанні й відпочинку, у комунікації з рідними, у самоствердженні й визнанні серед однолітків, в отриманні чергової порції інформації з фронту. Водночас всесвітня мережа може нести загрози здоров'ю й матеріальному добробуту своїх користувачів, де діти можуть бути як жертвами, так і потенційним джерелом загроз в Інтернеті.

Загроза в Інтернеті – це ймовірність завдання збитків, заподіяних здоров'ю людини (*фізичному, психічному, соціальному благополуччю*) та (або) її майну (*матеріальному благополуччю*) внаслідок користування Інтернетом. Розповсюджені загрози в Інтернеті: фейкова інформація, кібергрумінг, сексторшен, секстинг, кібербулінг, інтернет-шахрайство, небезпечний контент, що містить порнографію та пропаганду насилля/екстриму/суїциду/заборонених речовин, інтернет-залежність, гемблінг/лудоманія та ін. В умовах війни, де активно діє інформаційний фронт, найбільш поширеною загрозою є **фейкова інформація** (від англ. fake – підробка). Така інформація є досить ефективним способом маніпуляції свідомістю шляхом надання неповної інформації, подання фактів у спотвореному вигляді або ж подання завідомо неправдивої інформації. Мета поширення фейкової інформації: формування необхідних маніпулятору думок та суджень, що певним чином задають напрям поведінки людей; зниження здатності аудиторії критично оцінювати ситуацію; створення атмосфери, у якій панують страх та пригніченість, з подальшим зловживанням нею для досягнення конкретних злочинних цілей. Існують різні види фейкової інформації.

Проте фейки – це не винахід ХХІ століття, адже ще з часів античності людство зрозуміло весь руйнівний потенціал неправдивої інформації. Наклепи стали причиною смерті Сократа; маніпулятивні новини, які поширювала інквізиція, призвели до розгортання полювання на відьом у середньовічній Європі. Своєрідним підсумком використання фейків у часи античності та середньовіччя може слугувати цитата з праці Сунь Цзи «Мистецтво війни»: «В

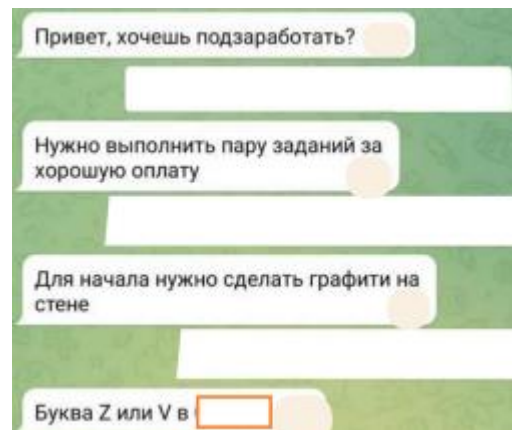
першу чергу не руйнувати, а захоплювати серця та помисли людей». Розвиток ЗМІ зумовив активне використання неправдивої інформації. Так, у XVII ст. було зафіксовано згадку про перші фейкові новини в засобах масової інформації. Бельгійський журналіст Корнеліссен опублікував у газеті замітку про ненажерливість качок, які нібито готові навіть їсти одна одну. Жарт кореспондента був сприйнятий публікою цілком серйозно і відкрив широке поле для подальших маніпуляцій. Поява радіо та телебачення сприяли ще більшому поширенню фейків, особливо в країнах з тоталітарним режимом (недарма радіоприймачі в Третньому Рейху називали «горляною Геббельса»). Інтернет від своєї появи став найкращим засобом для поширення неправдивої інформації. Загальна доступність, анонімність авторів, поєднання різних форм інформації – усе це використовували для поширення фейкових новин. Так, О. Саприкін у статті «Інформаційна експансія, інформаційна війна та інформаційна атака у засобах масової інформації на прикладі Євро-2012» проаналізував відповідні фейки та дійшов до висновку, що інформаційна боротьба, спроби маніпулювати свідомістю за рахунок подання неправдивої, неповної, провокаційної інформації характерні для всіх сфер людського життя, навіть спорту. Що вже говорити про війну, коли кожен фейк перетворюється на засіб боротьби?!

Важливою умовою уникнення можливості потрапити в пастку інтернет-загроз, зокрема фейкової інформації, є **безпечна поведінка в Інтернеті**. Така поведінка характеризується сукупністю дій особистості під час користування Інтернетом, що сприяють задоволенню потреб і водночас запобігають можливості завдання збитків, заподіяних фізичному, психічному, соціальному благополуччю та (або) майну самої людини та інших людей.

Щоб захистити себе в інформаційному просторі під час війни дітям варто дотримуватись важливих правил безпечної поведінки в Інтернеті:

- Якщо хтось із користувачів у мережі просить надати приватну інформацію (особистий номер телефону чи номер батьків, де батьки працюють, де родина зараз перебуває), інформацію про ситуацію в місті, про родичів-військових, де розміщується військова техніка в місті чи військові об'єкти тощо – таку інформацію в жодному разі не можна передавати. Навіть якщо це онлайн-друг, якого дитина знає в реальному житті. Адже зараз дуже часто особисті профілі зламують для отримання інформації або створюють фейкові профілі.

- Якщо хтось із користувачів у мережі просить дитину надати допомогу (дорослі люди мають просити дорослих про допомогу, а не дітей!) чи виконати якісь дії, які можуть нашкодити дитині, її рідним, військовим, населеному пункту й країні в цілому, в обмін на гроші, подарунок, пропуск на наступний рівень в онлайн-грі — такі дії в жодному разі не можна чинити. Натомість слід зробити скріншот таких прохань /

пропозицій / шантажу, заблокувати «онлайн-друга» й повідомити про все дорослим, яким дитина довіряє.

- Якщо дитину автоматично додали до невідомих груп, важливо відписатися від них і заблокувати їх, а також розповісти про це дорослим, яким дитина довіряє. Важливо ділитись з дорослими про те, що трапляється в мережі, особливо тоді, коли це викликає в дитини неприємні передчуття чи вона не може одразу визначити, як вчинити.

- Не можна знімати розміщення та пересування військової техніки та військових у місті, де перебуває дитина, та ще й відмічати їх геолокацію. Оскільки окупанти можуть переглядати відкриті профілі українців, зокрема дітей, для визначення місця розташування військових та подальшого нападу. Також злочинці можуть намагатися вести листування з дитиною для шантажу чи примусу щодо отримання інформації про розміщення техніки в місті.

- Не знімати місця вибухів та потрапляння снарядів, оскільки окупанти можуть використовувати фото- та відеодані, які потрапили в мережу, для коригування подальшого нанесення вогню по населеному пункту.

- Не розміщувати в соцмережах та месенджерах світлини/відео родичів чи знайомих військових дитини, за допомогою яких їх можна ідентифікувати.

- Слід мінімізувати ризик кібератаки на пристрої, якими користується дитина (налаштувати приватності в соцмережі, встановити двофакторну аутентифікацію, не переходити за покликанням на незахищені електронні адреси, не відкривати файли з небезпечним розширенням, вимкнути автоматичне підключення до Wi-Fi тощо).

- Варто навести лад у підписах, видалити непотріб з власної стрічки новин і вводити в пошукову стрічку нові цікаві, змістовні, розвиваючі, освітні запити, щоб розширити світогляд та не потрапити в пастку деструктивних «інформаційних бульбашок».

Пропонуємо інструкцію з виявлення фейків, яка допоможе не стати жертвою та потенційним джерелом інформаційної небезпеки в Інтернеті під час війни.

Інструкція з виявлення фейків

Сприймаючи інформацію, задавайте собі 7 запитань, які сприяють активізації критичного мислення, виникненню сумнівів і нівелюванню можливості обдурити себе:

Запам'ятайте ознаки фейку:

✓ Загальність, відсутність прив'язки до часу, місцевості тощо. Приклади: «в області», «вчора», «завтра», «нещодавно», «наразі».

✓ Маніпулятивний заголовок з використанням знаків оклику!!!, CAPS LOCK, прохання терміново поширити серед знайомих і в групі, зробити максимальний репост.

✓ Відсутнє або розмите джерело інформації. Приклад: «спогади очевидця», «знайомі волонтери», «казали», «подейкують», «підтверджена інформація», «підтверджено IT-шниками», «100% інфа».

✓ Емоційність повідомлення, однобоке подання фактів, думка чи оцінка подається як факт (новина повинна бути нейтральною!), акцент на емоціях провини/жалю/злості/страху, оціночні судження («нахабно заявив», «щиро запевнив», «підозріло»), заголовок не відповідає новині або є надміру емоційним, емоційне накручування в матеріалі, апеляція до забобонів, конспірологічних теорій, вживання слів, що викликають позитивні або негативні емоції, навішування ярликів, поширення стереотипів, додавання емоції від автора посту, що спрямовують емоційну сферу читача в потрібне маніпулятору русло тощо.

✓ Текст перекладено автоматичним перекладачем (багато росіянізмів, неправильно вжиті форми слів, помилки).

✓ Аудіо яскравого емоційного забарвлення від невідомого автора, що поширюється в соцмережах та месенджерах.

✓ Відео з мерехтінням, нечіткими, розмитими контурами обличчя людей, що на ньому зображені.

Ці й інші ознаки можуть свідчити про застосування технології deepfake (<https://osvita.diia.gov.ua/news/what-is-a-deepfake>) його створенні.

Зверніть увагу на способи подачі джерел інформації у фейках:

✓ Відсутність джерел інформації/анонімні джерела. Фейкове повідомлення запущено під прикриттям «сарафанного радіо», щоб ніхто не замислювався щодо першоджерела поширюваної інформації («достовірна інфа, яку сказали знаючі люди від тещі братового кума»).

✓ Інформація, взята з соцмереж, з облікових записів, які не верифіковані.

✓ Лінк на підозрілі або маловідомі джерела.

✓ Посилання на соціологічні дані без вказання вибірки, замовника, географії, похибки, дати.

✓ Посилання на представників структур, яких не існує в реальності. Посилання на уявних чи анонімних експертів.

✓ Інформація від організацій, які були помічені в поширенні неправдивих даних.

✓ Недостовірні цитати (перекручення з ніг на голову того, що сказали насправді / повністю вигадані цитати / неправильний переклад цитати).

✓ Вказано неофіційні канали зв'язку (особисті мобільні телефони, банківські картки).

✓ Вказано суми зібраних коштів без інструменту їх підрахунку (чеків, системи Patreon, краудфайдингових платформ).

✓ До тексту додано скриншот нібито вебсторінки офіційного джерела, а не посилання на джерело (скриншотам вірити не можна!!!).

✓ Відсутні посилання на вебсторінки офіційних джерел інформації, офіційних представників волонтерських спільнот/ОДА/Червоного хреста.

✓ Відверто абсурдна інформація, яка подається як щось сенсаційне.

Якщо новина достовірна, її опублікують офіційні інформаційні канали. Новини слід перевіряти в офіційних державних каналах комунікації.

Опануйте фактчекінг – процес перевірки фактів та тверджень, які викликають сумніви, на точність та правдивість:

✓ Не читайте новин на сайтах, про які нічого не знаєте. Якщо інформація справді важлива, її точно можна знайти на авторитетному сайті. Професійні редакції викликають більше довіри, адже перевіряють інформацію перед публікацією.

✓ Навіть авторитетний сайт інколи може помилятися й загубитися в анонсованих полях. Тому завжди перевіряйте новину не в одному, а в кількох джерелах.

✓ Ставте під сумнів будь-яку інформацію, не підкріплену доказом. Лише свідчення безпосереднього очевидця, фотографії / відео чи опубліковані документи доводять факт. Усе решта – суб'єктивні судження.

✓ Зверніть увагу на те, чи вказано в новині покликання на першоджерело інформації (знайдіть сайт, де вперше її опублікували).

✓ Подивіться, як часто оновлюється сайт і яка організація є його власником/адміністратором, чи є розділи «Про нас» та «Контакти» сайту.

✓ Визначте надійність веб-сайту за доменним іменем (.gov, .edu., .org, .com, .ua ...).

✓ Проаналізуйте, чи не є фейки фішкою сайту/групи (як, наприклад, вебсайт UaReview – сайт з жартівливими й неправдивими новинами).

✓ Визначте, чи не була публікація спростована ms.detector.media, Центром протидії дезінформації при Раді національної безпеки і оборони України, texty.org.ua, voxukraine.org/category/voks-informue, [VoxCheck StopFake.org](https://VoxCheck.StopFake.org) чи <https://gwaramedia.com/>).

✓ Перегляньте за допомогою [вебархіву](#), чи раніше ця новина виглядала так само, вставивши посилання на сторінку й виберіть, версію з якого дня ви хочете переглянути.

✓ Якщо сторінку нещодавно видалили, ще є шанс знайти її в архіві Google. Вставте у браузері напис cache: перед покликанням на сторінку й натисніть Enter.

✓ Перевірте першу дату публікації тексту, скопіювавши цитату з тексту і за її допомогою знайшовши в Google першоджерело новини й першу дату публікації.

✓ Перевірте дату першої публікації та оригінал зображення за допомогою інструментів фактчекінгу (Google Images, Tineye, FotoForensics) інструкціями: [інструкція 1](#), [інструкція 2](#).

✓ Перевірте метадані зображення (додаткові дані про камеру, час та місце зйомки тощо) у сервісах [Exif Viewer](#) або [EXIF data](#).

✓ Перевірте точну дату публікації відео в YouTube за допомогою Verify та YouTube Data Viewer. Ці ж сайти дозволяють перевірити, чи схожі відео не публікувалися раніше. Вставте покликання, натисніть на кадри з відео, і Google знайде схожі. Не забувайте про можливість звуження пошуку до певної дати чи періоду (так само як із зображеннями). Також читайте коментарі під відео – можливо, хтось уже зробив роботу за вас і спростував цей фейк.

✓ Перевірте місце зйомки відео/фото завдяки сервісам Google Maps та Google Street View. Шукайте на відео та фотографіях деталі, що можуть бути характерні для конкретного місця: написи, вивіски, назви вулиць, станції метро, будинки, церкви тощо. За допомогою мап і сервісу Google Street View спробуйте знайти ці місця й переконайтеся, чи вони виглядають так само. Для перегляду місць використовуйте сайт [Wikimapia](https://wikimapia.org). Цей ресурс публікує не тільки власні детальні супутникові знімки й карти, а ще й позичає їх у Google, Yahoo та інших. У правому верхньому куті можна легко перемикаєти з однієї карти на іншу та порівнювати, як це місце виглядає на різних ресурсах. Мапи та супутникові знімки показують місцевість лише згори. За допомогою Google Street View можна віртуально побувати на цих вулицях і детальніше вивчити місцевість.

✓ Використовуйте також інструмент перевірки фактів <http://factchecker.org/> та додаткові [13 онлайн-інструментів для перевірки контенту](#).

Зверніть увагу, що деякі фейкові публікації й коментарі під постами в соцмережах призводять до дезорієнтації, хибних висновків й

вчинків людей, а також до дестабілізації та недоречних чвар, що розколюють нашу країну. Багато з них **поширюються ботами** – спеціальними програмами, що керують фейковими обліковими записами/сторінками в соцмережах.

Приклади сторінок та коментарів ботів:

← **pabb777** ⋮

 0 Дописи 2 Читачі 96 Відстежу...

pabb777

[Стежити](#)

Це приватний обліковий запис

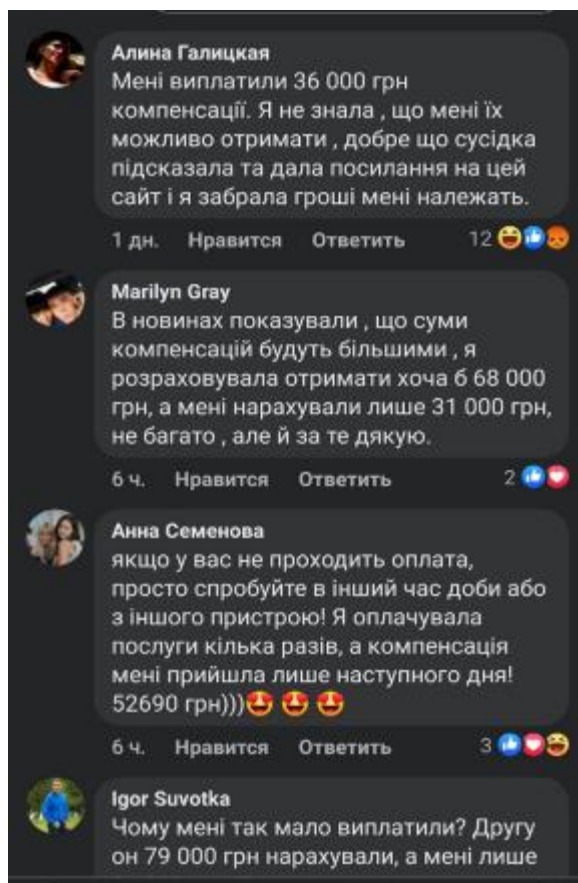
Почніть стежити за цим обліковим записом, щоб бачити світлина та відео в ньому.

 solncev2022 ⚡ «У Генеральной прокуратуры Украины нет ни одного подтверждённого факта насилия...». Уполномоченная президента Украины по правам ребенка Дарья Герасимчук разоблачила фейки украинской пропаганды. Она заявила, что распространяемая информация о якобы насилии маленьких детей "оккупантами" – фейк.

 solnce5823 ⚡ «У Генеральной прокуратуры Украины нет ни одного подтверждённого факта насилия...». Уполномоченная президента Украины по правам ребенка Дарья Герасимчук разоблачила фейки украинской пропаганды. Она заявила, что распространяемая информация о якобы насилии маленьких детей "оккупантами" – фейк.

Популярні фейки під час війни

1. Фейковий допис, що поширився у Фейсбуці навесні 2022 року ботом, що використовує в якості аватарки логотипи відомих ЗМІ. Усі профілі в коментарях під ним, що «підтверджують» зазначену інформацію – боти. Новина, зазначена в пості не підтверджена на жодному офіційному каналі та авторитетними ЗМІ.

2. Поширений у соцмережах та месенджерах фейк про готовність влади України передавати дітей-сиріт у «добрі руки», що супроводжується світлинами й відео врятованих сиріт та закликом «швидко усиновити». ЦПД при РНБО України у своїй Viber-групі цей фейк спростовує: «!! Застерігаємо: це - фейк! Він розрахований зробити з тих, хто готовий взяти дитину, у кращому разі - жертву шахраїв, у гіршому – порушниками українського законодавства. Адже торгівля, передання або одержання дитини підпадають під дію ст. 146 Кримінального кодексу України і караються позбавленням волі на строк від 5 до 12 років! Україна не «роздає» дітей-сиріт! Якщо буде потрібна будь-яка допомога, про це повідомлять офіційно. Зараз в Україні діє спрощена процедура, але не усиновлення, а опіки чи взяття під патронат. Процедура усиновлення, опіки або патронатного виховання є тривалими. Найпростішою є процедура патронату, але і вона вимагає щонайменше 7 документів і проходження спецнавчання...».

У Ворохту привезли 45 дітей, батьків яких убито, 10 з них 2022р.н. Біда спіткала цих маленьких дітей. Можливо хтось хоче усиновити. Розкиньте, будь ласка, по групах 🙏
[0966170261](tel:0966170261) Інна Василівна Лахман - лікар котрий займається цим

7:51

3. Фейкова новина про те, що ніби українським дітям дають право змінювати стать без згоди батьків:

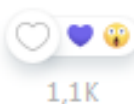
Законопроект Булах із Слуги народу дозволить підліткам мінати підлогу без згоди батьків

За пропозицією політика, в Україні реалізація прав подростка у сфері охорони здоров'я повинна відбуватися в іншому порядку. Одна з пропозицій Булах полягає в тому, щоб дозволити підліткам, які досягли 14 років, мінати підлогу без згоди батьків.

Інформація в цій новині не підтверджена жодним посиланням, більше того характерні помилки (*підлога* замість *стать*; *подростка* замість *підлітка*) видають в цьому тексті машинний переклад з російської, а отже, це – відвертий фейк.

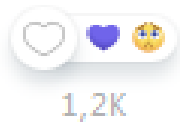
4. Спам-молитва:

Коли тобі було добре він йшов поруч коли було погано він брав тебе на руки і ніс поки ти не зміцнієш знову . Нехай Ангел Охоронець зберігає і оберігає тебе коли твої руки опустять до низу ... Господи отче наш увійди у мій будинок і видали з нього всі хвороби і занепокоєння змого серця . Прошу захисти мою сім'ю і близьких . Амінь! Передай цю молитву 12 хорошим людям і дивись що буде за 9 хвилин . Якщо хочеш можеш засікти. Кажуть ця молитва дуже сильна. Будь ласка передай людям включаючи мене

По-перше, практика дистанційних молитовних ланцюжків прямо суперечить християнській теології та основам етики. По-друге, подібний спам має на меті не врятувати вашу душу, а забруднити ваш інформаційний простір. Чим більше інформації навколо людини (особливо такої – спамової!), тим складніше всю інформацію перевірити на достовірність і тим більше ймовірності «вимкнення» критичного мислення, а отже, – зниження рівня здатності до аналізу й адекватного сприйняття дійсності.

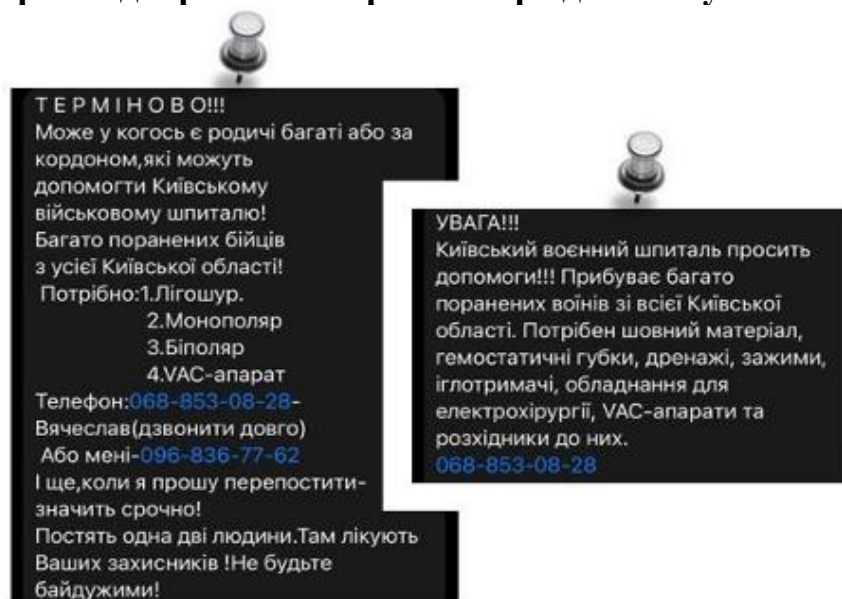
5. Фейкове прохання про допомогу:

ТЕРМІНОВО!!! Допоможи розіслати, шукають донора дитині з окупованої території, терміново потрібна операція, потрібен донор, група крові третя негативна, тел: [095-1950-942](tel:095-1950-942). У батьків дитини недостатньо грошей і "Eruls" та "Onet" згодні їм допомогти. "Onet" перевіряє скільки людей отримали цей лист. За кожні відправлені три листи батьки дитини отримують на рахунок 32 грн. Якщо ти надішлеш щонайменше 12 листів, то у тебе в профілі буде значок "Спасибі". Давайте допоможемо! Не будьте байдужі!!!

Підтримувати своїх співгромадян в умовах війни – це шляхетний вчинок. Проте варто бути обачним. Наприклад, ось це прохання про допомогу – шахрайство. Відсутність посилання на офіційні сторінки організації, вказівка неофіційних джерел зв'язку, дивний спосіб нарахування допомоги підтверджують, що подібне повідомлення – фейк.

6. І ще приклади фейкових прохань про допомогу:

Центр протидії дезінформації при РНБО України у своїй Viber-групі спростовує ці приклади фейків та попереджає про активізацію випадків інтернет-шахрайства під виглядом закликів до допомоги, у яких можна простежити чіткі ознаки фейку:

- вказано неофіційні канали зв'язку (особисті мобільні телефони, банківські картки);
- відсутні посилання на офіційних представників волонтерських спільнот/ОДА/Червоного хреста;
- надто конкретні або ж незрозумілі запити (наприклад, системи

нічного бачення сірого вовка калібру 7,62), запити дорогого медичного/воєнного обладнання;

- акцент на емоціях провини, жалю, а текст часто виділений великими літерами та знаками оклику;

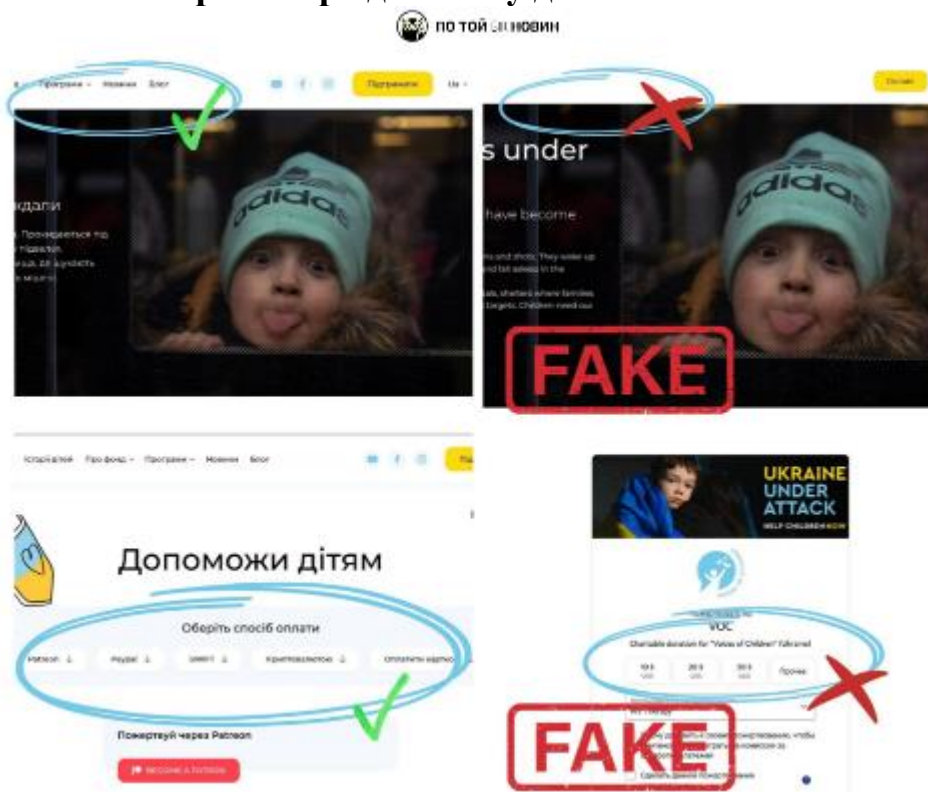
- вказано суми зібраних коштів без інструменту їх підрахунку (чеків, системи Patreon, краудфандингових платформ);

- текст перекладено автоматичним перекладачем (багато росіянізмів, неправильно вжиті форми слів);

- надто очевидні запити (їжа, медикаменти).

Перевіряйте дані перед тим, як надсилаєте кошти! Можливо, інші вже виявили обман або офіційна структура, від імені якої начебто був запит, зробила спростування”.

7. Фейкова сторінка про допомогу дітям:

Це шахрайство викрили адміністратори фейсбук-сторінки «По той бік новин» (<https://www.facebook.com/behindtheukrainenews/>).

Ось дві ідентичні сторінки з допомоги дітям, але зверніть увагу:

- на справжньому сайті вгорі є рубрики, а на фейковому – немає;
- на справжній сторінці підтримки є різні засоби донејту, у шахраїв – лише один – PayPal;

- на фейковому сайті відсутні інструменти підрахунку отриманих коштів (чеків, системи Patreon, краудфайдингових платформ).

- під час перерахунку коштів на фейковій сторінці не вказуються ПІБ отримувача.

8. Відверто абсурдна інформація, яка позиціонується як справжні новини:

Неправдивість цих «новин» очевидна для всіх, хто хоч трохи має уявлення про особливості бюрократичних механізмів США чи принципів забезпечення ЗСУ військовою технікою. Якщо ж у вас виникають сумніви в правдивості якоїсь мегасенсаційної новини з інтригуючим заголовком, то краще вдатися до фактчекінгу, особливо якщо в «новинах», як ось тут, відсутні покликання на офіційні джерела інформації.

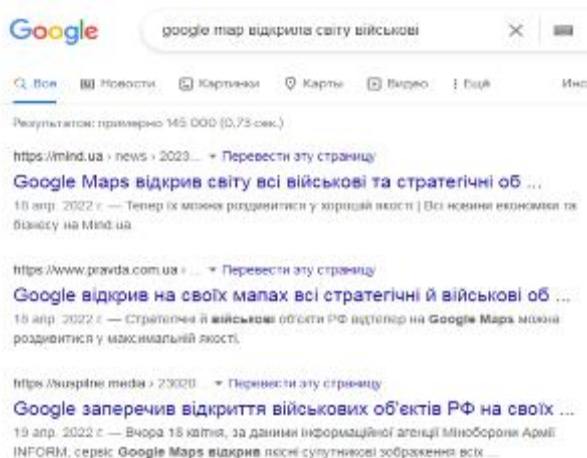
9. Замість мультитесту – служба в армії, або популярний фейк червня 2022 року:

Здається, що ця новина правдива – ось же відповідна постанова. Однак, не варто поспішати з висновками. Відсутність печатки, підписів та і сам «документ» - нерозбірливий знімок екрану телефона (а не пряме посилання на офіційну сторінку з документом) - всі ознаки фейку. Про те, що такої постанови не знайти на жодному державному сайті, не варто й згадувати.

10. І ще два стандартних фейки:

Відсутність покликання на офіційні джерела та апеляції до емоцій (в першому випадку радості, в іншому – страху) свідчать про те, що ці новини - фейк. Зверніть увагу, що на першому скриншоті – сайти, які подавали новину про зміни в політиці Google Maps як справжню, часто використовують неперевірену інформацію.

Українцям повідомили про відключення мобільного зв'язку на Запоріжжі – у Держспецзв'язку спростували

головна сторінка українцям повідомили про відключення мобільного зв'язку на Запоріжжі – у Д

НОВИНА ЗВІДУСЬ

06/06/2022

Українці отримали повідомлення про припинення надання послуг українськими операторами у Запорізькій області, нібито згідно рішення РНБО.

11. Школа «сарафанного радіо»:

Це повідомлення має єдину мету: залякати читача та перетворити його на розповсюджувача неправдивої інформації, яка наганяє панічні атаки. Звісно, джерела інформації в повідомленні не вказані.

З 2:00 до 4:00 цієї ночі будуть сильні авіаудари по всій Україні, постав будильник і підготуй місце. А з 00:01 по телефону ніяких деталей не повідомляй нікому ні про що. Це дуже дуже важливо, передай всім кому зможеш 🇺🇦❤️ Бережіть себе

21:43

12. Неправильний переклад ідіоми:

Одними з перших цей фейк розвінчали адміністратори фейсбук-сторінки «По той бік новин» (<https://www.facebook.com/behindtheukrainenews/>). Посол України Андрій Мельник вжив фразеологізм, який дослівно перекладається «ображений як ліверна ковбаса», але значить «надзвичайно ображена людина».

Не забувайте, що фейкові новини часто подають неправильні переклади.

Посол України: канцлер Шольц вдає “ображену ковбасу”

ВІСІТОРСК, 3 ТРАВНЯ 2022, 10:58

Посол України в Німеччині Андрій Мельник розкритикував відмову канцлера Олафа Шольца від візиту до Києва.

13. Фотофейк з Праги:

На вітрині цього чеського магазину нібито приклеєний плакат «українцям вхід заборонений». Здебільшого розпізнати фотофейк можна, якщо знайти першу публікацію фото в інтернеті або проаналізувати метадані світлин. Проте в цьому випадку ці дії не допоможуть.

Журналістка Алла Щоличева відвідала цю крамницю і поспілкувалася з продавцями. «Побачила на власні очі нема оголошень [про заборону входу]... Зайшла всередину, голосно сказала, що з я України, і ... купила шкарпетки. Ніхто мене не вигнав», – написала Щоличева у своєму Facebook. Так іноді пряме запитання – найкращий спосіб виявити неправду.

Для самоперевірки здатності протистояти фейковій інформації та забезпечувати власну безпеку та безпеку інших в інформаційному просторі під час війни, пройдіть тестування на ресурсі Kahoot.it, розроблене в рамках рекомендацій проєкту «Доброчесність онлайн» Центру протидії дезінформації при РНБО України та Офісу доброчесності НАЗК.

Висновки. Дітям самостійно або з допомогою батьків/педагогічних працівників важливо створити умови безпечного користування Інтернетом. Перш ніж створювати власний контент, сприймати чи репостити інформацію в інтернеті, слід переконатись в її достовірності за допомогою запропонованої вище інструкції. Перш ніж щось опублікувати в мережі чи навіть надсилати у приватні повідомлення, потрібно пройти «Тест білборда» (уявіть, що ця інформація буде розміщена у вашому населеному пункті на величезному білборді), оскільки, будь-що розміщене в інтернеті чи надіслане за допомогою нього, назавжди в ньому залишається. Перш ніж здійснювати ту чи іншу дію за допомогою всесвітньої мережі, варто запитати себе, чи може ця інформація будь-яким чином нашкодити вам, вашим близьким чи іншим користувачам Інтернету, нашій країні в цілому? Якщо до дитини хтось пише з проханням надіслати чи зробити щось неприйнятне, допомоги або виконати спеціальне завдання, шантажує, погрожує, цькує, важливо, щоб дитина повідомила про це дорослим. Варто разом зробити скриншот повідомлень та звернутися за допомогою, наприклад, до служби підтримки чи адміністрації соціальних мереж/сайту; поліції (102) чи кіберполіції (callcenter@cyberpolice.gov.ua, тел. 0 800 505 170); національної дитячої гарячої лінії «ЛА СТРАДА

УКРАЇНА» (тел. 0 800 500 225); порталів <https://report.iwf.org.uk/ua> та <https://stop-sexting.in.ua/send/> для видалення контенту, який зображає насильство над дитиною; чат-ботів «Кіберпес» (у Вайбер та Телеграм) та «Stop Sexting Bot» (в Телеграм); контакт-центру надання безоплатної правової допомоги (тел. 0 800 213 103); урядової консультаційної лінії з питань безпеки дітей в Інтернеті (тел. 1545, далі обрати «3»); уповноваженого президента України з прав дитини (тел. 044 255 76 75).

Варто завжди пам'ятати про те, що кожен користувач може бути як потенційною жертвою, так і потенційним джерелом небезпеки в Інтернеті. Якщо ж дитина все ж потрапляє в пастку інтернет-загрози, їй обов'язково слід звертатись за допомогою разом з дорослим, якому вона довіряє. Якщо таких дорослих в близькому оточенні дитини немає, то звертатись за допомогою слід анонімно. Але ні в якому разі не залишатись сам на сам з небезпекою та не спричиняти небезпеку в мережі іншим!

Список використаних джерел

1. Доброчесність онлайн. Рекомендації для проведення уроків у 7-11 класах від Центру протидії дезінформації при РНБО України та Офісу доброчесності НАЗК. URL: <https://bit.ly/3x4pFxb>
2. Іваницька Б., Данилів О. Вплив та значення фейків в світовій історії. Вісник національного університету «Львівська політехніка». Серія: журналістські науки, № 1, 2020, С. 143-147.
3. Інформаційна безпека під час війни: покрокова інструкція для дітей. Веб сайт освітньої платформи Освіторія. URL: <https://osvitoria.media/opinions/informatsijna-bezpeka-pid-chas-vijny-pokrokovaya-instruktsiya-dlya-ditej/>
4. Інформаційний тероризм. Веб сайт Центру протидії дезінформації при РНБО України та Офісу доброчесності НАЗК. URL: <https://cpd.gov.ua/announcement/інформаційний-тероризм/>
5. Ластовець Наталія. Особливості роботи з джерелами у вікіпроєктах і поза їх межами. *Безпека дітей в Інтернеті: попередження, освіта, взаємодія : збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Кропивницький, 07-10 лютого 2022 року / уклад. С.М. Єфіменко; за заг. ред. Г.В. Скрипки. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2022. 36 с. (С. 9-11). URL: <http://koippo.in.ua/druk/2022/05/18/bezpeka-ditej-v-interneti-poperedzhennya-osvita-vzayemodiya-2/>
6. Макінтайр Лі. Постправда. К. ArtHuss, 2020. 208 с.
7. Матеріали доповідей спікерів Всеукраїнського науково-практичного семінару «Медіаграмотність та Інтернет – безпека школярів та студентів», 22-23 квітня 2021 року, м. Кропивницький (Ж. Загородня, О. Кравченко, Н. Сєдова, М. Чала та ін.).
8. Мороз О. Курс інфогієни «Як не стати овочем». URL: <https://www.youtube.com/channel/UCNU9B5Rl2muF-K8zyPh2-IA>
9. Надмірний час онлайн: ознаки, ризики та як обговорити цю тему з дитиною. Брошура від команди #stop_sexting. URL: <https://stop-sexting.in.ua/excessive-time-online/>
10. Онлайн-злочини за участі дітей під час війни. Брошура від команди #stop_sexting. URL: <https://stop-sexting.in.ua/online-crimes-during-war/>
11. Онлайн-курс «Фактчек: Довіряй-перевіряй». URL: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:VOXU-EdEra+FactCheck101+2018/about>
12. Про фактчекінг у наш час. Веб-сайт Київської Малої академії наук. URL: <https://kman.org.ua/ua/novyny/Pro-faktchekinh-u-nash-chas>

13. Проєкт Добросесність онлайн від Центру протидії дезінформації при РНБО України та Офісу добросесності НАЗК. URL: <https://youtube.com/playlist?list=PLQCyS3bbFoFfXe8AUzgGodw8SOMiEO2Ep>
14. Саприкін О. Інформаційна експансія, інформаційна війна та інформаційна атака у засобах масової інформації на прикладі Євро-2012. Вісник Книжкової палати, №1 2013. С. 40-43.
15. Фейк. Веб-сайт Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка. URL: http://librarychl.kr.ua/kn_in/informatoria/inf-f.php
16. Фейки: Інструкція з перевірки фейків. Веб-сайт Медіадрайвер. URL: <http://mediadriver.online/fejki/instruktsiya-z-perevirki-fejkiv/>.
17. Фейсбук-сторінка «По той бік новин». URL: <https://www.facebook.com/behindtheukrainenews/>
18. Центр протидії дезінформації при РНБО України у Viber. URL: <https://invite.viber.com/?g2=AQBtLvRmzbx6oE53T9uSM%2FPcHd6rzd2vBUXWoYJxTSaaUY5JP2QhUyO7fGopSCyn&lang=uk>
19. Черних О.О. Онлайн: навч.-метод. посібн. К.: ВАІТЕ, 2020. 108 с.
20. Як відрізнити правду від брехні: п'ять простих кроків. EdEra. URL: <https://youtu.be/hSr5etdpCzk>
21. Як розпізнати фейк? Суспільне Новини. URL: <https://youtu.be/YXTkGCSMrJU>
22. Gwara Media. Веб-сайт. URL: <https://gwaramedia.com/>
23. Very Verified: онлайн-курс з медіаграмотності. URL: <https://verified.ed-era.com/ua>

ЗНИЖЕННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ СТРЕСОВИХ РЕАКЦІЙ НА КОНФЛІКТНІ ТА КРИТИЧНІ СИТУАЦІЇ У ДІТЕЙ ЗА ДОПОМОГОЮ МАЙНДФУЛНЕС-МЕДИТАЦІЇ

Валентина ЧЕБОНЕНКО,

*завідувач обласного навчально-методичного центру психологічної служби
системи освіти КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського»;*

Ольга ЗАБОЛОТНЯ,

*методист обласного навчально-методичного центру психологічної служби
системи освіти КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського»*

Психологічний стан та психічне здоров'я в умовах воєнного стану потребують посиленої уваги як з боку держави, так і інших соціальних інституцій. Саме тому проблема психологічного благополуччя населення набуває загальнодержавного рівня. Це зумовлено тим, що багато людей (особливо діти) переживають низку негативних емоцій, зокрема: страх, безпорадність, злість, тривога, виснаження, спустошення, втома, паніка тощо. Зміна економічної та політичної ситуації, безробіття, масове переселення людей до інших міст, адаптація до нових умов проживання і навчання, а також переживання щодо майбутнього – усе це значно вплинуло на психічне благополуччя населення [4].

Серед негативних наслідків зазначених вище процесів виокремлюють такі, як: збільшення маніфестації соматичних і психічних симптомів та розладів; підвищення рівня агресії та побутового насилля в родинах; поглиблення сегментації суспільства; зростання соціальної недовіри тощо. Окрім того, ритм сучасного життя стає все більш інтенсивним, що починає загрожувати не тільки нервово-психічному, але й фізичному здоров'ю людини [6].

Дітям, які пережили психологічну травму, досить важко зрозуміти, що сталося з ними. Це насамперед пов'язано з віковими особливостями, оскільки у зазначений період розвитку особистості не вистачає соціальної, фізіологічної та психологічної зрілості. Діти не в змозі повністю усвідомити суть події, вони просто запам'ятовують саму ситуацію, свої переживання в цю мить: звуки падаючого снаряда, вибуху, гул гелікоптерів, жар вогню тощо. Спектр посттравматичних симптомів у дітей включає в себе зміни на фізіологічному, емоційному, когнітивному і поведінковому рівнях [5].

За цих обставин особливо гостро постає проблема збереження особистісної цілісності та індивідуальної неповторності людини, що, зокрема, забезпечується використанням різноманітних практик медитацій, які, у свою чергу, відновлюють і певною мірою вдосконалюють наші психічні процеси [2].

Медитація – це потужний засіб, яка допомагає впоратися зі стресом, тривогою і депресією, полегшити головний біль, поліпшити самосвідомість, відчувати більше співчуття до себе та інших, поліпшити уважність.

Міжнародний досвід показує, що фармацевтика відходить на другий план там, де необхідне психологічне та фізіологічне заспокоєння. Сьогодні різні

проекти за фінансування Європейського Союзу і за підтримки ВООЗ відносять медитацію до «продуктів психосоціального супроводу» [2].

Одним із різновидів медитації є **майндфулнес-медитація** («mindfulness») означає «повну усвідомленість», «уважність», «зосередженість»). Її особливістю є концентрація на «тут і зараз», зосередження на власних відчуттях і думках без осуду. Це найбільш проста і природна техніка серед інших медитативних технік. Нею займаються зазвичай до 10-15 хвилин, вона не потребує використання жодних атрибутів, духовних практик чи дотримання суворих правил. Сам процес полягає в концентрації на простих речах: власному диханні, реакції в тілі (тепло в руках, ногах, ритм серцебиття), звуках навколо (шум води, спів птахів тощо). Перша частина методики передбачає осягнення себе тут і зараз, а друга – це прийняття себе і нарощення любові до себе, вдячності до інших [1].

Ця медитація все більше завойовує популярність у світі, особливо у сфері освіти. Наприклад, така техніка практикується в державних школах Америки, Бразилії та Англії. Діти можуть займатися медитацією з 10 років.

Деякі успішні спроби впровадження майндфулнес-практик відстежуються і в українських школах. Зокрема, мова йде про спеціальні вправи на уроках з метою стабілізації самопочуття учнів після фізичних навантажень, налаштування напередодні уроку, вироблення навичок критичного мислення, вміння реалістично оцінювати ситуацію, розслаблятися, самозаспокоюватися, правильно дихати, адекватно реагувати на зовнішні подразники [1].

Майндфулнес-медитація - найбільш вивчена технологія саморегуляції організму. Близько 200 науково-дослідних інститутів з 35 країн провели понад 600 наукових досліджень, які підтвердили її ефективність [1].

Науковці довели, що фізіологічну основу покращення здібностей до навчання створює підвищена синхронність мозкової активності. Встановлено, що під час медитації людина досягає стану спокою. Криві відтоків мозку при цьому свідчать про підвищення ступеня сприйняття і поліпшення взаємодії розуму й тіла. У головному мозку відбувається унікальне поєднання активності кількох його ділянок. Це лімбічна система, яка відповідає за емоційну реакцію. Інша – це медіальна префронтальна кора, яка відповідає за мисленнєві процеси та ухвалення рішень [3].

Під час медитативних практик у людини відбувається синергія обох ділянок. І це стан максимального комфорту для головного мозку.

Майндфулнес-медитація дає розслаблення і відпочинок розуму й тілу, що забезпечує зниження інтенсивності стресових реакцій на конфліктні та критичні ситуації. Зменшується навантаження на серце, кровоносні судини, травну систему. Поліпшується сон і знижується залежність від згубних пристрастей, зокрема таких, як куріння, вживання алкоголю і наркотиків, а також переїдання. Часто така техніка використовується з людьми, які пережили травматичні ситуації для «лікування посттравматичного синдрому» [1].

За допомогою медитаційних методик «Безпечне місце», «Шлях до свого Я», «Тепла ковдра», «Гірська вершина» та інших медитативних практик, які успішно запроваджуються на спецкурсах для практичних психологів «Тренінговим центром Наталії Сабліної», діти вчать:

- усвідомлювати себе, своє тіло, думки, емоції;

- довіряти собі, своїм відчуттям;
- бути присутнім у теперішньому моменті, краще концентруватися;
- бути більш заземленим, уміти будувати міцні і благополучні відносини з людьми;
- менше страждати від стресу і в будь-якій ситуації спиратися більше на себе, знаходити в собі точку опори;
- бути в контакті з навколишнім, а не у віртуальних світах або комп'ютерних технологіях [1].

Отже, ефекти медитативних вправ багатогранні, хоча в різних дітей вони виявляються в різній мірі, відповідно до їх вроджених здібностей та особистісного розвитку.

Систематизуючи позитивний вплив вправ у медитації на дитину, можна виокремити такі основні аспекти:

1. Підвищення інтелектуальних здібностей, глибини сприйняття дійсності й окремих явищ, розвиток аналітичних можливостей, полегшення переходів від дедуктивного мислення до індуктивного і навпаки.
2. Вироблення почуття глибокого спокою, відновлення порушеної психіки, управління нервово-психічною діяльністю та емоційними станами.
3. Поліпшення пам'яті, ліквідація безсоння.
4. Загальне оздоровлення організму і вироблення стійкості до захворювань.
5. Покращення естетичних смаків, розвиток почуття гармонії і краси.

І найбільш важливим є те, що, крім зазначених ефектів, систематична медитація викликає системний ефект, що виявляється передусім у змінах генеральної лінії поведінки дитини. Її вчинки стають усе більш осмисленими, у мотивації починають виявлятися вищі цінності [7].

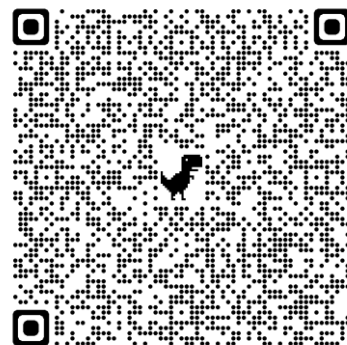
Таким чином, «майндфулнес-техніки», що містять релаксаційні та розвиваючі ефекти, навчають бути повністю присутнім «тут і тепер», помічати звичні стани нашої свідомості. Відповідні практики медитації скеровують особистість до доброзичливості, відкритості, цікавості, а фактор усвідомленості допомагає самозаспокоюватися, стабілізувати самопочуття та відіграє суттєву роль під час вибору способів поведінки в складних життєвих обставинах.

Для побудови ефективної роботи з дітьми у період воєнного стану рекомендуємо застосовувати представлені нижче медитації.

Медитація «Створення безпечного місця»

https://youtu.be/yK_mNQkHaBI

Медитація сприяє:

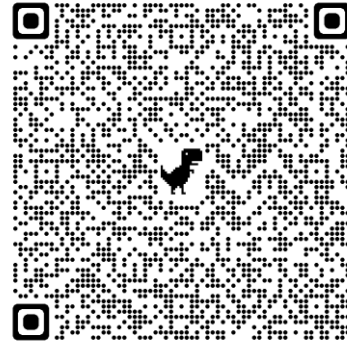
- зняттю психоемоційного напруження;
- упоратися зі стресом;
- знайти спокій та безпеку;

- внутрішньому комфорту;
- позбавленню тривожності та депресії;
- стати більш врівноваженим;
- створити атмосферу безпеки.

Медитація «Шлях до свого Я»

<https://youtu.be/No5RsRHck8o>

Медитація допомагає:

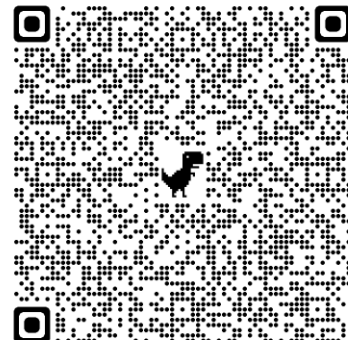
- внутрішньо стабілізуватися;
- знайти гармонію з внутрішнім світом;
- поринути у процес усвідомлення себе, відкриваючи різні сторони свого внутрішнього «Я» та своєї свідомості;
- формувати впевненість у собі;
- пом'якшити негативні переживання;

- розвинути емпатію;
- навчитися пізнавати та приймати себе;
- досягнути оновлення внутрішнього комфорту;
- розкрити внутрішні ресурси;
- глибше зрозуміти свою індивідуальність.

Медитація «Тепла ковдра»

<https://youtu.be/E5C2fj4bZew>

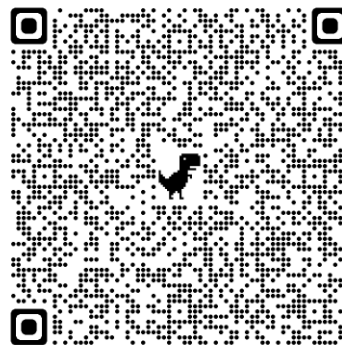
Завдання медитації:

- допомагає позбутися тривожності та депресії;
- сприяє зняттю напруги, ментальної та фізичної втоми;
- сприяє розслабленню, заспокоєнню та подоланню негативних емоцій;
- допомагає самоцілитись.

Медитація «Послання з небес»

<https://youtu.be/Sw8WVqyqTX4>

Медитація допомагає:

- розслабитись та заспокоїтись;
- позбавитись від негативних думок та гармонізувати організм;
- виховувати почуття поваги до себе і ближнього;
- покращити ментальну активність;
- підвищити імунітет;

- стабілізувати активність мозкових хвиль;
- посилити заряд енергії та бадьорості;
- знизити рівень стресу, неспокою і депресії;
- знизити рівень страхів, фобій;
- поліпшити настрій та здатність насолоджуватися життям.

Медитація «Гірська вершина»

<https://youtu.be/hyh9PluiWZc>

Медитація допомагає:

- пом'якшити негативні переживання;
- удосконалити усвідомленість;
- поліпшити здатність концентруватися на ключових рішеннях;
- посилити рівень контролю емоцій;

- підвищити рівень інтелекту і організації мислення;
- знаходити ресурс в собі;
- досягати поставлених цілей;
- розвивати креативність;
- підвищити самовпевненість та самоорганізацію.

Медитація «Зцілення душі і тіла»

<https://youtu.be/c8l0I-FxxT0>

Завдання медитації:

- сприяє гарному настрою, щирості, дружельюбності;
- знімає негативні емоції, покращує психічний і фізичний стан здоров'я;
- сприяє покращенню самопочуття;
- стабілізує дію та рівень кров'яного тиску;

- знижує частоту серцебиття і дихання;
- знижує вміст гормонів стресу в організмі;
- покращує ментальну активність;
- посилює імунітет;
- стабілізує активність мозкових хвиль.

Медитація «Доброта та прийняття»

<https://youtu.be/fSgYt1WEVeM>

Медитація допомагає:

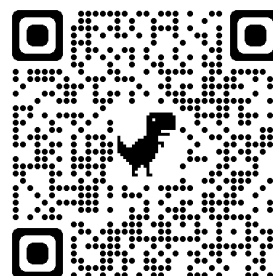
- наповнити добротою та прийняттям себе, свого «Я»;
- наповнити добротою простір навколо себе;
- зберегти спокій та впевненість в собі;

- відчувати більше співчуття до себе та інших;
- навчитися жити тут і зараз;
- підвищити рівень інтелекту й організації мислення.

Медитація для заспокоєння

https://youtu.be/6-vLx0oPD_A

Завдання медитації:

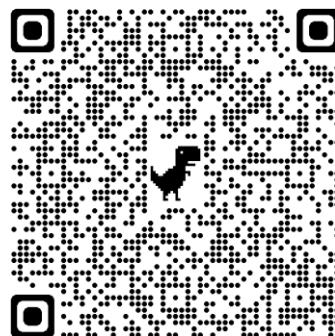
- допомагає дитині позбутися від негативних емоцій, які руйнують її сприйняття;
- сприяє спокою та рівновазі;
- забезпечує внутрішній комфорт;
- допомагає при тривожних симптомах і депресії;

- сприяє гарному настрою, щирості, дружелюбності, покращенню психічного здоров'я;
- сприяє кращому фізичному самопочуттю;
- знижує вміст гормонів стресу в організмі.

М'язова релаксація за Джекобсом

<https://youtu.be/lodkxvZtVKI>

Завдання медитації:

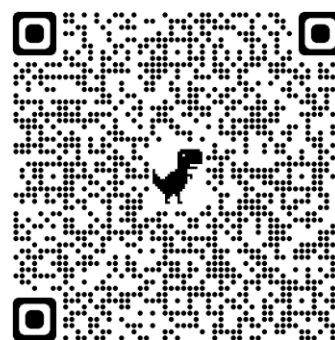
- сприяє розслабленню тіла;
- допомагає знизити рівень стресу, неспокою і депресії;
- сприяє кращому фізичному самопочуттю;

- застосовується для досягнення глибокої релаксації психіки;
- допомагає впоратись із тривожними станами, панічними атаками.

Медитація очищення

<https://youtu.be/nz7KMzWgAFk>

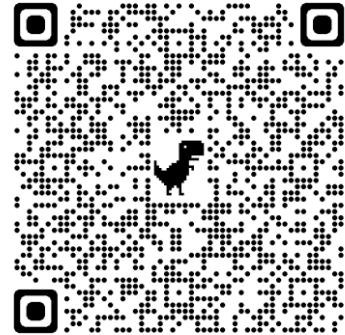

Завдання медитації:

- позбутись образ, гніву, стресу та тривоги;
- упоратись із тривожними станами, панічними атаками;
- посилити рівень контролю емоцій;

- пом'якшити негативні переживання;
- відновити внутрішній комфорт;
- очиститися від негативних думок і гармонізації організму;
- покращити внутрішній ресурс;
- стабілізувати нервову систему.

Медитація «Заспокоєння»

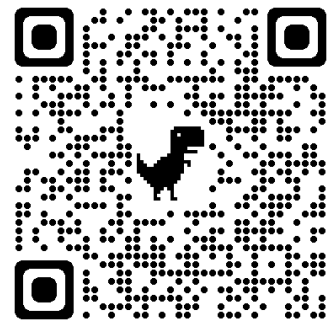

https://youtu.be/QgDs_DAdZwQ

Завдання медитації:

- очищення від будь-яких негативних думок і гармонізацію організму;
- концентрацію уваги;
- збереження та заспокоєння нервової системи;
- самозцілення;
- зняття психоемоційного напруження;
- розслаблення та заспокоєння;
- поповнення заряду енергії та бадьорості;
- поліпшення настрою та здатності насолоджуватися життям.

Медитація «Прийняття»

<https://youtu.be/XglFLsoX4IU>

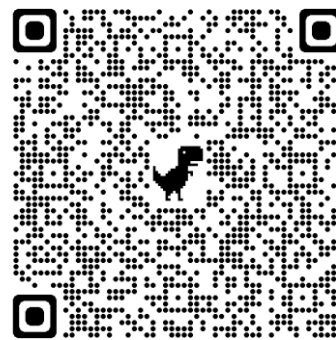
Медитація «Прийняття» сприяє:

- пом'якшенню негативних переживань;
- підвищенню самооцінки, стати впевненою та гармонійною особистістю;
- розкриттю внутрішньому ресурсу;
- глибшому розумінню своєї індивідуальності;
- збільшенню співчуття до себе та інших;
- підвищенню самовпевненості та самоорганізації;
- збереженню спокою.

Медитація «Відчуття себе»

<https://youtu.be/oTp7gZsAdyI>

Медитація «Відчуття себе» допомагає:

- розвинути вміння перемикаати увагу з думок на відчуття в тілі та своїх істинних бажань;
- поліпшити самосвідомість;
- пом'якшити негативні переживання;
- віднайти гармонію з внутрішнім світом;

- внутрішньо стабілізуватися;
- навчитися пізнавати та приймати себе;
- розкрити внутрішні ресурси;
- глибше зрозуміти свою індивідуальність.

Список використаних джерел

1. Давидова О. В. Майндфулнес-технології регуляції стресостійкості в роботі практичного психолога з учнями юнацького віку. – Кременчук, 2022. – 56 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/chqgy>
2. Зубенко М. В., Васильченко О. В. Медитативні практики як психофізіологічний, етнокультурний та психотерапевтичний феномен. Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: матеріали II Міжнародної конференції (20 листопада 2020 р.). Частина 2. – Київ : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2020. – С. 153-154
3. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір»: навчально-методичний посібник. - Київ: НаУКМА, ГЛІФ Медіа, 2017. – 208 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/aaairo>
4. Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості/стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах : навч.метод. посіб. / Богданов С. О. та ін. ; заг. ред.: Чернобровкін В. М., Панок В. Г. – Київ : Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. – 208 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/chpod>
5. Психологічна допомога дитині у психотравмуючій ситуації: методичний посібник / уклад.: Г.Б.Растроста . – Суми. НВВ КЗ СОППО : 2018. – 64 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/btwcj>
6. Психосоціальна підтримка в кризовій ситуації : методичний посібник для педагогів / С. Богданов, О. Залеська. – К. : Пульсари. – 2018. – 76 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/aaairt>
7. Титаренко Т.М., Лепіхова Л.А. Психологічна профілактика стресових перевантажень серед шкільної молоді: науково-методичний посібник. – К. : Міленіум, 2006. – 204 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/chpom>

ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА ТА ОСНОВИ МІННОЇ БЕЗПЕКИ

Микола КОРОБОВ,

завідувач науково-методичної лабораторії фізичної культури, спорту і захисту України КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського»

Як рятувати життя: основні етапи надання домедичної допомоги

В умовах воєнного стану варто бути готовим до всього, навіть якщо ви цивільна особа. Прості речі рятують життя, а чітке розуміння алгоритму дій допоможе опанувати себе в екстреній ситуації та надати першу допомогу постраждалому.

Варто запам'ятати **найважливіше правило будь-якої допомоги – збереження власного життя**. Це означає: якщо ви не є впевненими у власній безпеці, то не розпочинаєте надання допомоги.

Домедична допомога – це підтримка життя у постраждалої людини, щоб дати шанс дочекатися медичної допомоги. Вона складається з трьох основних послідовних етапів.

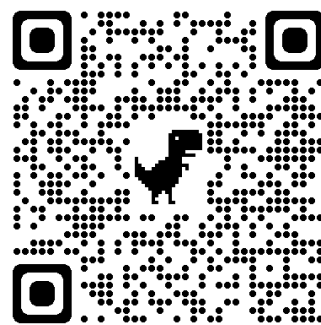
1 етап. КРОВ

1. При наявності критичних кровотеч на кінцівках необхідно накласти джгут, на інших ділянках тіла – затиснути місце кровотечі. Накладати джгут треба максимально швидко, бажано до 20 секунд.

2. Якщо не маєте джгута, використайте тканину чи частину одягу та міцний подовжений предмет як закрутку. Тканину зав'яжіть навколо кінцівки якомога вище ліктя чи коліна. Під тканину просуньте закрутку, прокрутіть її декілька разів. Задача – повністю зупинити кровообіг у кінцівці до зникнення пульсу на ній. Кінці закрутки міцно зафіксуйте. Після накладення джгута слід записати на ньому або на тілі час накладення.

3. Бажано, щоб поранена людина із накладеним джгутом отримала медичну допомогу протягом 2 годин.

4. Послаблення кожних 30 хв. чи заміна джгута на тиснучу пов'язку допускається лише після етапів КРОВ і ЛЕГЕНІ.

<https://www.youtube.com/watch?v=46-OtdNIwRU&t=223s>

<https://www.youtube.com/watch?v=gNCYMZd1bQU>

2 етап. ЛЕГЕНІ

1. Голосно зверніться до пораненого: «З вами все гаразд?» та торкніться його. Якщо людина відповіла – підтримуйте голосовий контакт постійно, до прибуття медичної допомоги.

2. Якщо поранений непритомний та не реагує – визначте наявність дихання (подивіться/послухайте/відчуйте).

3. Якщо поранений не дихає, то поверніть його набік і стабілізуйте таке положення тіла людини. Це убезпечить від западання язика. Якщо підозрюєте травму хребта, то не перевертайте на бік, а закиньте голову назад шляхом припідняття підбороддя.

4. Якщо поранений не почав дихати – у положенні на боку, звільніть ротову порожнину від сторонніх предметів (розпочавши рух пальцем по колу між зубами та щоками).

5. Здійсніть замір частоти дихання (кількість вдих+видих за 1 хвилину). Якщо дихання не у нормі (менше 8 або більше 30 раз за одну хвилину) – залиште пораненого на боку.

6. Викликайте медичну допомогу! Номер 103. У разі технічних збоїв на лінії, до Центру екстреної медичної допомоги у Кіровоградській області можна звертатись за такими номерами: 0953424812, 0675701203, 0953424333.

3 етап. СЕРЦЕ

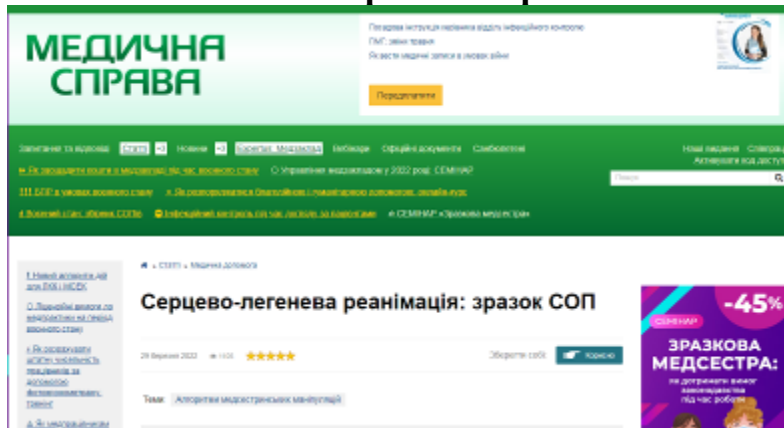
1. Заміряйте пульс, тобто кількість ударів серця за 1 хв. Норма: від 60 до 120 ударів.

2. Перевірте, чи можливо замінити джгут на тиснучу пов'язку, якщо кровотеча не була насправді критичною. Наявність критичної кровотечі спричиняє порушення норми пульсу. Якщо пульс у межах норми, від 60 до 120 ударів за хвилину – накладіть на поранення тиснучу пов'язку та зніміть джгут. Тиснуча пов'язка – це пов'язка з елементом тиску прямо на місце рани. Перевірте, чи не погіршився стан пульсу. Якщо погіршився – поверніть джгут.

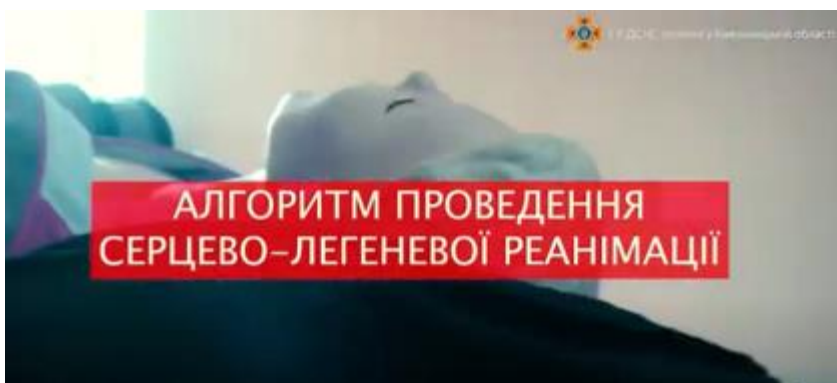
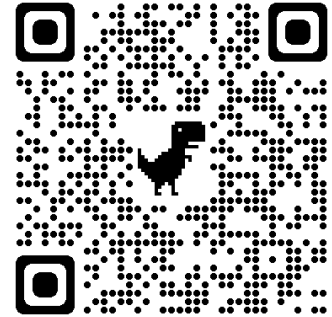
3. Критична кровотеча – це втрата приблизно більш ніж 1,5 літрів крові, що є ризиком загибелі. Загалом у тілі дорослої людини до 5 літрів крові.

4. Відсутність дихання та пульсу – розпочніть серцево-легеневу реанімацію.

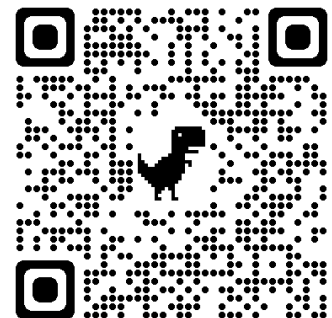
Серцево-легенева реанімація у разі екстреної медичної допомоги в зоні непрямой загрози та в зоні евакуації

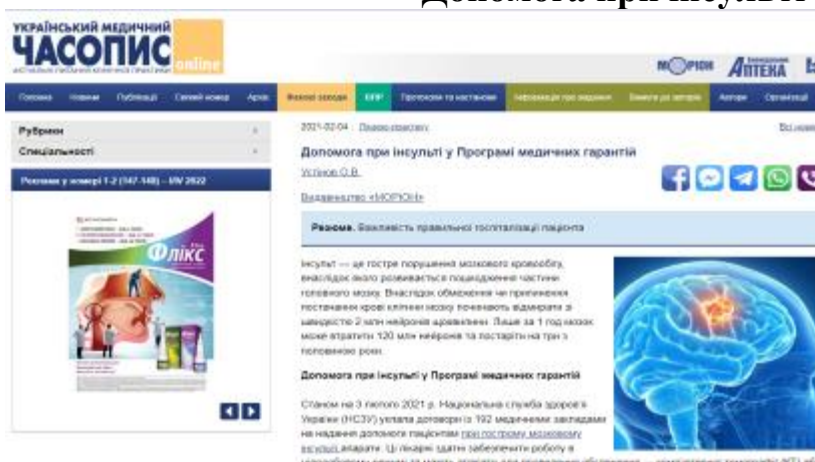
<https://www.medsprava.com.ua/article/2478-sertsevo-legeneva-reanmatsya-zrazok-sop>

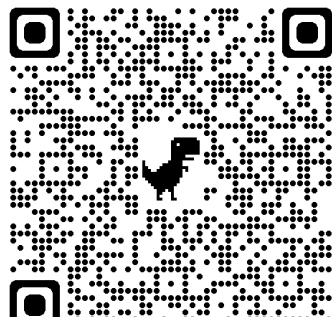
<https://www.youtube.com/watch?v=mSKJlIqaYqo>

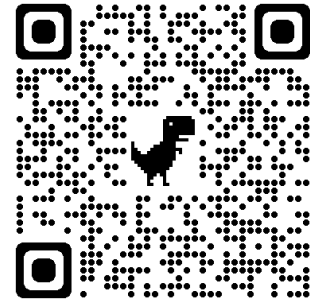
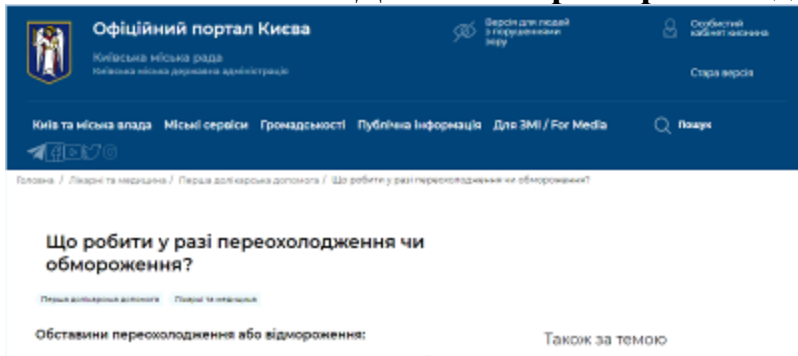
Допомога при інсульті

<https://www.umj.com.ua/article/198258/dopomoga-pri-insulti-u-programi-medichnih-garantij>

Допомога при переохолодженні

https://kyivcity.gov.ua/likarni_ta_medytsyna/persha_dolikarska_dopomoha/850/

Переломи і вивихи. Перша допомога при переломах і вивихах

<http://www.myshared.ru/slide/1248144/>

Основи мінної безпеки

Питання мінної небезпеки в Україні актуальне останні 80 років. Адже нерозірвані снаряди та міни з часів Другої світової в українській землі знаходять й досі. З початку 2014 року ця проблема стала ще актуальнішою після вторгнення РФ у Крим та Донбас.

Нині ж ця ситуація набула жахливих масштабів. За попередніми оцінками ДСНС, мінами та боєприпасами з Росії забруднено **300 тисяч квадратних кілометрів, що складає майже половину території України.**

Саме тому місцева влада радить тим, хто евакуювався, не поспішати повертатися на звільнені території. Спочатку треба дочекатися розмінування. Наразі ДСНС створила інтерактивну мапу, де за процесом розмінування можна спостерігати онлайн.

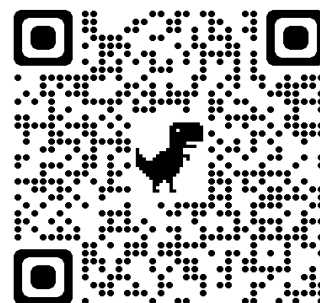
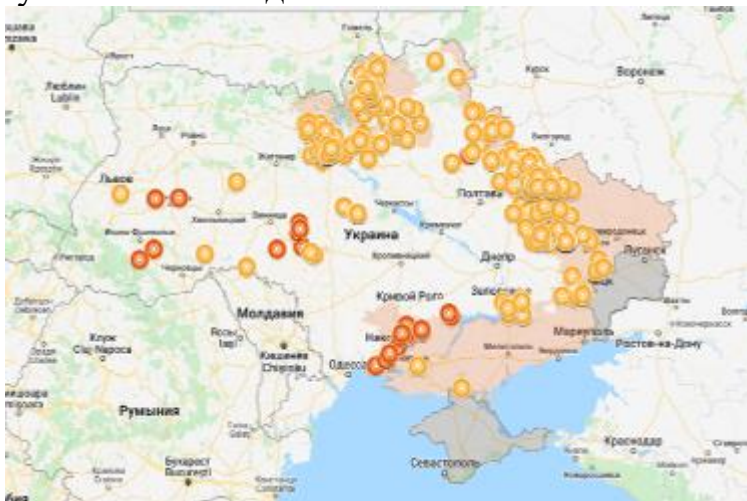
Якщо обставини все ж таки змушують вас повернутися на деокуповану територію зараз або ви продовжуєте знаходитися в зоні бойових дій, рекомендуємо запам'ятати та чітко дотримуватися правил мінної безпеки. Ці прості вказівки допоможуть зберегти життя та здоров'я вам і вашим близьким в цих складних умовах.

Розмінування території України: онлайн-карта ДСНС

Держслужба з надзвичайних ситуацій запустила інтерактивну карту розмінування території України від вибухонебезпечних предметів, виявлених після звільнення від російських загарбників.

На карті вказано місця, де знайшли або ймовірно містяться міни, а також ступінь загрози. Похибка локалізації – до 30 м.

Ця карта буде корисною тим, хто планує відвідати місця, на яких відбувалися бойові дії

https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1MnDdo13V6G9oJJ1_joRpoUaxL-1lHMX-&ll=48.53287487140094%2C32.192193299999999&z=6

Оминати снаряди, які не розірвались

Під час обстрілу деякі снаряди можуть не спрацювати одразу, однак вони готові вибухнути будь-якої миті.

Те, що здається частиною, уламком, також може містити заряд і бути небезпечним. Не можна підбирати такі «трофеї».

МОН-50

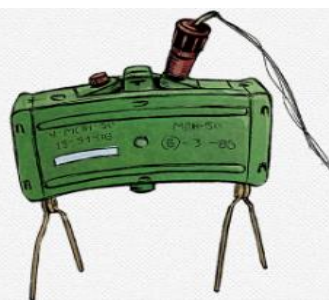
Противопіхотна осколкова міна
направленої дії

Габарити міни у порівнянні
із кульковою ручкою (15 см)

Довжина, мм	Висота, мм	Ширина, мм
226	155	35

Встановлюється на ґрунт на ніжках або кріпиться
до предметів довкілля, поверхнях (на деревах,
дверях, парканах та ін.)

ПМН-2

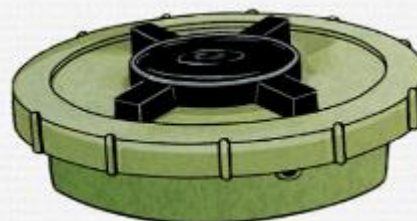
Противопіхотна міна ударної дії

Габарити міни у порівнянні
із кульковою ручкою (15 см)

Діаметр, мм	Висота, мм
110	53

Активация відбувається під тиском ваги.
Непомітна у траві. Може бути схована під
невеликим предметом.

ПФМ-1

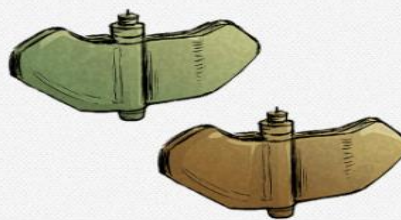
Протипіхотна міна натискної дії

Габарити міни у порівнянні
із кульковою ручкою (15 см)

Довжина, мм	Висота, мм	Ширина, мм
119	64	20

Корпус зроблений з поліетилену зеленого або коричневого кольору. Вибух відбувається у момент, коли нога наступає на міну.

Мінометний снаряд

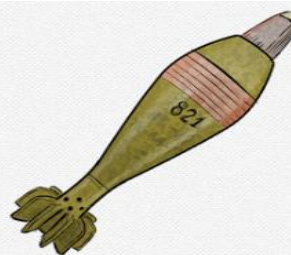
Некерований мінометний снаряд

Габарити міни у порівнянні
із кульковою ручкою (15 см)

Діаметр, мм	Довжина, мм
82 (у потовщеній частині)	345

Найчастіше використовуваний в озброєних конфліктах боеприпас.

ПОМЗ-2М

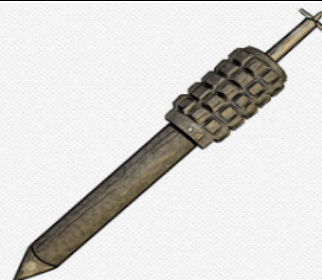
Протипіхотна осколкова міна натяжної дії

Габарити міни у порівнянні
із кульковою ручкою (15 см)

Ширина, мм	Висота, мм
60	130

При підриві завдає ураження осколками корпусу у момент, коли нога чіпляється за дрітвяну розтяжку.

Граната Ф-1

Осколкова граната

Габарити міни у порівнянні
із кульковою ручкою (15 см)

Діаметр, мм	Довжина, мм
55 (у потовщеній частині)	117

Може бути використана як саморобний підривний пристрій (розтяжка) шляхом прикріплення натяжного тросика до чеки. Радіус повного ураження після детонації — 10 м.

ВОГ-17, ВОГ-25

Осколкова граната, що вистрілюється з гранатомета

Габарити міни у порівнянні із кульковою ручкою (15 см)

Діаметр, мм

40

Довжина, мм

113

ВОГ-17 вистрілюється з автоматичного гранатомета. ВОГ-25 використовують для стрільби з підствольного гранатомета. Через високу чутливість детонатора — один із найнебезпечніших типів боєприпасів, що не вибухнули.

ОЗМ-72

Протипіхотна осколкова міна

Габарити міни у порівнянні із кульковою ручкою (15 см)

Ширина, мм

108

Висота, мм

172

Здебільшого керована розтяжкою. Металічний корпус закопується на 15 см у землю, на поверхні залишається тільки детонатор.

ТМ-62

Протитанкова міна натискної дії

Габарити міни у порівнянні із кульковою ручкою (15 см)

Діаметр, мм

320

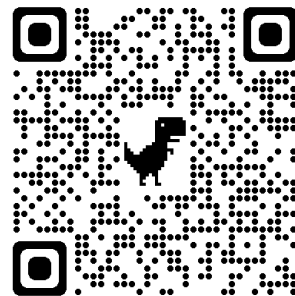
Висота, мм

53

Встановлюється всередину чи на поверхню ґрунту, у сніг, під воду. Вибух відбувається при наїжджанні на міну гусеницею танку чи колесом автомобіля.

<https://inforce.team/ua>

<https://www.mil.gov.ua/diyalnist/protiminna-diyalnist/>

Що робити, якщо ви знайшли небезпечний предмет

http://kaniv-rada.gov.ua/u/191023/-1_1.jpg

- Негайно дзвонить у поліцію, Державну службу з надзвичайних ситуацій або територіальну оборону вашого міста чи села. Важливо надати якомога точніше розташування ймовірної вибухівки, а також дату і час її виявлення.

- Якщо ви стали свідком того, що невідома особа залишає підозрілі предмети, намагайтеся якнайкраще роздивитися її і запам'ятати примітні риси: зовнішність, одяг, авто та його номерні знаки.

- Розкажіть іншим людям про небезпечну знахідку, особливо тим, хто знаходиться поруч. За можливості треба евакуювати їх з потенційного місця вибуху.

- Не підходьте, не чіпайте руками та не зсувайте з місця підозрілий предмет. Це може завдати непоправних наслідків вашому здоров'ю або навіть коштувати життя.

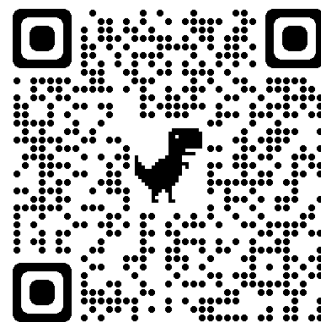
- За можливості позначте або огородіть місце знахідки (для огорожі можна використати різні підручні матеріали: дошки, жердини, гілки, мотузки, шматки яскравої тканини тощо).

- Також радять відмовитися від куріння та користування засобами радіозв'язку поблизу місця, де знаходиться ймовірна вибухівка.

- Спробуйте забезпечити підозрілий предмет охороною, яка б спостерігала за ним доти, доки на місце не прибуде поліція, рятувальники чи представники тероборони. При цьому варто перебувати на безпечній відстані від підозрілого предмета.

Остерігатись бездоглядних речей

Вибухівку можуть помістити у звичайні портфелі, сумки, банки, пакунки і потім залишити в багатолюдних місцях. У такому разі важко відрізнити сумку з вибухівкою від такої ж сумки, залишеної забудькуватим пасажиром у громадському транспорті. Тому бездоглядні предмети в транспорті, дворі, магазині вимагають особливої уваги. Дітям до них не слід наближатись, потрібно повідомити дорослих, які передадуть інформацію поліції.

<https://life.pravda.com.ua/society/2022/03/2/247631/>

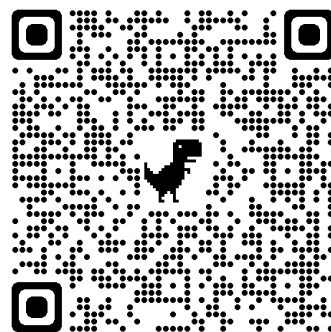
Не експериментувати з боєприпасами

Зазвичай, коли дорослі знаходять серійні міни, снаряди, гранати, то негайно викликають фахівців, які огорожують район і знешкоджують небезпечні знахідки. Натомість дітей природна цікавість спонукає до

небезпечних експериментів. Вони можуть підкладати боєприпаси в багаття, випробовувати їх на міцність ударами, намагатися розібрати. Важливо пояснити наслідки таких дій.

У разі знаходження вибухонебезпечного пристрою заборонено:

- наближатися до предмета;
- пересувати його або брати до рук;
- розряджати, кидати, ударяти по ньому;
- розпалювати поряд багаття або кидати в нього предмет;
- приносити предмет додому.

<https://ns-plus.com.ua/2020/03/04/povodzhennya-z-vybuhonebezpechnymy-predmetamy-vse-shho-potribno-znaty-2/>

**ПАМ'ЯТАЙТЕ!
ВІД ВАШИХ ПРАВИЛЬНИХ ДІЙ ЗАЛЕЖАТЬ
ВАШЕ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я!**

Список використаних джерел

1. Кроки порятунку. Як рятувати людину під час критичних кровотеч // Телеканал D1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=46-OtdNIwRU>.
2. Поводження з вибухонебезпечними предметами: все, що потрібно знати [Електронний ресурс] / Надзвичайна ситуація+ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://https://ns-plus.com.ua/2020/03/04/povodzhennya-z-vybuhonebezpechnymy-predmetamy-vse-shho-potribno-znaty-2/>
3. Що слід розказати дітям про мінну безпеку? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=46-OtdNIwRU>.

НЕЗЛАМНЕ ПРАГНЕННЯ ДО ВОЛІ

**Інформаційно-методичні матеріали
для проведення Дня знань та Першого уроку
в 2022/2023 навчальному році**

Укладачі: Юлія ФЕДОРОВА, Сергій ПЛЯКА

Відповідальний за випуск – Віталій ДМИТРУК

Підписано до друку 21.07.2022 р.

КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика Перспективна,
39/63, Кропивницький, 25006

Віддруковано в лабораторії інформаційно-методичного забезпечення
освітнього процесу КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського»,
вул. Велика Перспективна, 39/63, Кропивницький, 25006